

แนวทางการเพิ่มมูลค่าสินค้าเกษตรอินทรีย์(ข้าว)ในระดับพื้นที่
กรณีศึกษา กลุ่มวิสาหกิจชุมชนตนพิจิตรอินทรีย์
ตำบลทับหมัน อำเภอตะพานหิน จังหวัดพิจิตร

แนวทางการเพิ่มมูลค่าสินค้าเกษตรอินทรีย์(ข้าว)ในระดับพื้นที่
กรณีศึกษา กลุ่มวิสาหกิจชุมชนคนพิจิตรอินทรีย์
ตำบลทับหมัน อำเภอตะพานหิน จังหวัดพิจิตร

สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตรที่ 12
สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์

บทคัดย่อ

การศึกษาแนวทางการเพิ่มมูลค่าสินค้าเกษตรอินทรีย์ (ข้าว) ในระดับพื้นที่ กรณีศึกษา กลุ่มวิสาหกิจชุมชนคนพิจิตรอินทรีย์ ตำบลทับหมัน อำเภอตะพานหิน จังหวัดพิจิตร มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาแนวทางการเพิ่มมูลค่าสินค้าเกษตรอินทรีย์จากแบบจำลองธุรกิจ BMC (Business Model Canvas) ในการวิเคราะห์การบริหารจัดการกลุ่มวิสาหกิจชุมชนคนพิจิตรอินทรีย์ โดยสัมภาษณ์ข้อมูลจากเกษตรกรสมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชนคนพิจิตรอินทรีย์ รวมทั้งการสืบค้นข้อมูลงานวิจัยทางอินเทอร์เน็ต และจัดประชุมหารือกลุ่มย่อยเพื่อระดมความคิดเห็นข้อเสนอแนะจากภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง แล้วนำมาจัดทำแนวทางการเพิ่มมูลค่าสินค้าเกษตรอินทรีย์ (ข้าว) ในระดับพื้นที่ ผลการศึกษาพบว่า

กลุ่มวิสาหกิจชุมชนคนพิจิตรอินทรีย์มีสมาชิกจำนวน 16 ราย มีเนื้อที่เพาะปลูกประมาณ 295 ไร่ ในพื้นที่ 3 จังหวัด (จังหวัดพิจิตร จังหวัดนครสวรรค์ และจังหวัดพิษณุโลก) โดยมีเนื้อที่ประมาณ 148 ไร่ ที่ผ่านการรับรองมาตรฐานอินทรีย์สากล 3 มาตรฐาน และได้ทำสัญญาซื้อขายล่วงหน้ากับบริษัทฯ ซึ่งมีการควบคุมคุณภาพให้เป็นไปตามมาตรฐานด้วยวิธีการตรวจแปลง เมื่อเก็บเกี่ยวผลผลิตจะมีการส่งตัวอย่างข้าวตรวจสอบสารเคมี สิ่งเจือปน โดยผลผลิตทั้งหมดของสมาชิกจะส่งลานตากและรวบรวมที่จังหวัดพิษณุโลก เพื่อรอส่งต่อไปยังโรงสีข้าวอินทรีย์ และโรงงานแปรรูปเส้นที่จังหวัดอำนาจเจริญ เพื่อส่งขายประเทศสหรัฐอเมริกา แคนาดา และแถบทวีปยุโรป สำหรับต้นทุนการผลิตรวมต่อไร่ 4,702.76 บาท ต้นทุนรวมต่อกิโลกรัม 7.51 บาท ผลผลิตต่อไร่ 626.11 กิโลกรัม ราคาที่ขายได้กิโลกรัมละ 12 บาท ผลตอบแทนต่อไร่ 7,513.32 บาท ผลตอบแทนสุทธิต่อไร่ 2,810.56 บาท และผลตอบแทนสุทธิต่อกิโลกรัม 4.49 บาท และเมื่อเปรียบเทียบต้นทุนการผลิตและผลตอบแทนของเกษตรกรที่ปลูกข้าวพันธุ์ชัยนาท 1 ด้วยวิธีปกตินอกกลุ่ม จะเห็นได้ว่า ต้นทุนรวมต่อไร่ของเกษตรกรในกลุ่มฯ น้อยกว่าเกษตรกรนอกกลุ่ม 322.29 บาท ประกอบกับผลตอบแทนสุทธิต่อไร่ของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนคนพิจิตรอินทรีย์มากกว่าเกษตรกรนอกกลุ่ม 2,006.89 บาท และผลตอบแทนสุทธิต่อกิโลกรัมของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนคนพิจิตรอินทรีย์มากกว่าเกษตรกรนอกกลุ่ม 3.37 บาท เนื่องจากราคาที่เกษตรกรขายได้ที่ไร่นาของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนคนพิจิตรอินทรีย์มากกว่าเกษตรกรนอกกลุ่ม 3.85 บาทต่อกิโลกรัม

ผลการวิเคราะห์ด้วยแบบจำลองธุรกิจ BMC (Business Model Canvas) พบว่า กลุ่มวิสาหกิจชุมชนคนพิจิตรอินทรีย์มีศักยภาพ ด้านการดำเนินงาน กลุ่มมีการวางแผนการบริหารจัดการอย่างเป็นระบบ มีการอบรมด้านมาตรฐาน ด้านการผลิต การตรวจแปลง และการจำหน่าย อย่างต่อเนื่อง ประกอบกับสมาชิกมีสามัคคีและปฏิบัติตามกฎระเบียบอย่างเคร่งครัด และมีการทำสัญญาซื้อขายล่วงหน้ากับบริษัทเอกชนผู้รับซื้อ ซึ่งผลผลิตจะมีตลาดรองรับ ด้านต้นทุนผลผลิต ผลผลิตที่ได้จากกลุ่มฯ มีคุณภาพสูงผ่านการรับรองมาตรฐานเกษตรอินทรีย์สากล 3 มาตรฐาน และสภาพดินมีความเหมาะสมในการเพาะปลูกข้าวพันธุ์ชัยนาท 1 ประกอบกับกลุ่มมีการนำภูมิปัญญามาใช้ในการลดต้นทุน เพิ่มผลผลิต ได้แก่ การคุมหญ้าด้วยน้ำ การทำน้ำหมักสรรพสิ่งเพื่อไล่แมลง เพิ่มแร่ธาตุในดินและบำรุงดิน และการทำปุ๋ยสรรพสิ่ง

ข้อเสนอแนะแนวทางการเพิ่มมูลค่าการผลิตข้าวอินทรีย์ มีดังนี้ (1) ควรมีการร่วมบูรณาการกับหน่วยงานภาครัฐทั้งด้านปัญหา อุปสรรค และความต้องการ เพื่อเป็นการสร้างเครือข่ายซึ่งเป็นเรื่องสำคัญและ

สามารถช่วยลดข้อจำกัดต่างๆ (2) ภาครัฐควรมีการจัดอบรมเรื่องการทำมาตรฐานอินทรีย์ในมิติเพื่อการส่งออกให้กับเกษตรกร เพื่อสร้างองค์ความรู้ ความเข้าใจ และความตระหนักในการทำเกษตรอินทรีย์ รวมทั้งเป็นทางเลือกให้เกษตรกรหันมาทำเกษตรอินทรีย์ (3) ควรให้ความสำคัญกลุ่มเกษตรกรที่เริ่มปรับเปลี่ยนมาปลูกข้าวอินทรีย์มากกว่ากลุ่มที่ประสบความสำเร็จ เนื่องจากจุดปรับเปลี่ยนต้องมีผู้ช่วยและเป็นกำลังใจที่สำคัญในการดำเนินงาน และ (4) ควรน้อมนำแนวคิดเกษตรทฤษฎีใหม่มาปรับใช้ในการผลิตข้าวอินทรีย์ เช่น ปลูกพืชผักอินทรีย์เพื่อไว้บริโภคและเป็นรายได้ระหว่างรอผลผลิตข้าวอินทรีย์

คำนำ

การศึกษาแนวทางการเพิ่มมูลค่าสินค้าเกษตรอินทรีย์ (ข้าว) ในระดับพื้นที่ กรณีศึกษา กลุ่มวิสาหกิจชุมชนคนพิจิตรอินทรีย์ ตำบลทับหมัน อำเภอตะพานหิน จังหวัดพิจิตร มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาแนวทางการเพิ่มมูลค่าสินค้าเกษตรอินทรีย์ จากการถอดบทเรียนและประสบการณ์ของผู้ปฏิบัติ โดยนำแนวความคิดการสร้างแบบจำลองธุรกิจ BMC (Business Model Canvas) เพื่อให้ผู้เกี่ยวข้องทุกภาคส่วนสามารถนำข้อมูลไปพิจารณาจัดทำแผนงานโครงการส่งเสริมสนับสนุนการผลิตสินค้าเกษตรอินทรีย์ตลอดห่วงโซ่การผลิตให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น รวมทั้งเป็นต้นแบบขยายผลให้กับเกษตรกรและผู้สนใจทั่วไป ในการสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับสินค้าเกษตรและยกระดับการผลิตสู่มาตรฐานเกษตรอินทรีย์ รวมทั้งเป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมและระบบนิเวศอย่างยั่งยืน

คณะผู้ศึกษาสำนักงานเศรษฐกิจการเกษตรที่ 12 ขอขอบคุณเจ้าหน้าที่หน่วยงานภาครัฐระดับจังหวัด และเกษตรกรกลุ่มวิสาหกิจชุมชนคนพิจิตรอินทรีย์ ตำบลทับหมัน อำเภอตะพานหิน จังหวัดพิจิตร ที่ให้ความอนุเคราะห์ข้อมูลอันเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาในครั้งนี้ จึงหวังเป็นอย่างยิ่งว่าเอกสารผลการศึกษาจะเป็นประโยชน์ต่อผู้มีส่วนเกี่ยวข้องและผู้สนใจทั่วไป

สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตรที่ 12

กันยายน 2566

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อ	(ก)
คำนำ	(ค)
สารบัญ	(ง)
สารบัญตาราง	(ฉ)
สารบัญภาพ	(ช)
บทที่ 1 บทนำ	1
1.1 ความสำคัญของการศึกษา	1
1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษา	2
1.3 ขอบเขตของการศึกษา	2
1.4 นิยามศัพท์เฉพาะ	2
1.5 วิธีการศึกษา	3
1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	3
1.7 แผนปฏิบัติงาน	4
บทที่ 2 การตรวจเอกสาร แนวคิดและทฤษฎี	5
2.1 การตรวจเอกสาร	5
2.2 แนวคิดและทฤษฎี	11
บทที่ 3 ข้อมูลทั่วไป	29
3.1 ข้อมูลทั่วไป	29
3.2 องค์ความรู้ ภูมิปัญญา และการใช้เทคโนโลยีนวัตกรรม	33
3.3 หลักการบริหารจัดการกลุ่ม	34
3.4 ปัจจัยที่ส่งผลให้กลุ่มมีความเข้มแข็ง และรางวัลที่ได้รับ	35
บทที่ 4 ผลการศึกษา	36
4.1 ต้นทุนการผลิตและผลตอบแทน	36
4.2 การสร้างแบบจำลองธุรกิจ BMC (Business Model Canvas) การบริหารจัดการกลุ่มวิสาหกิจ ชุมชนคนพิจิตรอินทรีย์ จังหวัดพิจิตร	39
4.3 แบบจำลองการบริหารจัดการกลุ่มวิสาหกิจชุมชนคนพิจิตรอินทรีย์	40
4.4 ศักยภาพของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนคนพิจิตรอินทรีย์	42
4.5 ปัญหาอุปสรรคและข้อจำกัดของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนคนพิจิตรอินทรีย์	43

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
บทที่ 5 สรุปและข้อเสนอแนะ	44
5.1 สรุปผลการศึกษา	44
5.2 ข้อเสนอแนะ	45
บรรณานุกรม	47

สารบัญตาราง

	หน้า
ตารางที่ 4.1	ต้นทุนการผลิตและผลตอบแทนข้าวอินทรีย์ ปี 2565 ของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนชนคนพิจิตรอินทรีย์ 36
ตารางที่ 4.2	ต้นทุนการผลิตและผลตอบแทนข้าวอินทรีย์ ปี 2565 ของเกษตรกรที่ปลูกตามปกตินอกกลุ่มวิสาหกิจชุมชนชนคนพิจิตรอินทรีย์ 37
ตารางที่ 4.3	เปรียบเทียบต้นทุนการผลิตและผลตอบแทนของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนชนคนพิจิตรอินทรีย์ และนอกกลุ่มวิสาหกิจชุมชนชนคนพิจิตรอินทรีย์ 38

สารบัญภาพ

	หน้า
ภาพที่ 3.1 แผนผังสมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชนคนพิจิตรอินทรีย์	30
ภาพที่ 3.2 ผลผลิตของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนคนพิจิตรอินทรีย์ (ข้าวเปลือกพันธุ์ชัยนาท 1)	31
ภาพที่ 3.3 การดำเนินงานของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนคนพิจิตรอินทรีย์	31
ภาพที่ 3.4 วิถีตลาดกลุ่มข้าวคนอินทรีย์ จังหวัดพิจิตร	32
ภาพที่ 3.5 ภูมิปัญญาการคุมหญ้าด้วยน้ำ	33
ภาพที่ 3.6 น้ำหมักสรรพสิ่งเพื่อไล่แมลง	33
ภาพที่ 3.7 ปุ๋ยสรรพสิ่งในการลดต้นทุน	34
ภาพที่ 3.8 โครงสร้างกลุ่มวิสาหกิจชุมชนคนพิจิตรอินทรีย์	35
ภาพที่ 3.9 ไบร่รับรองมาตรฐานสากลของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนคนพิจิตรอินทรีย์	35

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความสำคัญของการศึกษา

กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ได้ให้ความสำคัญในการพัฒนาเกษตรอินทรีย์ โดยมีการผลักดันและขับเคลื่อนการพัฒนาเกษตรอินทรีย์มาอย่างต่อเนื่อง มีการจัดทำแผนปฏิบัติการด้านเกษตรอินทรีย์ เพื่อใช้กรอบแนวทางในการพัฒนาเกษตรอินทรีย์ของประเทศ โดยมีเป้าหมายให้เกษตรกรปรับเปลี่ยนรูปแบบการผลิต เข้าสู่ระบบการผลิตแบบเกษตรอินทรีย์ และเพิ่มมูลค่าสินค้าเกษตรด้วยการพัฒนาสินค้าเกษตรอินทรีย์ให้เป็นที่ยอมรับทั้งด้านคุณภาพ มาตรฐานความปลอดภัย และคุณค่าทางโภชนาการ ซึ่งการส่งเสริมการผลิตสินค้าเกษตรในรูปแบบเกษตรอินทรีย์ เป็นระบบการผลิตที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม เน้นการอนุรักษ์ฟื้นฟู การบริหารจัดการฐานทรัพยากรธรรมชาติ และความหลากหลายทางชีวภาพ การใช้เทคโนโลยีและนวัตกรรมเกษตร และภูมิปัญญาท้องถิ่น ในการสร้างสมดุลให้กับระบบนิเวศ รวมถึงการสร้างภูมิคุ้มกันและความมั่นคงในการประกอบอาชีพเกษตรกรกรมให้มีความเข้มแข็งและยั่งยืน โดยยึดหลักการส่งเสริมการผลิตให้มีประสิทธิภาพ และสร้างมูลค่าเพิ่มตลอดโซ่อุปทาน

ด้านสถานการณ์การผลิตสินค้าเกษตรอินทรีย์ของประเทศไทย พบว่า ในปี 2564 มีพื้นที่ 1,515,132 ไร่ เพิ่มขึ้นจากปี 2563 ที่มีพื้นที่ 974,854 ไร่ หรือเพิ่มขึ้นร้อยละ 55.42 แต่จากสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคโควิด - 19 ส่งผลให้สินค้าเกษตรอินทรีย์ส่งออกของไทย ในปี 2564 ประกอบด้วย 2 กลุ่มสินค้า ได้แก่ ข้าว และผลไม้ มีมูลค่าส่งออกรวม 1,331.38 ล้านบาท ลดลงจากปี 2563 ที่มีมูลค่าส่งออก 1,730.53 ล้านบาท หรือลดลงร้อยละ 23.07 โดยตลาดส่งออกสินค้าเกษตรอินทรีย์ที่สำคัญของไทย ได้แก่ สหรัฐอเมริกา จีน อิตาลี และสวิตเซอร์แลนด์ (สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร, 2565) ปัจจุบันสินค้าเกษตรอินทรีย์ได้รับความนิยมอย่างแพร่หลาย ตามความต้องการของผู้บริโภคที่หันมาใส่ใจในเรื่องสุขภาพ อาหารที่สะอาดและปลอดภัยเพิ่มมากขึ้น ประกอบกับได้รับการสนับสนุนจากภาครัฐและองค์กรเครือข่ายต่างๆ เกษตรกรมีการรวมกลุ่มผลิตสินค้าเกษตรอินทรีย์ ซึ่งหลายกลุ่มประสบความสำเร็จ สามารถนำมาศึกษาเพื่อเป็นแนวทางให้กับเกษตรกรหรือผู้ที่สนใจพัฒนาการผลิตเกษตรอินทรีย์ สร้างมูลค่าเพิ่มให้กับสินค้าเกษตร ยกระดับรายได้เกษตรกรนำไปสู่ความเป็นอยู่ และสุขภาพที่ดี

สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตรมีภารกิจในการเสนอแนะนโยบาย จัดทำแผนพัฒนาและมาตรการทางการเกษตร ติดตามและประเมินผล แผนงาน /โครงการที่สำคัญของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ รวมถึงทำหน้าที่เป็นฝ่ายเลขานุการคณะกรรมการพัฒนาเกษตรอินทรีย์แห่งชาติ ซึ่งคณะกรรมการพัฒนาเกษตรอินทรีย์แห่งชาติมีอำนาจหน้าที่ในการกำหนดนโยบายและแผนปฏิบัติการที่สอดคล้องกับยุทธศาสตร์ชาติ แผนแม่บท แผนปฏิรูปประเทศ เพื่อผลักดันและขับเคลื่อนการพัฒนาเกษตรอินทรีย์ของประเทศ นอกจากนี้ยังทำหน้าที่เป็นฝ่ายเลขานุการคณะกรรมการบริหารการพัฒนาเกษตรกรรมยั่งยืน ซึ่งคณะกรรมการบริหารการพัฒนาเกษตรกรรมยั่งยืน มีอำนาจหน้าที่ในการกำหนดนโยบายในการขับเคลื่อนเกษตรกรรมยั่งยืนเพื่อให้การขยายผลเพิ่มพื้นที่เกษตรกรรมยั่งยืนบรรลุเป้าหมายของแผนและนโยบายรัฐบาลที่เกี่ยวข้อง

ทั้งนี้ สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตรที่ 12 (สศท. 12) ในฐานะเป็นหน่วยงานส่วนกลางที่ตั้งอยู่ในภูมิภาค มีพื้นที่รับผิดชอบ 5 จังหวัด ได้แก่ จังหวัดนครสวรรค์ กำแพงเพชร พิจิตร เพชรบูรณ์ และอุทัยธานี มีภารกิจในการติดตามขับเคลื่อนนโยบายและแผนพัฒนาการเกษตรระดับพื้นที่ ได้จัดทำโครงการเกษตรกรรมยั่งยืนเพื่อสนับสนุนการขับเคลื่อนการพัฒนาเกษตรกรรมยั่งยืนของประเทศร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องให้เกิดประสิทธิผลมากยิ่งขึ้น

1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษา

เพื่อศึกษาแนวทางการเพิ่มมูลค่าข้าวอินทรีย์ กรณีศึกษากลุ่มวิสาหกิจชุมชนคนพิจิตรอินทรีย์ ตำบลทับหมัน อำเภอตะพานหิน จังหวัดพิจิตร

1.3 ขอบเขตของการศึกษา

1.3.1 ขอบเขตเนื้อหา ข้อมูลพื้นฐานและการดำเนินงานของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนคนพิจิตรอินทรีย์ และเกษตรกรผู้ปลูกข้าวพันธุ์ชัยนาท 1 ในจังหวัดพิจิตร ปีเพาะปลูก 2565/66 และถอดบทเรียนกระบวนการทำเกษตรอินทรีย์ ด้วยโมเดลธุรกิจ Business Model Canvas (BMC)

1.3.2 ขอบเขตพื้นที่ พื้นที่ปลูกข้าวพันธุ์ชัยนาท 1 จังหวัดพิจิตร

1.3.3 ขอบเขตระยะเวลา เดือนตุลาคม 2565 - กันยายน 2566

1.4 นิยามศัพท์เฉพาะ

ระบบการเกษตรกระแสหลัก (mainstream agriculture) หรือ เกษตรกรรมแผนใหม่ (Conventional Agriculture) หรือ เกษตรกรรมเคมี (Chemical Agriculture) หมายถึง ระบบการเกษตรที่เน้นการใช้สารเคมีกำจัดวัชพืชและสารเคมีกำจัดศัตรูพืช เพื่อที่จะเพิ่มผลผลิตและเน้นในการผลิต เพื่อส่งออกเป็นหลัก มีการใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ด้านเครื่องจักรกลการเกษตรมากขึ้น มีการใช้แรงงานสัตว์และแรงงานคนลดลง เน้นการลงทุนจำนวนมาก ใช้ความเชี่ยวชาญเฉพาะด้านในการจัดการผลิตพืชและสัตว์ชนิดใดชนิดหนึ่งในพื้นที่ขนาดใหญ่ มีความเกี่ยวข้องกับบริษัทธุรกิจการเกษตรทั้งการควบคุมปัจจัยการผลิตการแปรรูป การตลาด และการขนส่ง

การเกษตรอินทรีย์ (Organic Farming) หมายถึง ระบบการผลิตที่คำนึงถึงสภาพแวดล้อมรักษาสมดุลของธรรมชาติและความหลากหลายของทางชีวภาพโดยมีระบบการจัดการนิเวศวิทยาที่คล้ายคลึงกับธรรมชาติและหลีกเลี่ยงการใช้สารสังเคราะห์ไม่ว่าจะเป็นปุ๋ยเคมี สารเคมีกำจัดศัตรูพืชและฮอร์โมนต่างๆ ตลอดจนไม่ใช้พืชหรือสัตว์ที่เกิดจากการตัดต่อทางพันธุกรรม (GMO) ที่อาจเกิดมลพิษในสภาพแวดล้อมเน้นการใช้อินทรีย์วัตถุ เช่น ปุ๋ยคอก ปุ๋ยหมัก ปุ๋ยพืชสด และปุ๋ยชีวภาพในการปรับปรุงบำรุงให้มีความอุดมสมบูรณ์ เพื่อให้ต้นพืชมีความแข็งแรงสามารถต้านทานโรคและแมลงด้วยตนเอง รวมถึงการนำเอาภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ประโยชน์ด้วย ผลผลิตที่ได้จะปลอดภัยจากสารพิษตกค้างทำให้ปลอดภัยทั้งผู้ผลิตและผู้บริโภคและไม่ทำให้สภาพแวดล้อมเสื่อมโทรม

มาตรฐานสินค้าเกษตรอินทรีย์ หมายถึง การตรวจสอบและให้การรับรองแก่สินค้าเกษตรอินทรีย์ที่มีการควบคุมกระบวนการผลิตตามมาตรฐานที่กำหนดโดยหน่วยงานที่เป็นที่ยอมรับด้านการรับรองมาตรฐาน

สินค้าเกษตรอินทรีย์ทั้งในระดับประเทศและระดับสากล ทั้งนี้ผู้ผลิตหรือเกษตรกรจะต้องติดต่อขอการรับรองมาตรฐานสินค้าเกษตรอินทรีย์ด้วยตนเองตามขั้นตอนและข้อปฏิบัติที่กำหนดไว้อย่างเคร่งครัด เมื่อผ่านการตรวจสอบแล้วจะได้รับอนุญาตให้สามารถติดตราสัญลักษณ์สำหรับสินค้าเกษตรอินทรีย์ไว้บนสินค้าตามที่แต่ละหน่วยงานหรือองค์กรผู้ตรวจสอบกำหนดไว้ เพื่อแสดงว่าเป็นสินค้าเกษตรอินทรีย์ที่ผ่านการผลิตตามมาตรฐานของการผลิตสินค้าเกษตรอินทรีย์ เพื่อสร้างความมั่นใจให้แก่ผู้บริโภค

ข้าวอินทรีย์ หมายถึง ข้าวที่มีการผลิตตามกระบวนการเกษตรอินทรีย์ กล่าวคือ ไม่มีการใช้สารเคมีในการป้องกันกำจัดศัตรูข้าวหรือใช้ปุ๋ยเคมีแต่อย่างใด ซึ่งจะใช้แต่ปุ๋ยอินทรีย์และสารอินทรีย์เท่านั้น นอกจากนี้เมล็ดพันธุ์ข้าวที่ใช้จะต้องไม่ใช่เมล็ดพันธุ์ที่มาจาก การตัดต่อพันธุกรรม

1.5 วิธีการศึกษา

1.5.1 การรวบรวมข้อมูล

1) ข้อมูลปฐมภูมิ ใช้แบบสัมภาษณ์เกษตรกรของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนคนพิจิตรอินทรีย์ จังหวัดพิจิตร ประกอบด้วย ข้อมูลพื้นฐานด้านการผลิตและการตลาดของข้าวอินทรีย์ รวมถึงศักยภาพการพัฒนาของกลุ่มผลิตข้าวอินทรีย์ รวมถึงปัญหาและอุปสรรคของกลุ่มข้าวอินทรีย์

ทั้งนี้ เพื่อให้ได้ข้อมูลจากเกษตรกรที่มีความพร้อมหรือมีศักยภาพในการพัฒนาการผลิตข้าวไปสู่ระบบเกษตรอินทรีย์ จึงได้กำหนดตัวอย่างแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive Sampling)

2) ข้อมูลทุติยภูมิ เป็นข้อมูลที่ได้จากเอกสารวิชาการ รายงานความก้าวหน้า ผลการดำเนินงาน โครงการ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนเอกสารรายงานของหน่วยงานอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง

1.5.2 การวิเคราะห์ข้อมูล

1) การวิเคราะห์เชิงปริมาณ (Quantitative Analysis) โดยใช้สถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistics) เป็นการนำข้อมูลที่รวบรวมมาวิเคราะห์เพื่ออธิบายถึงสภาพการผลิตและการตลาดของสินค้าที่ทำการศึกษา โดยการวิเคราะห์จะใช้เครื่องมืออย่างง่ายในการอธิบาย เช่น ค่าร้อยละ และค่าเฉลี่ย

2) การวิเคราะห์เชิงคุณภาพ (Qualitative Analysis) เป็นการวิเคราะห์จากข้อมูลการสัมภาษณ์เชิงลึก และการสนทนากลุ่ม จากการถอดบทเรียนกลุ่มวิสาหกิจชุมชนคนพิจิตรอินทรีย์ จังหวัดพิจิตร ตามกรอบแนวคิดโมเดลธุรกิจ Business Model Canvas (BMC)

1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

- 1.6.1 เพื่อทราบแนวทางการเพิ่มมูลค่าข้าวอินทรีย์ ในระดับพื้นที่ ของจังหวัดพิจิตร
- 1.6.2 เพื่อใช้เป็นข้อมูลส่งเสริมหรือขยายผลการผลิตข้าวอินทรีย์ หรือสินค้าอินทรีย์ในพื้นที่อื่นๆ ต่อไป
- 1.6.3 เพื่อเป็นข้อมูลประกอบการวางแผนและจัดทำแนวทางในการขับเคลื่อนการพัฒนาเกษตรอินทรีย์ในระดับจังหวัด

บทที่ 2

การตรวจเอกสาร แนวคิดและทฤษฎี

2.1 การตรวจเอกสาร

รุ่งฤดี รัตนวิไล (2566) ศึกษาเรื่อง “การวิเคราะห์เปรียบเทียบปัจจัยส่งเสริมความสำเร็จด้านการผลิตและการตลาดในการผลิตพืชเกษตรอินทรีย์ระหว่างกลุ่มเกษตรกรกับเกษตรกรรายย่อยในจังหวัดฉะเชิงเทรา” การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์คือ (1) ศึกษาสภาพทั่วไปของเกษตรกรที่ปลูกพืชเกษตรอินทรีย์ระหว่างกลุ่มเกษตรกรกับเกษตรกรรายย่อย (2) วิเคราะห์เปรียบเทียบปัจจัยส่งเสริมความสำเร็จด้านการผลิตในการผลิตพืชเกษตรอินทรีย์ (3) วิเคราะห์เปรียบเทียบปัจจัยส่งเสริมความสำเร็จด้านการตลาดในการผลิตพืชเกษตรอินทรีย์เพื่อส่งเสริมและสนับสนุนการผลิตพืชเกษตรอินทรีย์ของเกษตรกรให้ประสบความสำเร็จด้านการผลิต และการตลาดมากยิ่งขึ้น ประชากรที่ใช้ในการศึกษาคือ เกษตรกรที่ปลูกข้าวและผักอินทรีย์จำนวน 120 คน ได้ตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาแบ่งเป็น 2 กลุ่ม โดยใช้หลักการเลือกกลุ่มตัวอย่างเพื่อความเป็นตัวแทน กลุ่มที่ 1 คือ เกษตรกรที่เป็นสมาชิกกลุ่มเกษตรอินทรีย์ที่ได้รับรองมาตรฐานเกษตรอินทรีย์นานาชาติโดยใช้วิธีการสุ่ม ตัวอย่างแบบง่าย กำหนดให้ค่าความคลาดเคลื่อนไม่เกินร้อยละ 5 ได้จำนวนตัวอย่าง 53 ราย กลุ่มที่ 2 คือ เกษตรกรรายย่อย จำนวน 53 ราย ที่มีขนาดของพื้นที่ทำการเกษตรที่ใกล้เคียงกันและอยู่ในพื้นที่เดียวกันกับ สมาชิกกลุ่มเกษตรอินทรีย์เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยคือ การสัมภาษณ์โดยใช้แบบสอบถาม วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติเชิงพรรณนา หาค่าเฉลี่ย ค่าร้อยละ และวิเคราะห์การถดถอยพหุ ผลการวิจัยพบว่า สภาพทั่วไปของ สมาชิกกลุ่มเกษตรอินทรีย์และเกษตรกรรายย่อยส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง มีอายุระหว่าง 41 - 50 ปีมีพื้นที่ทำ การเกษตร 1 - 15 ไร่ เกษตรกรที่เป็นสมาชิกเกษตรอินทรีย์ส่วนใหญ่มีสมาชิกในครัวเรือน 1 - 3 คน ซึ่งน้อยกว่าเกษตรกรรายย่อย ส่วนใหญ่มีสมาชิกในครัวเรือน 4 - 6 คน รายได้เฉลี่ยต่อเดือนของสมาชิกกลุ่มเกษตรอินทรีย์อยู่ในช่วง 1,000 - 5,000 บาท ซึ่งน้อยกว่าเกษตรกรรายย่อยที่มีรายได้เฉลี่ยต่อเดือนอยู่ในช่วง 5,001 - 10,000 บาท ปัจจัยส่งเสริมความสำเร็จด้านการผลิตในการผลิตพืชเกษตรอินทรีย์ของเกษตรกรและเกษตรกรรายย่อยเหมือนกัน คือ การจัดการหลังการเก็บเกี่ยวผลผลิต โดยสมาชิกกลุ่มเกษตรอินทรีย์มีค่า Beta เท่ากับ .463 และเกษตรกรรายย่อยมีค่า Beta เท่ากับ .516 รองลงมาคือการปฏิบัติที่ดีในฟาร์ม ปริมาณการผลิตที่เพียงพอ และการวางแผนการผลิตปัจจัยส่งเสริมความสำเร็จด้านการตลาดในการผลิตพืช เกษตรอินทรีย์ของเกษตรกรและเกษตรกรรายย่อยเหมือนกัน คือ แนวปฏิบัติในการสัมพันธ์กับผู้ร่วมค้าด้านราคา โดยสมาชิกกลุ่มเกษตรอินทรีย์มีค่า Beta เท่ากับ .381 และเกษตรกรรายย่อยมีค่า Beta เท่ากับ .389 รองลงมาคือแนวปฏิบัติในการสัมพันธ์กับผู้ร่วมค้าด้านพัฒนาผู้ผลิต และแนวปฏิบัติภายในหน่วยงานด้านทุน

พระพัฒนพิสุทธิ์อินทวิโร (2557) ศึกษาเรื่อง “การทำนาข้าวอินทรีย์ตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของโรงเรียนชานา จังหวัดสุพรรณบุรี” มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาแนวคิดการทำเกษตรอินทรีย์ 2) ศึกษาวิธีการทำนาข้าวอินทรีย์ตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของโรงเรียนชานา จังหวัดสุพรรณบุรี และ 3) ศึกษาปัญหา

อุปสรรคและข้อเสนอแนะแนวทางในการปรับปรุง การทำนาข้าวอินทรีย์ตามปรัชญา เศรษฐกิจพอเพียงของโรงเรียนชวนา จังหวัดสุพรรณบุรีงานวิจัยชิ้นนี้เป็นการศึกษาวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) โดยผู้วิจัยได้ทำการศึกษาจาก เอกสารทางวิชาการ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และ การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth) โดยสัมภาษณ์เกษตรกรที่ผ่านการอบรมจากมูลนิธิข้าวขวัญและเจ้าหน้าที่มูลนิธิข้าวขวัญ โดยนำข้อมูลทั้งหมดมารวบรวมเพื่อทำการวิเคราะห์และสังเคราะห์ด้วยเทคนิค การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) ผลการศึกษาพบว่า แนวคิดการทำเกษตรอินทรีย์จากสภาพปัญหาการทำเกษตรที่เกิดขึ้นในปัจจุบันทำให้เกิดแนวคิดที่มุ่งแสวงหาทางออกให้แก่สังคมในด้านการเกษตร ได้มีทางเลือกใหม่เกิดขึ้น ซึ่งปฏิเสธแนวความคิดทำการเกษตรแผนใหม่ เกษตรอินทรีย์ก็เป็นแนวคิดหนึ่งที่ดีถือว่าเป็นเกษตรทางเลือกที่อิงกับธรรมชาติโดยอาศัยธรรมชาติในการควบคุมธรรมชาติโดยการคิดแบบองค์รวม หลักการพื้นฐานของเกษตรอินทรีย์คือ การปฏิเสธการใช้สารเคมีทุกชนิดและการแต่งพันธุกรรมเกษตรอินทรีย์ มีเป้าหมายเพื่ออนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมและความปลอดภัยทางผลผลิตต่อผู้บริโภค และบูรณาการกับการใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่มาปรับใช้ทางเกษตรและคำนึงถึงความคุ้มค่าที่ได้รับ การทำนาอินทรีย์เป็นลักษณะการทำเกษตรอินทรีย์โดยทั่วไป ซึ่งเป็นการปฏิเสธการใช้สารเคมีทางการเกษตรทุกชนิด เป็นต้นว่า ปุ๋ยเคมีสารสังเคราะห์สารกำจัดวัชพืช สารกำจัดโรค กำจัดแมลง และศัตรูข้าว ที่ก่อให้เกิดอันตรายต่อสุขภาพ การทำนาอินทรีย์ตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เป็นการน้อมนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ในวิถีชีวิตภาคเกษตรกรรม โดยการนำหลักการวิธีการต่างๆ ที่พระองค์ทรงให้แนวทางไว้มาปรับใช้ให้เข้ากับสังคมเกษตรที่มีวิถีชีวิต วัฒนธรรม สังคม ศาสนา เป็นต้นทุนเดิมอยู่แล้วทำให้เกษตรกรสามารถเข้าใจและรู้ถึงปัญหาการทำนาแบบใช้เคมีรวมถึงการเข้าใจถึงการอยู่รวมกันกับธรรมชาติแบบที่พึ่งพาอาศัยกัน และการนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้กับชีวิตประจำวัน การทำนาอินทรีย์แบบอินทรีย์จริงๆ นั้นทำได้ยากมาก เพราะว่าการทำนาอินทรีย์แท้ๆ ต้อง ใช้ทุนสูงในระยะแรก จำเป็นต้องมีสิ่งป้องกันสารเคมีเข้ามาในไร่นาหรือแม้แต่น้ำเองก็ต้องมีบ่อกักน้ำ เพราะน้ำที่ใช้เป็นน้ำชลประทานที่ส่งผ่านไร่นาของชาวนามาต่อๆ กันก็ย่อมมีสารเคมีเจือปน เพราะฉะนั้นการทำนาอินทรีย์แบบ อินทรีย์จริงๆ ก็ไม่ถึง 100 เปอร์เซ็นต์ เพียงแต่ว่าเป็นการทำนาอินทรีย์ที่ไม่ใช้สารเคมีเท่านั้นเอง ซึ่งสามารถลดต้นทุนการผลิตได้ก็ถือว่ายังไม่ใช่อินทรีย์แท้

ธิดารัตน์ ไชยมงคล และ บุศรา ลีมนิรันดร์กุล (2556) ศึกษาเรื่อง “แนวทางการขยายผลการทำเกษตรอินทรีย์ของเกษตรกรหมู่บ้านโพธิ์ทองเจริญ ตำบลเชิงดอย อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่” งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาแนวทางการขยายผลการทำเกษตรอินทรีย์ของกลุ่มเกษตรกรในหมู่บ้านโพธิ์ทองเจริญ เป็นงานวิจัยที่ใช้การวิเคราะห์เชิงคุณภาพ ศึกษาข้อมูลจากกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์จำนวน 25 ราย โดยใช้แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง และวิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติเชิงพรรณนา ผลการศึกษาพบว่า กลุ่มเกษตรกรมีพื้นที่การทำเกษตรอินทรีย์ขนาดเล็กไม่เกิน 1 ไร่ ภายในพื้นที่มีการปลูกผักหลากหลายชนิดรวมกัน ผลผลิตของกลุ่มเกษตรกรมีตลาดรองรับที่แน่นอน การหาตลาดรองรับผลผลิตถูกดำเนินการด้วยเกษตรกร รวมถึงเกษตรกรรวมกลุ่มกัน

และยังมีการสนับสนุนจากองค์กรภายในท้องถิ่น พบว่า การขยายตัวของกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์ไปได้ช้า ทั้งที่ยังมีความต้องการของผู้บริโภค ส่วนการขยายผลการทำเกษตรอินทรีย์นั้นกลุ่มเกษตรกรมีหน่วยงานของภาครัฐให้การช่วยเหลือทั้งด้านเงินทุนและปัจจัยการผลิตเบื้องต้น มีการจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้และแปลงสาธิต สำหรับผู้ที่สนใจเข้ามาศึกษาการทำเกษตรอินทรีย์ โดยการให้ความรู้จากผู้นำกลุ่มซึ่งเป็นหมอดินและมีความรู้ด้านการผลิตผักเกษตรอินทรีย์ รวมไปถึงการเผยแพร่ความรู้แก่เกษตรกรรายอื่นในชุมชนเพื่อลดการใช้ปริมาณปุ๋ยเคมี พร้อมทั้งให้ความรู้ในด้านกระบวนการจัดการผลิตผักอินทรีย์และแนะนำเทคนิคการผลิตแบบเกษตรอินทรีย์แก่ผู้ที่สนใจ อย่างไรก็ตาม พบว่าความสำเร็จของการขยายผลของกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์บ้านโพธิ์ทองเจริญขึ้นอยู่กับการบริหารจัดการ การผลิต การบริหารจัดการกลุ่ม และการบริหารจัดการผลิตภัณฑ์ที่ต้องมีการพัฒนาและเรียนรู้ด้วยตนเอง อยู่เสมอ

อัมรา เวียงวีระ, ชนิภา เขียวณรงค์, อรุณช รัตนเลิศสกุล, ลัดดาวัลย์กรรณนุช, สำราญ สุรโน และ สาริณีย์ จันทรัมย์ (2556) ศึกษาเรื่อง “ประสิทธิภาพเชิงเศรษฐกิจของกระบวนการผลิตข้าวอินทรีย์” ดำเนินการเก็บข้อมูลใน 5 จังหวัด ได้แก่ จังหวัดพัทลุง เชียงใหม่ เชียงราย สุรินทร์และยโสธร วิเคราะห์โดยใช้แนวคิดเกี่ยวกับฟังก์ชันการผลิต (Content of Production Function) ร่วมกับการประเมินประสิทธิภาพ เชิงเศรษฐกิจ (Economic Efficiency) และ ประสิทธิภาพเชิงเทคนิค (Technique Efficiency) ผลการศึกษา พบว่า ผลตอบแทนการผลิตข้าวอินทรีย์ในภาพรวม พบว่ามีพื้นที่ปลูกข้าวเฉลี่ย 13.1 ไร่ ผลผลิตเฉลี่ย 491.6 กก./ไร่ ราคาจำหน่าย 17.4 บาท/กก. ต้นทุนผันแปรเงินสด 2,998.1 บาท/ไร่ โดยต้นทุนเป็นค่าวัสดุ 1,484.0 บาท/ไร่ หรือคิดเป็นร้อยละ 49.5 เป็นค่าจ้างแรงงาน 1,772.0 บาท/ไร่ หรือคิดเป็นร้อยละ 50.5 รายได้สุทธิ 5,610.9 บาท/ไร่ อัตราส่วนรายได้ต่อต้นทุนเท่ากับ 3.6 โดยจังหวัดที่ให้ผลตอบแทนการผลิตข้าวสูงสุด คือ สุรินทร์ มีอัตราส่วนรายได้ต่อต้นทุนเท่ากับ 6.7 และจังหวัดที่ให้ผลตอบแทนการผลิตข้าวต่ำสุด คือ จังหวัดยโสธร มีอัตราส่วนรายได้ต่อต้นทุนเท่ากับ 2.3

ศูนย์วิจัยกสิกรรมไทย (2551) ระบุว่า ปัจจุบันการผลิตและการตลาดสินค้าเกษตรอินทรีย์ขยายตัวอย่างรวดเร็วโดยเฉพาะในประเทศที่พัฒนาแล้ว ซึ่งประเทศไทยกำหนดให้เกษตรอินทรีย์เป็นหนึ่งในนโยบายของรัฐบาลในการปรับทิศทางการผลิตในภาคการเกษตรให้สอดคล้องกับสถานการณ์โลก ซึ่งปัญหาในระยะที่ผ่านมาสำหรับการผลิตสินค้าเกษตรอินทรีย์ในประเทศไทย มีดังนี้ (1) ขาดการรับรองมาตรฐาน การที่ยังไม่มีหน่วยงานของ ราชการออกมาให้การรับรองมาตรฐานสินค้าเกษตรอินทรีย์ทำให้สินค้าเกษตรอินทรีย์ยังไม่เป็นที่เชื่อถือของผู้บริโภคอย่างกว้างขวาง ผู้บริโภคไม่สามารถแยกได้อย่างชัดเจนระหว่างสินค้าเกษตรอินทรีย์และสินค้าเกษตรทั่วไป ดังนั้นการกำหนดมาตรฐานสินค้าเกษตรอินทรีย์ทำให้ตลาดสินค้าเกษตรอินทรีย์ในประเทศมีแนวโน้มขยายตัวเพิ่มขึ้น เนื่องจากผู้บริโภคเริ่มมั่นใจในสินค้า และยอมที่จะจ่ายเงินเพิ่มขึ้นเพื่อซื้อสินค้าเกษตรอินทรีย์ (2) การผลิตส่วนใหญ่ยังอยู่ในระดับสินค้าเกษตรอนามัยเท่านั้น ซึ่งส่วนใหญ่เป็นผัก มีเพียงข้าวสารบรรจุถุงเท่านั้นที่สามารถผลิตได้ในระดับสินค้าเกษตรอินทรีย์ และส่วนใหญ่เน้นการส่งออกต่างประเทศมากกว่าการจำหน่ายในประเทศ ปัญหาบางส่วนเนื่องจากเกษตรกรยังไม่มีความรู้เพียงพอในการผลิตสินค้าเกษตรอินทรีย์ กรมส่งเสริม

การเกษตรเริ่มมีการส่งเจ้าหน้าที่ออกไปให้คำแนะนำและให้คำปรึกษากับเกษตรกร ทั้งนี้ เพื่อส่งเสริมให้มีการผลิตสินค้าเกษตรอินทรีย์เพิ่มขึ้น สินค้าเกษตรอินทรีย์ที่น่าสนใจสำหรับเกษตรกรไทย คือ ข้าว ผัก ผลไม้เมืองร้อน เครื่องเทศ สมุนไพร ชา กาแฟ ผลิตภัณฑ์ปศุสัตว์ และผลิตภัณฑ์ประมง โดยเฉพาะผลิตภัณฑ์จากการเพาะเลี้ยงชายฝั่ง ซึ่งสินค้าเหล่านี้ไทยมีความได้เปรียบในการผลิต ดังนั้นการหันมาผลิตสินค้าเกษตรอินทรีย์โดยได้รับการรับรองจากหน่วยงานราชการ จึงเป็นการเพิ่มทางเลือกให้กับผู้บริโภคทั้งในประเทศและต่างประเทศ (3) มีการผลิตเพียงไม่กี่ชนิด ไม่มีความหลากหลายให้ผู้บริโภคได้เลือกรับประทานมากนัก ดังนั้นหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรเร่งให้การส่งเสริมและคำปรึกษาโดยเฉพาะในเรื่องตลาดรองรับสินค้า เพื่อให้เกษตรกรมีความมั่นใจทั้งในด้านการผลิตและการตลาด (4) ราคาสินค้าเกษตรอินทรีย์อยู่ในเกณฑ์สูง เมื่อเปรียบเทียบกับแล้วราคาสินค้าเกษตรอินทรีย์แพงกว่าสินค้าเกษตรทั่วไป เฉลี่ยประมาณร้อยละ 30 ทำให้ตลาดจำกัดอยู่เฉพาะกลุ่มผู้มีรายได้สูง สาเหตุที่สินค้าเกษตรอินทรีย์มีราคาแพงคือการผลิตยังไม่มากและแหล่งผลิตอยู่กระจัดกระจายสินค้าเกษตรอินทรีย์มีโอกาสถูกศัตรูพืชสร้างความเสียหายได้ง่ายและน้ำหนักของสินค้าเกษตรอินทรีย์จะเบากว่าสินค้าเกษตรทั่วไป ทำให้เมื่อคำนวณต้นทุนการผลิตและการขนส่งแล้วจะสูงกว่าสินค้าเกษตรทั่วไป ดังนั้นในการพัฒนาไปสู่การผลิตสินค้าเกษตรอินทรีย์ที่ปลอดภัยใช้เวลา และขั้นตอนการพัฒนาอีกระยะหนึ่ง รวมทั้งยังต้องมีการแก้ปัญหาและอุปสรรคเพื่อให้ไทยก้าวขึ้นเป็นผู้นำการผลิต และการส่งออกสินค้าเกษตรอินทรีย์ของโลกได้

สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร (2564b) ได้ทำการศึกษาการบริหารจัดการกลุ่มเกษตรกรที่ผลิตปุ๋ยอินทรีย์พบว่า แนวคิดแผนผังโมเดลธุรกิจ (Business Model Canvas : BMC) ในการผลิตปุ๋ยอินทรีย์ของสถาบันเกษตรกร ทั้ง 3 กลุ่ม คือ 1) คุณค่าของปุ๋ย เป็นปุ๋ยอินทรีย์ที่มีคุณภาพสูง ลดปริมาณการใช้ปุ๋ยเคมีและปรับปรุงสภาพดินให้มีความอุดมสมบูรณ์ทำให้พืชมีการเจริญเติบโตและให้ผลผลิตเพิ่มขึ้น อีกทั้งยังกำหนดราคาที่เหมาะสม 2) กลุ่มลูกค้าหลัก ส่วนใหญ่เป็นสมาชิกของสถาบันเกษตรกร 3) ช่องทางการเข้าถึงลูกค้า มีการติดต่อสื่อสารเพื่อเข้าถึงลูกค้าส่วนใหญ่เป็นแบบออฟไลน์ 4) ความสัมพันธ์กับลูกค้า ให้คำแนะนำผ่านที่ประชุมกลุ่ม จัดอบรมและศึกษาดูงาน รวมถึงการสอบถามเพื่อร่วมกันแก้ไขปัญหาการใช้ปุ๋ยอินทรีย์ 5) กิจกรรมหลักที่จำเป็นต้องทำ ได้แก่ การเลือกวัตถุดิบ วิธีการผลิตที่ได้มาตรฐาน การใช้เครื่องจักรกลเทคโนโลยีและแรงงาน การตรวจสอบคุณภาพ การสร้างเครือข่าย การกระจายปุ๋ยอินทรีย์ การให้บริการ และการพัฒนาสูตรการผลิตปุ๋ยอินทรีย์ 6) การจัดสรรทรัพยากรหลัก ได้แก่ เงินทุน เครื่องจักรกล และแรงงาน วัตถุดิบในการผลิต ผลผลิตปุ๋ยอินทรีย์ องค์ความรู้เรื่องการผลิตและข้อกำหนด/มาตรฐานต่าง ๆ 7) การสร้างเครือข่ายหรือหุ้นส่วนหลัก ได้แก่ กลุ่มผู้จำหน่ายวัตถุดิบ กลุ่มผู้ใช้ปุ๋ยอินทรีย์ กลุ่มผู้ผลิตปุ๋ยอินทรีย์ และหน่วยงานราชการ 8) โครงสร้างต้นทุน ได้แก่ ค่าวัตถุดิบ ค่าจ้างแรงงาน ค่าบริหารจัดการ ค่าขนส่งวัตถุดิบ และค่าส่งเสริมการขาย และ 9) รูปแบบรายได้ การผลิตปุ๋ยอินทรีย์ของสถาบันเกษตรกรได้รับรายได้จากการจำหน่ายปุ๋ยอินทรีย์เพียงอย่างเดียว ซึ่งสามารถดำเนินการได้รับความคุ้มค่า มีผลกำไรจากการจำหน่ายปุ๋ยอินทรีย์ โดยปัจจัยที่สำคัญในการผลิตปุ๋ยอินทรีย์ให้ประสบความสำเร็จ คือ คุณภาพสูง และได้การรับรองมาตรฐาน โดยดำเนินตามกิจกรรมหลักที่จำเป็นและจัดสรรทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ

รวมถึงการกำหนดราคาต้องไม่แพงกว่าปุ๋ยชนิดอื่น สร้างแรงจูงใจให้เกษตรกรรุ่นใหม่เข้ามามีส่วนร่วม รวมทั้งหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรปรับลดขั้นตอนการขึ้นทะเบียนและการจดทะเบียนการค้าปุ๋ยอินทรีย์ให้สามารถดำเนินการได้สะดวกรวดเร็ว นอกจากนี้ เชมิกา ธนธำรงกุล และคณะ (2563) ได้ศึกษาโมเดลธุรกิจจำหน่ายเครื่องจักรกลการเกษตรในจังหวัดเชียงใหม่ พบว่า การออกแบบแผนผังโมเดลธุรกิจ Business Model Canvas สำหรับผู้ประกอบการธุรกิจจำหน่ายเครื่องจักรกลการเกษตรที่ดำเนินธุรกิจมานานแล้ว ธุรกิจมีความยั่งยืนต่อไปได้ ประการแรกต้องคำนึงถึงคือ กลุ่มลูกค้าหลัก ได้แก่ เกษตรกรที่ทำการเกษตร มีพื้นที่เพาะปลูก และมีรายได้จากพืชผลทางการเกษตร ถัดมาคือคุณค่าของสินค้าหรือบริการของผู้ประกอบการธุรกิจจะส่งผลต่อการตัดสินใจซื้อ เนื่องจากเกษตรกรจะยอมจ่ายเงินซื้อเพียงหนึ่งครั้ง แต่สามารถใช้งานเครื่องจักรกลการเกษตรได้ยาวนาน นอกจากนี้ต้องให้ความสำคัญในการสร้างความสัมพันธ์ให้กับลูกค้าซึ่งจะช่วยให้ธุรกิจสามารถดำรงอยู่ได้ เช่น การให้ส่วนลด การให้ของแถม และการชิงโชค เพื่อให้ลูกค้าจำตราสินค้าได้ รวมทั้งการสร้างช่องทางการเข้าถึงสินค้าโดยขายทางหน้าร้าน โทรศัพท์ การออกบูธ และการใช้สื่อวิทยุท้องถิ่นสื่อสารไปยังกลุ่มเป้าหมายหรือใช้กลุ่มผู้มีอิทธิพลให้ข้อมูลข่าวสารเพื่อเพิ่มการรับรู้แก่ลูกค้า ส่วนทรัพยากรหลักของผู้ประกอบการธุรกิจ ได้แก่ เครื่องจักร วัสดุอุปกรณ์ บุคคล และเงินทุนหมุนเวียนในธุรกิจ สามารถสร้างความน่าเชื่อถือให้แก่ลูกค้า นอกจากนี้กิจกรรมที่ส่งเสริมการตลาด เช่น การจัดโปรโมชั่นในช่วงฤดูทำการเกษตร เทศกาลต่าง ๆ สามารถสร้างคุณค่าหรือจุดแข็งให้กับตัวสินค้า รวมไปถึงหุ้นส่วนหลักที่ติดต่อซื้อขาย สำหรับปัญหาที่พบคือ ไม่มีงบประมาณในการโฆษณาและประชาสัมพันธ์ในการเพิ่มช่องทางการจำหน่าย ทั้งนี้ อัดถพงษ์ เขียวแถม และคณะ (2563) ได้ศึกษาถึง แผนผังโมเดลธุรกิจและแผนธุรกิจของกลุ่มวิสาหกิจโรงสีข้าวชุมชนบ้านหนองโสน พบว่า องค์กรประกอบด้วยกลุ่มลูกค้า (CS), องค์กรประกอบด้านการเสนอคุณค่า (VP), องค์กรประกอบด้านช่องทาง (CH) และองค์กรประกอบด้านความสัมพันธ์กับลูกค้า (CR) ส่งผลต่อความสำเร็จของวิสาหกิจชุมชนในระดับสูง ส่วนองค์กรประกอบด้านอื่น ๆ อยู่ในระดับปานกลางถึงต่ำ ซึ่งปัญหาสำคัญที่ต้องพัฒนาอย่างเร่งด่วน คือ การจัดการสต็อกและการส่งมอบสินค้า การสื่อสารผ่านช่องทางออนไลน์ การวางแผนบุคลากร องค์กรความรู้ในการบริหารจัดการ การพัฒนาผลิตภัณฑ์ใหม่ การติดตามและการรักษาความสัมพันธ์กับลูกค้า การบันทึกต้นทุน การจำแนกต้นทุน และการเก็บบันทึกข้อมูลที่สำคัญโดยประเด็นต่าง ๆ เหล่านี้ได้นำไปใช้เป็นกรอบแนวทางการพัฒนาแผนธุรกิจในส่วนของการออกแบบกลยุทธ์ระดับองค์กร กลยุทธ์ระดับธุรกิจ และกลยุทธ์ระดับหน้าทำงาน ทำให้สามารถขจัดจุดอ่อนและอุปสรรคในการดำเนินงาน รวมถึงการใช้ประโยชน์จากจุดแข็งและโอกาสทางธุรกิจ เพื่อให้วิสาหกิจชุมชนเพิ่มขีดความสามารถทางการแข่งขันและปรับตัวได้ทันต่อสถานการณ์ รวมถึงการศึกษาวิจัยของ วริทธิ์ธร ธนกาญจน์ (2561) ที่ศึกษาแผนธุรกิจบ้านข้าวหอม ข้าวเกษตรอินทรีย์เพื่อสุขภาพ เนื่องจากเป็นธุรกิจครอบครัวของผู้วิจัยเริ่มต้นศึกษาตั้งแต่ระบบผลิตและขายสินค้า จึงนำเครื่องจักรเดิมมาขยายขนาดธุรกิจและปรับแผนธุรกิจรูปแบบใหม่ให้ตอบสนองปัญหาของผู้บริโภคด้านช่องทางการจัดจำหน่ายสินค้าให้สะดวกในการซื้อมากขึ้นและราคามาตรฐานที่ไม่แพงเกินไปสำหรับผู้บริโภค โดยกลุ่มเป้าหมายหลักคือ แม่บ้านอายุ 35 ปีขึ้นไป หรือผู้สูงอายุที่มีพฤติกรรมรักสุขภาพ เช่น ออกกำลังกาย

และรับประทานอาหารปลอดภัยเป็นประจำ โดยสินค้าของธุรกิจคือ ข้าวกล้องเกษตรอินทรีย์บรรจุสุญญากาศ ปริมาณ 1 กิโลกรัม ตั้งราคาตามวิธีคิดแบบบวกกำไรและประกอบการเปรียบเทียบราคาตลาด วางจำหน่ายตามช่องทางดังนี้ ร้าน Foodland ร้าน Shopee ร้านอาหารเพื่อสุขภาพ เปิดหน้าร้านของตนเอง โทรสอบถามลูกค้า เดิม และงานจัดแสดงสินค้าเกษตรอินทรีย์ ดำเนินรูปแบบธุรกิจโดยการซื้อวัตถุดิบข้าวเปลือกและข้าวพร้อมจำหน่ายนำไปแปรรูปและวางจำหน่ายสินค้า ซึ่งบุคลากรภายในธุรกิจ ได้แก่ ผู้บริหารที่มีประสบการณ์ในรูปแบบธุรกิจข้าวเกษตรอินทรีย์ พนักงานผลิตที่มีความชำนาญในกระบวนการแปรรูปข้าว พนักงานบัญชี และพนักงานขนส่ง โดยใช้เงินลงทุน 1,000,000 บาท ใช้สำหรับค่าอุปกรณ์สำนักงาน ค่าใช้จ่ายก่อนดำเนินงานและเงินทุนหมุนเวียนในการดำเนินงาน โดยธุรกิจสามารถสร้างอัตราผลตอบแทนร้อยละ 57.5 มีมูลค่าปัจจุบันสุทธิของธุรกิจ 478,329.24 บาท และคืนทุนในระยะเวลา 1.97 ปี ส่วนของธุรกิจได้ประเมินความเสี่ยงด้านการดำเนินงานในการวางแผนจัดเก็บวัตถุดิบและระบบขนส่ง และด้านการตลาด การประเมินยอดขายและต้นทุนแต่ละช่องทางจำหน่าย เพื่อประเมินความคุ้มค่าในช่องทางการจำหน่าย อย่างไรก็ตามการศึกษาวิจัยแผนธุรกิจข้าวไรซ์เบอร์รี่ควินัวพร้อมรับประทาน Easy2Eat ของกรวรรณ คงกระศรีมี (2560) โดยพบว่า ผลการวิเคราะห์ด้านจุดแข็งของบริษัทข้าวไรซ์เบอร์รี่ควินัวพร้อมรับประทาน Easy2Eat คือ สินค้ามีความแปลกใหม่ เป็นสินค้าออร์แกนิก ด้านจุดอ่อนคือ มีราคาสูงกว่าข้าวสวยหนึ่งในท้องตลาด ในขณะที่ด้านโอกาส คือ กลุ่มคนรักสุขภาพเพิ่มมากขึ้น ผู้บริโภคค่านึงเรื่องคุณภาพของสินค้ามากกว่าราคา อีกทั้งยังไม่มีคู่แข่งทางการค้า ด้านอุปสรรค คือ ช่องทางการจำหน่ายยังมีจำกัด ต้องทำการขยายช่องทางการจำหน่ายให้เพิ่มขึ้นเพื่อให้ลูกค้าซื้อสินค้าได้สะดวกขึ้น และผลการวิจัยที่ได้จากการสัมภาษณ์พบว่า ผู้บริโภครู้จักควินัวส่วนผสมที่ Easy2Eat คัดสรรมาเป็นส่วนประกอบของข้าวพร้อมทาน และมีบางส่วนที่ยังไม่รู้จักร โดยผู้บริโภคมีความสนใจในผลิตภัณฑ์ และหากมีวางจำหน่ายจะซื้อผลิตภัณฑ์ในราคาเฉลี่ยไม่เกิน 35 บาท สำหรับการวิเคราะห์คู่แข่งพบว่าข้าวหอมมะลิผสมข้าวไรซ์เบอร์รี่ อีซีโก จำหน่ายใน 7-11 มีจุดแข็งคือ หาซื้อง่าย ราคาไม่แพง จุดอ่อนคือ เป็นข้าวผสมและต้องจัดเก็บไว้ในตู้เย็นเท่านั้น เมื่อพิจารณาข้อมูลแล้วพบว่า กลยุทธ์ที่เหมาะสมในการทำธุรกิจข้าวไรซ์เบอร์รี่ควินัวพร้อมรับประทาน คือ การเพิ่มคุณค่าให้กับผลิตภัณฑ์ โดยที่จะมีการประชาสัมพันธ์ให้ทราบคุณประโยชน์ของผลิตภัณฑ์ ความสะดวกในการรับประทานเพื่อตอบสนองความต้องการของผู้บริโภคในปัจจุบัน และเมื่อพิจารณาความเป็นไปได้ในการลงทุน เงินทุนเริ่มแรกที่ใช้ในการลงทุน 5,100,000 บาท มูลค่าปัจจุบันสุทธิเท่ากับ 8,526,968.90 บาท อัตราผลตอบแทนภายในโครงการเท่ากับ 98% และมีระยะเวลาในการคืนทุนเพียง 1 ปี ทั้งนี้ สำนักงานสภาเกษตรกรจังหวัดราชบุรี (ม.ป.ป.) ยังได้ศึกษาแผนธุรกิจกลุ่มผู้ปลูกข้าวปลอดภัยจากสารพิษ ตำบลบางโตนด อำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี พบว่า เกษตรกรมีการรวมกลุ่มโดยตั้งชื่อกลุ่ม ทำนาปลอดภัยจากสารพิษ จำนวน 21 ราย โดยมีพื้นที่การเข้าร่วมกลุ่มจำนวน 35 ไร่ ซึ่งใช้พันธุ์ข้าวอ่อนในการเพาะปลูก โดยนำผลผลิตมาสีเป็นข้าวสารให้สมาชิกในกลุ่มนำไปบริโภค และส่วนที่เหลือจากการบริโภคนำมาจำหน่าย โดยจำหน่ายผ่าน ประชาชนในชุมชน โรงเรียนในเขตพื้นที่และนอกพื้นที่ โรงพยาบาล ร้านค้าชุมชน ตลาดชุมชน ร้านค้าสหกรณ์การเกษตร การเปิดขายออนไลน์ผ่านทางสื่ออิเล็กทรอนิกส์

นอกจากการขายเป็นข้าวสารแล้วผลผลิตยังสามารถนำมาแปรรูปเป็นน้ำนมข้าวเหลืองอ่อนเพื่อสุขภาพ และเวชสำอางเพื่อบำรุงผิวพรรณ ทั้งนี้การกำหนดราคาข้าวสารหอมปทุมบรรจุงู่ง มีการกำหนดราคาตามน้ำหนัก ดังนี้ 5 กิโลกรัม ราคา 190 บาท 15 กิโลกรัม ราคา 550 บาท และ 50 กิโลกรัม ราคา 1,800 บาท ในด้านการโฆษณา และการส่งเสริมการขาย นอกจากช่องทางการตลาดที่ได้กล่าวไว้แล้ว ในส่วนของการโฆษณา และการประชาสัมพันธ์นอกจากการขายในชุมชนแล้ว สื่อที่สำคัญในยุคปัจจุบันอีกทางหนึ่งคือ สื่อโซเชียล ซึ่งสามารถทำให้ผลิตภัณฑ์เป็นที่รู้จักได้อย่างกว้างขวางมากยิ่งขึ้น ได้แก่ Facebook และ Line จากการตรวจเอกสารดังกล่าว พบว่า การแผนผังโมเดลธุรกิจแบบ Business Model Canvas : BMC องค์ประกอบที่สำคัญที่สุดคือ องค์ประกอบด้านกลุ่มลูกค้า (CS) องค์ประกอบด้านการเสนอคุณค่า (VP) องค์ประกอบด้านช่องทาง (CH) และ องค์ประกอบด้านความสัมพันธ์กับลูกค้า (CR) เนื่องจาก องค์ประกอบด้านลูกค้า (CS) จะเป็นสิ่งสำคัญลำดับแรกที่ผู้ประกอบการธุรกิจต้องทราบและรู้ว่า กลุ่มลูกค้าหลักของธุรกิจที่กำลังดำเนินการอยู่เป็นกลุ่มลูกค้าประเภทใด ทั้งนี้ เพื่อที่จะได้มุ่งเป้าหมายเจาะจงไปยังกลุ่มลูกค้านั้น ต่อมาคือองค์ประกอบด้านการเสนอคุณค่าของสินค้า (VP) คุณค่าและคุณภาพของสินค้าที่ต้องการเสนอขายให้ลูกค้า ผู้ประกอบการต้องคำนึงถึงคุณภาพสินค้าของตนเอง เนื่องด้วยลูกค้ามักต้องการสินค้าที่ได้คุณภาพและตอบสนองต่อความต้องการของลูกค้าจึงจะยอมจ่ายเงินเพื่อซื้อ เพียงครั้งเดียว หรือหลายครั้ง ทั้งนี้องค์ประกอบด้านช่องทาง (CH) ก็เป็นหนึ่งในการที่จะทำให้ธุรกิจเป็นที่รู้จัก เนื่องจากช่องทางการเข้าถึงลูกค้าในปัจจุบันมีหลายช่องทาง โดยปัจจุบันสามารถเผยแพร่ โฆษณา ธุรกิจให้เป็นที่รู้จักได้ทางโซเชียลมีเดียที่ทำให้สามารถติดต่อสื่อสารกับลูกค้าได้ทั้งในและต่างประเทศ หากธุรกิจมีช่องทางที่จะเข้าถึงลูกค้าได้หลากหลายยังสามารถทำให้ธุรกิจเป็นที่รู้จักแก่ลูกค้าได้ อย่างสุดท้ายองค์ประกอบด้านความสัมพันธ์กับลูกค้า (CR) จะช่วยให้ธุรกิจสามารถดำรงอยู่ได้ เช่น มีการติดต่อสอบถามหลังรับบริการ การให้ส่วนลดกับผู้ที่มาซื้อซ้ำ และการให้ของแถมกับลูกค้า ซึ่งแบบจำลองโมเดลธุรกิจหากผู้ประกอบการนำไปประยุกต์ใช้สามารถเพิ่มมูลค่าให้กับธุรกิจที่ดำเนินการอยู่และประสบความสำเร็จในการดำเนินธุรกิจมากขึ้น

2.2 แนวคิดและทฤษฎี

2.2.1 ความเป็นมาของเกษตรอินทรีย์

ประวัติศาสตร์ของเกษตรอินทรีย์เริ่มต้นตั้งแต่ช่วงทศวรรษ 1920-1940 (ประมาณ ปีพ.ศ. 2463-2448) เมื่ออาจารย์รูตอฟ สไตเนอร์อาจารย์โรเบิร์ตโรเดล เซอร์อัลเบิร์ตโฮวาร์ด และคุณหญิง อีฟ บัลโพร่ได้จัดตีพิมพ์บทความและหนังสือเกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาการเกษตรใหม่ ที่ปฏิวัติแนวทางเกษตรที่พึ่งพาปัจจัยการผลิตที่เป็นสารเคมีสังเคราะห์ บทความและหนังสือเหล่านี้ได้จุดประกายความคิดให้กับผู้คนจำนวนมาก นำมาสู่การพัฒนาเป็นเกษตรอินทรีย์ในปัจจุบัน ผู้คนที่ได้รับอิทธิพลจากความคิดเหล่านี้และพยายามปรับเปลี่ยนการเกษตรของตนเป็นเกษตรอินทรีย์เริ่มจากอุดมการณ์และความเชื่อมากกว่าที่จะเห็นเกษตรอินทรีย์ เป็นเรื่องของการรับรองมาตรฐานและการค้าทางเลือกค่าประกาศและคำปฏิญาณตนของเกษตรกรคัดค้านแนวเกษตรเคมี เป็นหลักฐานเพียงพอในการที่จะยืนยันตัวเองว่าเป็นเกษตรอินทรีย์ โดยไม่ต้องมีการตรวจสอบรับรองแต่อย่างใด

ทั้งสิ้น หรือถ้ามีการตรวจก็เป็นเพียงการเยี่ยมเยียนกัน อย่างไม่เป็นทางการของเกษตรกรสมาชิกด้วยกันเองหรือ อาจมีการจัดทำจรรยาบรรณ (Code of conduct) แบบง่ายๆ เพื่อเป็นแนวทางให้กับสมาชิกในการทำเกษตรอินทรีย์ ทั้งนี้ กลุ่มเกษตรอินทรีย์ในยุคดังกล่าวเป็นเพียงกลุ่มเกษตรกรเล็กๆ และมีความเชื่อมโยงการตลาดกับผู้บริโภคโดยตรงโดยไม่จำเป็นต้องขายผลผลิตผ่านช่องทางการตลาดอื่น

ปัจจุบัน กระแสความตื่นตัวด้านเกษตรอินทรีย์ได้แพร่หลายและกระจายรวดเร็วในต่างประเทศ อันเป็นผลสืบเนื่องจากพิษภัยจากสารเคมีต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นสารเคมีที่ใช้ทางการเกษตรหรือกิจกรรมอื่นได้ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม เกิดพิษภัยและอันตรายต่อชีวิต ด้วยเหตุนี้จึงมีการเกษตรกลุ่มหนึ่งได้ดำเนินการผลิตพืชและสัตว์เพื่อบริโภคเอง ตลอดจนขายในหมู่ผู้บริโภคที่รักชีวิตของตนเอง และต้องการอาหารที่สดสะอาด และปลอดภัยจากสารเคมีเป็นสำคัญ เกษตรอินทรีย์เริ่มต้นก่อนในทวีปยุโรป และต่อมาได้แพร่หลายเข้าไปในประเทศสหรัฐอเมริกา ในขณะที่แถบเอเชียนิยมชมชอบกับการทำเกษตรแบบธรรมชาติ โดยยึดแนวทางประเทศญี่ปุ่นเป็นหลัก ประเทศไทยเองก็มีการทำเกษตรที่ปลอดภัยมาช้านานและเรียกชื่อในหลายๆ รูปแบบ เช่น เกษตรไร้สารพิษ เกษตรปลอดจากสารพิษ เกษตรธรรมชาติ และเกษตรยั่งยืน เป็นต้น

2.2.2 ความเป็นมาของเกษตรอินทรีย์ในประเทศไทย

การทำเกษตรอินทรีย์ในประเทศไทย มีมานานและได้พัฒนามาเป็นลำดับ เริ่มแรก ปี 2432 ได้มีการเกษตรและองค์การพัฒนาเอกชนได้พัฒนาเครือข่ายเกษตรกรรมทางเลือก เพื่อส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืน ได้แก่ การทำเกษตรเชิงเดี่ยว หรือเกษตรเคมีทำให้เกษตรกรพึ่งปัจจัยจากภายนอก ได้แก่ ปุ๋ยเคมี ยาปราบศัตรูพืช และสัตว์ส่งผลให้เกษตรกรมีหนี้สินและสุขภาพเสื่อมโทรม เกิดปัญหาสารเคมีตกค้างในสิ่งแวดล้อม และ สินค้าเกษตร ส่งผลกระทบต่อผู้บริโภค จึงเกิดเครือข่ายการทำเกษตรผสมผสาน เกษตรกรรมยั่งยืน เกษตรธรรมชาติ เกษตรทฤษฎีใหม่ และเกษตรอินทรีย์ขึ้น

ปัจจุบันประเทศไทยให้ความสำคัญเรื่องเกษตรอินทรีย์ ประมาณปี 2535 ซึ่งตลาดเกษตรอินทรีย์เริ่มดำเนินการโดยเกษตรกร และการผลักดันขององค์การพัฒนาภาคเอกชน แต่ยังไม่เป็นเกษตรอินทรีย์เต็ม ในขณะนั้นมีหน่วยงานของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ที่ให้การสนับสนุน คือ กรมวิชาการเกษตร กรมส่งเสริมการเกษตร และกรมส่งเสริมสหกรณ์ สินค้าที่ภาครัฐส่งเสริมการผลิต คือ สินค้าข้าว ซึ่งเริ่มดำเนินการ ปี 2535 เป็นการร่วมมือระหว่างกรมวิชาการเกษตร กับบริษัทในเครือนครหลวงค้าข้าวและบริษัทเครือสยามวิวัฒน์ภายใต้การควบคุมดูแลและการให้คำแนะนำของกรมวิชาการเกษตร โดยได้รับการรับรองจากองค์การตรวจสอบคุณภาพจากประเทศอิตาลีซึ่งเป็นสมาชิกของสมาพันธ์เกษตรอินทรีย์สากล (IFOAM) และผลผลิตข้าวในโครงการนี้เป็นที่ยอมรับของประเทศยุโรป

เกษตรอินทรีย์ถือเป็นกลยุทธ์หนึ่งทางการค้าและการลงทุนในกระแสโลกยุคใหม่เป็นนโยบายสำคัญในการพัฒนาชนบทด้วยการเกษตรของประเทศต่างๆ เพื่อให้เกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืนเป็นการแก้ไขปัญหาความยากจนการทำเกษตรอินทรีย์จึงเป็นการเกษตรแบบพึ่งตนเอง

สรุป ความเป็นมาของเกษตรอินทรีย์นั้นเป็นการหันกลับไปมองอดีต การทำเกษตรแบบวิถีดั้งเดิม โดยผู้บริโภคนั้นเริ่มต้นตัวจากทำเกษตรแบบเคมีที่ส่งผลกระทบต่อร่างกายและสิ่งแวดล้อมทำให้เกิด แนวคิดการทำเกษตรอินทรีย์ขึ้นมาเพื่อความปลอดภัยต่อผู้บริโภค และแนวคิดนี้แพร่หลายอย่างรวดเร็วเพราะ ผู้บริโภคคำนึงถึงความปลอดภัยต่อสุขภาพของผู้บริโภคเป็นหลัก เกษตรอินทรีย์จึงเป็นทางเลือกหนึ่งที่ได้รับ ความนิยมจากผู้บริโภค

2.2.3 ความสำคัญและความหมายเกษตรอินทรีย์

การใช้ทรัพยากรดินโดยไม่คำนึงถึงผลเสียของปุ๋ยเคมีสังเคราะห์ก่อให้เกิดความไม่สมดุลในแร่ธาตุและกายภาพของดินทำให้สิ่งมีชีวิตที่มีประโยชน์ในดินนั้นสูญหายและไร้สมรรถภาพ ความไม่สมดุลเป็นอันตรายอย่างยิ่ง กระบวนการนี้เมื่อเกิดขึ้นแล้วจะก่อให้เกิดความเสียหายอย่างต่อเนื่อง ผืนดินที่ถูกผลาญไปนั้นได้สูญเสียความสามารถในการดูดซับแร่ธาตุ ทำให้ผลิตผลมีแร่ธาตุวิตามินและพลังชีวิตต่ำ เป็นผลทำให้เกิดการขาดแคลนธาตุอาหารรองของพืช พืชจะอ่อนแอขาดภูมิคุ้มกันโรค และทำให้การคุกคามของแมลง เชื้อโรคเกิดขึ้นได้ง่าย จึงจะนำไปสู่การใช้สารเคมีสังเคราะห์กำจัดวัชพืช ขอบกพร่องเช่นนี้ก่อให้เกิดวิกฤติใน ห่วงโซ่อาหารและระบบการเกษตรของเรา ซึ่งก่อให้เกิดปัญหาทางสุขภาพและสิ่งแวดล้อมอย่างยิ่งในโลก ปัจจุบันจากรายงานการสำรวจขององค์การอาหารและการเกษตรแห่งสหประชาชาติเมื่อปีพ.ศ. 2543 พบว่าประเทศไทยมีเนื้อที่ทำเกษตรอินทรีย์อันดับที่ 48 ของโลก แต่ใช้ยาฆ่าแมลงเป็นอันดับที่ 5 ของโลก ใช้ฮอร์โมนเป็นอันดับ 4 ของโลก ประเทศไทยนำเข้าสารเคมีสังเคราะห์ทางการเกษตรเป็นเงินสามหมื่นล้านบาทต่อปีเกษตรกรต้องมีปัจจัยการผลิตที่เป็นสารเคมีสังเคราะห์ในการเพาะปลูกทำให้เกิดการลงทุนสูงและเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง ขณะที่ราคาผลผลิตในรอบปีไม่ได้สูงขึ้นตามสัดส่วนของต้นทุนที่สูงขึ้นนั้น มีผลให้ เกษตรกรขาดทุน มีหนี้สิน การเกษตรอินทรีย์จะเป็นหนทางของการแก้ปัญหาเหล่านี้ได้

เกษตรอินทรีย์คือระบบการผลิตที่คำนึงถึงสภาพแวดล้อมรักษาสมดุลของธรรมชาติและความหลากหลายของทางชีวภาพ โดยมีระบบการจัดการนิเวศวิทยาที่คล้ายคลึงกับธรรมชาติและหลีกเลี่ยงการใช้สารสังเคราะห์ไม่ว่าจะเป็นปุ๋ยเคมีสารเคมีกำจัดศัตรูพืชและฮอร์โมนต่าง ๆ ตลอดจนไม่ใช้พืชหรือสัตว์ที่เกิดจากการตัดต่อทางพันธุกรรมที่อาจเกิดมลพิษในสภาพแวดล้อมเน้นการใช้อินทรีย์วัตถุ เช่น ปุ๋ยคอก ปุ๋ยหมัก ปุ๋ยพืชสด และปุ๋ยชีวภาพในการปรับปรุงให้มีความอุดมสมบูรณ์เพื่อให้ต้นพืชมีความแข็งแรง ต้านทานโรคและแมลงด้วยตนเอง รวมถึงการนำเอาภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ประโยชน์ด้วย ผลผลิตที่ได้จะปลอดภัยจากสารพิษตกค้างทำให้ปลอดภัยทั้งผู้ผลิตและผู้บริโภคและไม่ทำให้สภาพแวดล้อมเสื่อมโทรม

เกษตรอินทรีย์ (Organic agriculture) หมายถึง ระบบการจัดการผลิตด้านการเกษตรแบบองค์รวมที่เกื้อหนุนต่อระบบนิเวศ รวมถึงความหลากหลายทางชีวภาพ วงจรชีวภาพ โดยเน้นการใช้วัสดุทางธรรมชาติหลีกเลี่ยงการใช้วัตถุพิษจากสารสังเคราะห์และไม่ใช้พืชสัตว์หรือจุลินทรีย์ที่ได้มาจากเทคนิคการตัด แปรพันธุกรรม (genetic modification) หรือพันธุวิศวกรรม (genetic engineering) มีการจัดการกับ

ผลิตภัณฑ์ โดยเน้นการแปรรูปด้วยความระมัดระวัง เพื่อรักษาสภาพการเป็นเกษตรอินทรีย์และคุณภาพที่สำคัญของผลิตภัณฑ์ในทุกขั้นตอน เน้นการปรับปรุงดินด้วยอินทรีย์วัตถุรวมถึงการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ประโยชน์ด้วย จากสภาพปัญหาการเกษตรที่เกิดขึ้นทำให้แนวคิดที่มุ่งแสวงหาทางออกให้แก่สังคม ในด้านการเกษตรได้มีทางเลือกใหม่เกิดขึ้น ซึ่งปฏิเสธแนวคิดการทำเกษตรแผนใหม่ แม้ว่าเกษตรแบบเคมีจะยังคงเป็นกระแสหลักของระบบการเกษตรของประเทศไทย แต่แนวโน้มของการทำเกษตรกรรมเช่นนี้กำลังเสื่อมโทรมลง โดยปัจจุบันเกษตรกรรมทางเลือกได้กลายเป็นกระแสที่ได้รับความนิยมเพิ่มมากขึ้น เกษตรอินทรีย์เป็นทางเลือกอีกแบบหนึ่งที่ไม่ใช่เกษตรเคมีดังที่ใช้กันอยู่ในปัจจุบัน เป็นการทำการเกษตรที่เน้นการใช้ปุ๋ยหมัก ปุ๋ยคอก และวัสดุคลุมดิน การผสมผสานการปลูกพืชและเลี้ยงสัตว์ลดการใช้สารเคมีสังเคราะห์

เกษตรอินทรีย์มีเป้าหมายในการผลิตอาหารและปัจจัยที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตมากกว่าผลิตเพื่อการส่งออกเกษตรกรจึงไม่ต้องวิ่งตามกระแสของตลาด อาหารที่ผลิตได้ก็เป็นอาหารที่มีคุณภาพปลอดภัย จากสารพิษตกค้างเกษตรกรทางเลือกมีการใช้ทรัพยากรธรรมชาติให้เกิดประโยชน์สูงสุดโดยไม่เกิดผลเสียต่อสิ่งแวดล้อม และเปิดโอกาสให้สมาชิกในครอบครัวสามารถทำงานร่วมกันได้อย่างมีความสุข และสามารถใช้ชีวิตอยู่ร่วมกับธรรมชาติได้อย่างกลมกลืน ปัจจุบันเกษตรทางเลือกมีอยู่หลายกลุ่ม ส่วนใหญ่จะมีหลักการและวิธีการที่ใกล้เคียงกัน อาจจะมีแตกต่างกันบ้างตามแนวคิดและวิถีปฏิบัติตามสภาพทางสังคมและวัฒนธรรม เช่น เกษตรธรรมชาติเกษตรอินทรีย์เกษตรยั่งยืน เกษตรผสมผสาน และเกษตรทฤษฎีใหม่ เป็นต้น

สรุป ความสำคัญของเกษตรอินทรีย์จะเน้นการทำเกษตรแบบรักษาความสมดุลทางธรรมชาติ และเน้นความปลอดภัยทางผลผลิต เพราะการทำเกษตรในปัจจุบันก่อให้เกิดปัญหาทางสิ่งแวดล้อม สารปนเปื้อนเกินปริมาณที่กำหนด ทำให้เป็นอันตรายต่อผู้บริโภค

2.2.4 แนวคิดเกี่ยวกับเกษตรอินทรีย์

แนวคิดของเกษตรอินทรีย์ คือ การบริหารจัดการการผลิตทางการเกษตรแบบองค์รวม ซึ่งแตกต่างอย่างชัดเจนจากการเกษตรแผนใหม่ที่มุ่งเน้นการเพิ่มผลผลิตชนิดใดชนิดหนึ่งสูงสุด โดยการพัฒนาเทคนิคต่างๆ โดยไม่ได้คำนึงถึงผลกระทบต่อทรัพยากรทางสิ่งแวดล้อม สำหรับเกษตรอินทรีย์ซึ่งเป็นการเกษตรแบบองค์รวมจะให้ความสำคัญกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและระบบนิเวศการเกษตรไปพร้อมกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการฟื้นฟูความอุดมสมบูรณ์ของดิน การรักษาแหล่งน้ำให้สะอาด ทั้งนี้ แนวทางเกษตรอินทรีย์อาศัยกลไกและกระบวนการของระบบนิเวศในการทำการผลิต ดังนั้น เกษตรอินทรีย์จะประสบความสำเร็จได้เกษตรกรจำเป็นต้องเรียนรู้และใช้ความอดทน เพราะเกษตรอินทรีย์จะไม่ได้ให้ผลผลิตไวดังเช่น เกษตรเคมีสังเคราะห์จากเหตุผลที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น เกษตรอินทรีย์จึงปฏิเสธการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืช และปุ๋ยเคมี เนื่องจากสารเคมีการเกษตรเหล่านี้มีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมของระบบนิเวศนอกเหนือจากการปฏิเสธการใช้สารเคมีการเกษตรแล้ว คือการอนุรักษ์ระบบนิเวศการเกษตรและการฟื้นฟูความหลากหลายทางชีวภาพ

ซึ่งถือได้ว่าเกษตรอินทรีย์เป็นการบริหารจัดการฟาร์มเชิงบวก (positive management) และการจัดการเชิงบวกที่ทำให้เกษตรอินทรีย์แตกต่างอย่างสำคัญจากการเกษตรที่ไม่ใช้สารเคมีแบบปล่อยปะละเลย เนื่องจากเกษตรอินทรีย์เป็นการเกษตรที่ให้ความสำคัญกับการทำฟาร์มเชิงสร้างสรรค์เพื่ออนุรักษ์และฟื้นฟูระบบนิเวศการเกษตรในไร่นา ดังนั้นเกษตรกรที่หันมาทำเกษตรอินทรีย์จึงจำเป็นต้องพัฒนาการเรียนรู้เกี่ยวกับธรรมชาติ และการบริหารจัดการฟาร์มของตนเพิ่มขึ้นด้วย เกษตรอินทรีย์จึงเป็นแนวทางการเกษตรที่ตั้งอยู่บนกระบวนการแห่งการเรียนรู้และภูมิปัญญาเพราะเกษตรกรต้องสังเกต ศึกษา วิเคราะห์-สังเคราะห์ และสรุปบทเรียนเกี่ยวกับการทำการเกษตรของฟาร์มตนเอง เพื่อคัดสรรและพัฒนาแนวทางเกษตรอินทรีย์โดยเฉพาะ และเหมาะสมกับฟาร์มของตัวเองอย่างแท้จริง นอกจากนี้เกษตรอินทรีย์ยังให้ความสำคัญกับเกษตรกรผู้ผลิตและท้องถิ่น เกษตรอินทรีย์มุ่งหวังที่จะสร้างความมั่นคงในการทำการเกษตรสำหรับเกษตรกร ตลอดจนอนุรักษ์และฟื้นฟูวิถีชีวิตของชุมชนเกษตรกรรม วิถีการผลิตของเกษตรอินทรีย์เป็นวิถีการผลิตที่เกษตรกรต้องอาศัยกลไกธรรมชาติเพื่อทำการเกษตร ดังนั้นวิถีการผลิตเกษตรอินทรีย์จึงเป็นวิถีแห่งการเคารพ และพึงพิงธรรมชาติและพยายามอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อม ตลอดจนรักษาคุณภาพของผลผลิตให้เป็นธรรมชาติเดิมมากที่สุด

แนวทางการปรับสภาพเกษตรอินทรีย์

สหกรณ์กรีนเนท จำกัด (Green Net Cooperative) ได้กล่าวถึงแนวทางการทำเกษตรอินทรีย์โดยมุ่งเน้นการทำการเกษตรที่อนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อม แนวทางปฏิบัติของเกษตรอินทรีย์จึงเน้น การผลิตความสอดคล้องกับวิถีธรรมชาติโดยการประยุกต์ปรับใช้กลไกนิเวศธรรมชาติสำหรับการทำเกษตร หลักการที่สำคัญ ดังนี้

(1) การหมุนเวียนของธาตุอาหาร เกษตรอินทรีย์ให้ความสำคัญกับการป้องกันการสูญเสียธาตุอาหารที่เกิดจากกระบวนการผลิต โดยมีเป้าหมายเพื่อลดการพึ่งพาแหล่งธาตุอาหารจากภายนอกฟาร์มที่มากเกินไป ต้องอาศัยหลักการทางธรรมชาติด้วยการย่อยสลายจะทำให้วงจรธาตุอาหารหมุนเวียนได้อย่างต่อเนื่อง ตัวอย่างของการหมุนเวียนธาตุอาหารในแนวทางเกษตรอินทรีย์ที่สำคัญคือ การใช้ปุ๋ยหมัก การคลุมดินด้วยอินทรีย์วัตถุการปลูกพืชเป็นปุ๋ยพืชสดและการปลูกพืชหมุนเวียน เป็นต้น

(2) ความอุดมสมบูรณ์ธาตุอาหารในดิน ความอุดมสมบูรณ์ของดิน ถือเป็นหัวใจของเกษตรอินทรีย์ ดังนั้นเกษตรกรต้องหาอินทรีย์วัตถุต่างๆ มาคลุมหน้าดินอยู่เสมอไม่ว่าจะเป็นฟางใบไม้ ซึ่งอินทรีย์วัตถุเหล่านี้จะกลายเป็นอาหารของสิ่งมีชีวิตและจุลินทรีย์ในดิน ทำให้ดินฟื้นกลับมา มีความสมบูรณ์ พืชที่ปลูกก็แข็งแรง มีความต้านทานต่อโรคและแมลง รวมทั้งให้ผลผลิตสูง

(3) ความสมดุลในระบบนิเวศ โดยการปลูกพืชหลายชนิดในเวลาเดียวกัน การปลูกพืช หมุนเวียนต่างชนิดกัน ซึ่งนับเป็นการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพและยังเป็นการลดความเสี่ยงจากปัญหาโรคและแมลงศัตรูพืชระบาดอีกด้วย นอกจากนี้การไม่ใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชจะมีส่วนช่วยให้ ศัตรูธรรมชาติสามารถควบคุมศัตรูพืช ซึ่งเป็นการสร้างสมดุลนิเวศการเกษตรอีกวิธีหนึ่ง

(4) การอนุรักษ์นิเวศ แนวทางสำคัญของเกษตรอินทรีย์ก็คือ การอนุรักษ์ระบบนิเวศ การเกษตรและสิ่งแวดล้อม ด้วยการปฏิเสธการใช้สารเคมีสังเคราะห์ทุกชนิด ทั้งนี้เพราะปัจจัยการผลิตที่เป็น สารเคมีสังเคราะห์ทำลายสมดุลของนิเวศการเกษตรและส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม ดังนั้นเมื่อมีการ ใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืช แมลงที่เป็นประโยชน์จึงถูกทำลาย แม้แต่ปุ๋ยเคมีก็มีผลทำให้สมดุลของนิเวศดินเสีย ดังนั้นเกษตรอินทรีย์จึงห้ามไม่ให้ใช้ปัจจัยการผลิตที่เป็นสารเคมีสังเคราะห์ทุกชนิดในการเพาะปลูก

(5) การฟื้นฟูนิเวศการเกษตร แนวทางเกษตรอินทรีย์ยังเน้นให้เกษตรกรต้องฟื้นฟูสมดุลและความอุดมสมบูรณ์ของระบบนิเวศด้วย แนวทางหลักในการฟื้นฟูนิเวศการเกษตรก็คือ การปรับปรุงบำรุงดินด้วยอินทรีย์วัตถุและการเพิ่มความหลากหลายทางชีวภาพ เช่น การปลูกพืชร่วม พืชแซม พืชหมุนเวียน ไม้ยืนต้น หรือการฟื้นฟูแหล่งนิเวศธรรมชาติในไร่นา หรือบริเวณใกล้เคียง

(6) การพึ่งพากลไกธรรมชาติในการทำเกษตร เกษตรอินทรีย์ตั้งอยู่บนปรัชญาแนวคิดที่ว่า การเกษตรที่ยั่งยืนต้องเป็นการเกษตรที่เป็นไปตามครรลองของธรรมชาติไม่ใช่การเกษตรที่ฝืนวิถีธรรมชาติ ดังนั้นการทำเกษตรจึงไม่ใช่การพยายามเอาชนะธรรมชาติหรือการพยายามตัดแปลงธรรมชาติเพื่อการ เพาะปลูก แต่เป็นการเรียนรู้จากธรรมชาติและปรับระบบการทำเกษตรให้เข้ากับวิถีแห่งธรรมชาติเกษตรกรที่ ทำเกษตรอินทรีย์จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องเรียนรู้ถึงสภาพเงื่อนไขของท้องถิ่นที่ตนเองทำการเกษตรอยู่ การหมั่น สังเกต เรียนรู้วิเคราะห์สังเคราะห์และทำการทดลอง เป็นกระบวนการเรียนรู้ที่ต้องดำเนินการไปอย่าง ต่อเนื่อง เพื่อจะได้ใช้ประโยชน์จากกลไกธรรมชาติและสภาพนิเวศท้องถิ่นอย่างเต็มที่

(7) การควบคุมและป้องกันมลพิษ แม้ว่าเกษตรอินทรีย์จะปฏิเสธการใช้สารเคมีสังเคราะห์ แต่สภาพแวดล้อมที่ตั้งอยู่ยังคงมีมลพิษต่างๆ อยู่ทั่วไปที่อาจส่งผลกระทบต่อการทำเกษตรอินทรีย์ไม่ว่าจะ เป็นมลพิษจากน้ำ อากาศ หรือแม้แต่ในดินเอง ดังนั้นเกษตรกรที่ทำเกษตรอินทรีย์จึงต้องพยายามอย่างเต็มที่ ในการป้องกันมลพิษต่าง ๆ จากภายนอกมิให้ปนเปื้อนผลผลิต

(8) การพึ่งพาตนเองด้านปัจจัยการผลิต เกษตรอินทรีย์มีแนวทางที่มุ่งให้เกษตรกรพยายามผลิตปัจจัยการผลิตต่างๆ เช่น ปุ๋ยอินทรีย์เมล็ดพันธุ์ ฯลฯ ด้วยตนเองให้ได้มากที่สุด อันจะช่วยสร้างเสถียรภาพ และความยั่งยืนของระบบการผลิตในระยะยาว นอกจากนี้การเลือกใช้ปัจจัยการผลิตที่มีอยู่ในท้องถิ่น ยังเป็น การใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ และลดปัญหาผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการขนย้ายปัจจัยการผลิตเป็น ระยะทางไกลๆ

สรุป แนวคิดของเกษตรอินทรีย์จะให้ความสำคัญกับการจัดการอย่างเป็นระบบ โดยคำนึงถึงสภาพแวดล้อมเป็นหลัก เน้นการปรับสภาพฟื้นฟูระบบนิเวศให้สมบูรณ์ดังเดิม และที่สำคัญที่สุดคือการปฏิเสธการใช้สารเคมีทุกชนิด

2.2.5 หลักการเกษตรอินทรีย์

หลักการสำคัญ 4 ข้อของเกษตรอินทรีย์ คือ สุขภาพ นิเวศวิทยา ความเป็นธรรม และการดูแลเอาใจใส่

1) ด้านสุขภาพ เกษตรอินทรีย์ควรจะต้องส่งเสริมและสร้างความยั่งยืนให้กับสุขภาพอย่างเป็นองค์รวมของดิน พืชสัตว์มนุษย์และโลก การที่ผืนดินมีความอุดมสมบูรณ์จะทำให้พืชพรรณต่างๆ แข็งแรง มีสุขภาพที่ดีส่งผลต่อสัตว์เลี้ยงและมนุษย์ที่อาศัยพืชพรรณเหล่านั้นเป็นอาหารและเป็นปัจจัยที่สำคัญของสิ่งมีชีวิตการมีสุขภาพที่ดีทางกายภาพ จิตใจ สังคม และสภาพแวดล้อมโดยรวม ความแข็งแรง ภูมิคุ้มกัน และความสามารถในการฟื้นตัวจากความเสื่อมถอยเป็นองค์ประกอบที่สำคัญของสุขภาพที่ดี

บทบาทของเกษตรอินทรีย์มีเป้าหมายเพื่อเสริมสร้างสุขภาพที่ดีของระบบนิเวศ ตั้งแต่ สิ่งมีชีวิตที่มีขนาดเล็กสุดในดินจนถึงตัวมนุษย์เราเอง เกษตรอินทรีย์จึงมุ่งที่จะผลิตอาหารที่มีคุณภาพสูง และมีคุณค่าทางโภชนาการ เพื่อสนับสนุนให้มนุษย์ได้มีสุขภาพที่ดีขึ้น ด้วยเหตุนี้เกษตรอินทรีย์จึงเลือกที่จะ ปฏิเสธการใช้ปุ๋ยเคมี สารเคมีกำจัดศัตรูพืช ที่อาจมีอันตรายต่อสุขภาพ

2) ด้านนิเวศวิทยา เกษตรอินทรีย์ควรจะต้องตั้งอยู่บนรากฐานของระบบนิเวศวิทยาและวัฏจักรแห่งธรรมชาติการผลิตการเกษตรจะต้องสอดคล้องกับวิถีแห่งธรรมชาติและช่วยทำให้ระบบและวัฏจักร ธรรมชาติเพิ่มพูนและยั่งยืนมากขึ้น

หลักการเกษตรอินทรีย์ในฐานะองค์ประกอบหนึ่งของระบบนิเวศที่มีชีวิต ดังนั้นการผลิตทางการเกษตรจึงต้องพึ่งพาอาศัยกระบวนการทางนิเวศวิทยาและวงจรของธรรมชาติโดยการเรียนรู้และสร้างระบบนิเวศให้เหมาะสมกับการผลิตจะต้องสอดคล้องกับวัฏจักรเพื่อความสมดุลทางธรรมชาติดังนั้นเกษตรกรควรใช้ปัจจัยการผลิตและพลังงานอย่างมีประสิทธิภาพ เน้นการใช้ซ้ำ การหมุนเวียน เพื่อที่จะอนุรักษ์ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมให้มีความยั่งยืน

3) ด้านความเป็นธรรม เกษตรอินทรีย์ควรจะต้องตั้งอยู่บนความสัมพันธ์ที่มีความเป็นธรรม ระหว่างสิ่งแวดล้อมโดยรวมและสิ่งมีชีวิต ความเป็นธรรมนี้รวมถึงความเท่าเทียม การเคารพ ความยุติธรรม และการมีส่วนร่วมในการปกป้องพิทักษ์โลกที่เราอาศัยอยู่ทั้งในระหว่างมนุษย์ด้วยกันเอง และระหว่างมนุษย์กับสิ่งมีชีวิตอื่นๆ หลักการด้านความเป็นธรรมนี้ความสัมพันธ์ของผู้คนที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการผลิตและการจัดการผลผลิตเกษตรอินทรีย์ในทุกระดับควรมีความสัมพันธ์กันอย่างเป็นธรรม ทั้งเกษตรกร คนงาน ผู้แปรรูป ผู้จัดจำหน่าย ผู้ค้า และผู้บริโภคทุกคนควรได้รับโอกาสในการมีคุณภาพชีวิตที่ดีเกษตรอินทรีย์ ควรมีเป้าหมายในการผลิตอาหารและผลผลิตการเกษตรอื่นๆ ที่เพียงพอ และมีคุณภาพที่ดี

4) ด้านการดูแลเอาใจใส่ การบริหารจัดการเกษตรอินทรีย์ควรจะต้องดำเนินการอย่าง ระมัดระวัง และรับผิดชอบ เพื่อรักษามาตรฐานการเป็นเกษตรอินทรีย์คำนึงถึงสุขภาพของผู้บริโภคและดูแล สภาพแวดล้อมโดยรวมด้วย

4.1) หลักพื้นฐานของการทำเกษตรอินทรีย์ หลักการพื้นฐานของเกษตรอินทรีย์นั้นแตกต่างจากเกษตรปลอดสารเคมีตรงที่ว่า เกษตรอินทรีย์มีเป้าหมายเพื่ออนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมด้วยการปฏิเสธการใช้สารเคมีสังเคราะห์ในการ ผลิต เน้นการฟื้นฟูระบบนิเวศการเกษตร โดยเฉพาะอย่างยิ่งการปรับปรุงดินในขณะที่เกษตรปลอดสารเคมีจะ สนใจแต่การควบคุมปริมาณการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืช โดยไม่ได้ให้ความสำคัญกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมแต่อย่างใด หลักการพื้นฐานการทำเกษตรอินทรีย์ดังนี้

- ห้ามใช้สารเคมีสังเคราะห์ทางการเกษตรทุกชนิดไม่ว่าจะเป็นปุ๋ยเคมียาฆ่าหญ้า ยาป้องกันกำจัดศัตรูพืชและฮอร์โมน

- เน้นการปรับปรุงบำรุงดินด้วยอินทรีย์วัตถุเช่น ปุ๋ยคอก ปุ๋ยหมัก ปุ๋ยพืชสด ตลอดจนการปลูกพืชหมุนเวียนเพื่อให้พืชแข็งแรงมีความต้านทานต่อโรคแมลง

- รักษาความสมดุลของธาตุอาหารภายในฟาร์ม โดยใช้ทรัพยากรในท้องถิ่นมา หมุนเวียนให้เกิดประโยชน์สูงสุด

- ป้องกันมิให้มีการปนเปื้อนของสารเคมีจากภายนอกฟาร์ม ทั้งจากดิน น้ำ และ อากาศ โดยจัดสร้างแนวกันชน ด้วยการขุดคูหรือปลูกพืชยืนต้น และพืชล้มลุก

- ใช้พันธุ์พืชหรือสัตว์ที่มีความต้านทาน และมีหลากหลาย ห้ามใช้พันธุ์พืชหรือสัตว์ที่ได้จากการตัดต่อสารพันธุกรรม

- การกำจัดวัชพืชใช้วิธีการเตรียมดินที่ดีและแรงงานคนหรือเครื่องมือกลแทนการใช้สารเคมีกำจัดวัชพืช

- การป้องกันกำจัดวัชพืชใช้สมุนไพรกำจัดศัตรูพืชแทนการใช้ยาเคมีกำจัดศัตรูพืช

- ใช้ฮอร์โมนที่ได้จากธรรมชาติเช่น จากน้ำสกัดชีวภาพแทนการใช้ฮอร์โมนสังเคราะห์

- รักษาความหลากหลายทางชีวภาพ โดยการรักษาไว้ซึ่งพันธุ์พืช หรือสัตว์สิ่งที่มี ชีวิตทุกชนิดที่มีอยู่ในท้องถิ่นตลอดจนปลูกหรือเพาะเลี้ยงขึ้นมาใหม่

- การปฏิบัติหลักการเก็บเกี่ยวและการแปรรูปให้ใช้วิถีธรรมชาติและประหยัดพลังงาน

- ให้ความเคารพสิทธิมนุษยชนและสัตว์

- ต้องเก็บบันทึกข้อมูลไว้อย่างน้อย 3 ปี เพื่อรอการตรวจสอบ

ดังนั้นวิธีการเกษตรอินทรีย์จึงมิใช่การเกษตรกรรมของคนซึ่งเกียจปล่องให้ไปเป็นไปตามยถากรรม เกษตรกรจะต้องมีความมานะ พยายาม ขยันเอาใจใส่ ประหยัด ส่งเสริมการเกษตรแบบผสมผสานและไร่นาสวนผสมและธาตุอื่น ๆ มากกว่าอาหารที่ผลิตจากการเกษตรเคมีโดยทั่วไปนอกจากนั้นยังพบว่าผักอินทรีย์มีรสชาติที่หวานกรอบกว่าผักสารเคมี

4.2) หลักการพื้นฐาน (basic aspects) ของการผลิตสินค้าเกษตรอินทรีย์ ในการผลิตสินค้าเกษตรอินทรีย์จะต้องดำเนินการทุกองค์ประกอบของกระบวนการผลิต ให้อยู่ภายใต้หลักการ พื้นฐานที่สำคัญ แบ่งออกได้เป็น 3 กลุ่ม

(1) เกณฑ์กำหนด (Requirements) ที่จะต้องปฏิบัติ

- หลีกเลี่ยงการใช้สารเคมีสังเคราะห์และสารดัดแปรพันธุกรรม
- ต้องมีการกำหนดขอบเขต ควบคุมและป้องกันพื้นที่จากการปนเปื้อน
- มีการจัดการอย่างเป็นองค์รวม มีการตรวจสอบเพื่อการรับรองและการทวนสอบซ้ำ

(2) คำแนะนำ (Recommendations) ให้ปฏิบัติ

- ใช้และหมุนเวียนใช้ทรัพยากรท้องถิ่น ทั้งในและระหว่างกิจกรรมในฟาร์ม
- ผสมผสาน พึ่งตนเองและมุ่งสู่ความยั่งยืน
- จัดการให้เกิดความหลากหลายทางชีวภาพ ความอุดมสมบูรณ์ของดิน ความแข็งแรง

และสมดุลของต้นพืช

- จัดการสภาพแวดล้อมทางกายภาพและใช้เครื่องจักรกลได้อย่างเหมาะสม

(3) ผลตอบแทน (Returns) ของการปฏิบัติ

- เป็นการลงทุนทางการค้า เพื่อผลิตสินค้าคุณภาพดีด้วยวิธีการเฉพาะ
- มีผลกระทบในด้านดีต่อสุขอนามัยและสภาพแวดล้อม
- ปัจจุบันผู้ปฏิบัติยังได้รับผลตอบแทนจากทางผลผลิตผลิตภัณฑ์หรือสินค้าเท่านั้น
- ควรจะได้รับผลตอบแทนจากด้านสุขอนามัยและสภาพแวดล้อมด้วยจึงจะเกิดแรงจูงใจ

และมีความยั่งยืน

สรุป หลักการพื้นฐานของเกษตรอินทรีย์จะให้ความสำคัญเรื่องความปลอดภัยต่อผู้บริโภคพร้อมกับอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมไปพร้อมกันและการดูแลเอาใจใส่อย่างจริงจังเพื่อให้เกิดความเป็นธรรมต่อธรรมชาติ และเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน

2.2.6 ระบบเกษตรอินทรีย์ก่อให้เกิดการพัฒนาที่สมดุล 3 ด้าน

(1) ความยั่งยืนทางเศรษฐกิจ ทำให้ลดค่าใช้จ่ายในการใช้ปัจจัยจากภายนอก เช่น ปุ๋ยเคมี ยาปราบศัตรูพืชและสัตว์ เป็นต้น ทำให้ลดการสูญเสียเงินตราต่างประเทศ และการเกษตรผสมผสานทำให้มีผลผลิตหลากหลายชนิดเป็นความมั่นคงทางอาหารของครอบครัว ของชุมชน และของประเทศ หากสินค้าเกษตรอินทรีย์ที่ผลิตได้มีมากพอในเชิงพาณิชย์และกระบวนการตรวจรับรองตามมาตรฐานจะมีราคาสูงเป็นแนวทางเพิ่มศักยภาพในการแข่งขัน เกษตรกรมีรายได้เพิ่มขึ้นสร้าง ความมั่นคงให้กับเกษตรกร

(2) ความยั่งยืนทางสังคม คนในชนบทมีงานทำตลอดทั้งปี มีการรวมกลุ่มแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นพื้นฐาน การมีส่วนร่วมในการพัฒนาทำให้มีการกระจายงบประมาณการพัฒนาสู่ชนบท อีกทั้งผู้ผลิตมีความรับผิดชอบต่อผู้บริโภคในการผลิตอาหารคุณภาพดีมีผลดีต่อสุขภาพทั้งผู้ผลิตและผู้บริโภค

(3) ความยั่งยืนของสิ่งแวดล้อม โดยเกษตรกรอินทรีย์มีมาตรฐานที่ชัดเจนเป็นการผลิตขนาดที่พอเหมาะกับทรัพยากรในพื้นที่ส่งเสริมให้เกิดความหลากหลายทางชีวภาพ การฟื้นฟูปรับปรุงความอุดมสมบูรณ์ของดิน การกระทำที่ไม่เกิดมลภาวะต่อสิ่งแวดล้อม รวมทั้งส่งเสริมสวัสดิภาพของสัตว์และพืช ทำให้มีทิวทัศน์สีเขียวที่สวยงาม ระบบนิเวศสมดุล

สรุป ระบบเกษตรอินทรีย์ก่อให้เกิดการพัฒนาที่สมดุลทั้งทางเศรษฐกิจ ความยั่งยืนทาง สังคม และสิ่งแวดล้อม เป็นวิถีชีวิตที่สามารถพึ่งพาตนเองได้โดยอาศัยทรัพยากรในท้องถิ่นและการมีส่วนร่วมในชุมชนทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนโดยที่ไม่ต้องพึ่งพาปัจจัยจากภายนอก

2.2.7 ประเภทของสินค้าเกษตรอินทรีย์ จำแนกได้ 2 ประเภท ได้แก่

1) **สินค้าเกษตรอินทรีย์รับรองมาตรฐาน** คือ ผลผลิตจากกระบวนการผลิตที่ได้จากระบบการผลิตที่อนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ไม่มีการใช้สารเคมีสังเคราะห์ สารเคมีทางการเกษตรและปุ๋ยเคมี เป็นระบบที่เกื้อกูลต่อสิ่งแวดล้อม โดยพื้นที่ทำการผลิตได้รับการตรวจสอบและรับรองจากหน่วยงานตรวจสอบและรับรองมาตรฐานเกษตรอินทรีย์และผ่านระยะปรับเปลี่ยนแล้ว อย่างไรก็ตาม หากเป็นสินค้าเกษตรอินทรีย์เพื่อส่งออกจำเป็นต้องได้รับการรับรองมาตรฐานจากองค์กรที่ประเทศผู้นำเข้ายอมรับและเชื่อถือ รวมถึงสินค้าเกษตรอินทรีย์ที่มีการรับรองโดยองค์กรผู้ผลิตเอง (Participatory Guarantee Systems : PGS)

2) **สินค้าเกษตรอินทรีย์ระยะปรับเปลี่ยน** คือ สินค้าที่อยู่ในช่วงระยะการปรับเปลี่ยนการผลิตเพื่อเตรียมขอรับรองมาตรฐานเกษตรอินทรีย์จากหน่วยงานตรวจสอบและรับรองมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ที่เชื่อถือได้ ซึ่งถือเป็นช่วงฟื้นฟูสภาพแวดล้อมและความอุดมสมบูรณ์ของดิน โดยยึดตามมาตรฐานสินค้าแต่ละชนิด

2.2.8 มาตรฐานเกษตรอินทรีย์

ประเทศสหรัฐอเมริกาได้มีการประกาศใช้พระราชบัญญัติผลิตภัณฑ์อาหารอินทรีย์ (Organic food Production Act-OFPA) ตั้งแต่ปีพ.ศ. 2533 (ค.ศ. 1990) และมีการแก้ไขในปี พ.ศ. 2539 (ค.ศ. 1996)

ตลาดร่วมกลุ่มประเทศในยุโรป (European Unity : EU.) ได้มีการรวบรวม ข้อกำหนดของผลิตผลเกษตรอินทรีย์ไว้ในข้อกำหนดของสภาตลาดร่วมยุโรป (EEC No.2092/91) และฉบับแก้ไขข้อกำหนดส่วนใหญ่ให้คำแนะนำในการนำเข้าอาหารอินทรีย์ที่ผลิตจากประเทศอื่น ภายใต้มาตรฐานการผลิตและมาตรการตรวจสอบที่เหมือนกันทุกประการ

ประเทศญี่ปุ่น รัฐบาลญี่ปุ่น ได้ประกาศใช้มาตรฐานเกษตรอินทรีย์ เมื่อวันที่ 1 เมษายน พ.ศ. 2544 โดยอ้างอิงกฎหมายมาตรฐานเกษตรญี่ปุ่น (Japan Agriculture Standard – JAS)

ประเทศไทย ได้มีการกำหนดใช้มาตรฐานการผลิตพืชอินทรีย์ หลังจากผ่านการปรับปรุงแก้ไขให้ทันสมัยมาเป็นลำดับ โดยคณะทำงานเฉพาะกิจปรับปรุงมาตรฐานการผลิตพืชอินทรีย์ของประเทศไทย และผ่านการเห็นชอบของคณะกรรมการบริหารงานวิจัยและพัฒนาเกษตรอินทรีย์กรมวิชาการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์และเมื่อวันที่ 28 ธันวาคม 2552 สำนักงานมาตรฐานสินค้าเกษตรและอาหารแห่งชาติ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ออกมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ฉบับปรับปรุง เล่ม 1 : การผลิต แปรรูป แสดงฉลาก และจำหน่ายเกษตรอินทรีย์ เพื่อเป็นมาตรฐานกลางในการตรวจสอบ และให้การรับรองสินค้าเกษตรอินทรีย์ ใช้แทนเล่มเดิมซึ่งได้ยกเลิกการใช้ นอกจากนี้ยังมี เกษตรอินทรีย์ เล่ม 2 : ปศุสัตว์อินทรีย์ เกษตรอินทรีย์ เล่ม 3 : อาหารสัตว์น้ำอินทรีย์ เกษตรอินทรีย์ เล่ม 4 : ข้าวอินทรีย์ สินค้าเกษตรอินทรีย์ เล่ม 5 : พลาสติกอินทรีย์ เกษตรอินทรีย์ เล่ม 6 : ฝักรวมอินทรีย์ เป็นต้น

สมาพันธ์เกษตรอินทรีย์นานาชาติ (International Federation of Organic Agriculture Movement – IFOAM) ได้จัดทำเกณฑ์มาตรฐานขั้นต่ำสำหรับตรวจสอบ รับรองเกษตรอินทรีย์เป็นที่ยอมรับในกลุ่มประเทศในยุโรป โดยมีหน่วยงานที่ทำหน้าที่ ตรวจสอบรับรอง คือ IOAS

สมาคมดินแห่งสหราชอาณาจักร (Soil Association UK) เป็นองค์กรที่ให้ความสำคัญต่อเกษตรอินทรีย์ มีประวัติความเป็นมายาวนาน ได้พัฒนามาตรฐานการผลิตเกษตรอินทรีย์และเป็นที่ยอมรับอย่างกว้างขวางในสหราชอาณาจักรและในหลายประเทศทั่วโลก

องค์กรเครือข่าย (Pesticide Network Action : PNA) เป็นองค์กรเครือข่ายของสหราชอาณาจักร และประเทศเนเธอร์แลนด์ที่กำลังปฏิบัติการเคลื่อนไหว ซึ่งจะทำให้มาตรฐานเกษตรอินทรีย์สากลเป็นไปได้อย่างมีประสิทธิภาพ

2.2.9 ระบบการรับรอง Organic Thailand

การตรวจรับรอง Organic Thailand แบ่งการรับรองออกเป็น 3 ลักษณะ คือ การรับรองฟาร์ม การรับรองการค้าบรรจุ และการรับรองการแปรรูป โดยผู้ประสงค์ขอรับการรับรองเป็นได้ทั้งเกษตรกรรายบุคคล กลุ่มเกษตรกร/สหกรณ์/วิสาหกิจชุมชน/โครงการ หรือนิติบุคคลอื่นๆ ก็ได้

คุณสมบัติของเกษตรกรต้องเป็นเจ้าของหรือผู้ถือสิทธิครอบครอง หรือผู้ที่ได้รับมอบหมายให้ดำเนินการผลิตพืช มีชื่อในทะเบียนราษฎร์ของกรมการปกครอง สมัครงใจ และยินดีที่จะปฏิบัติตามหลักเกณฑ์ และเงื่อนไขในการรับรองไม่เป็นผู้เพิกถอนการรับรอง เว้นแต่พ้นการเพิกถอนแล้ว 1 ปี และก่อนการตรวจประเมินเพื่อขอรับการรับรอง ผู้ยื่นคำขอต้องมีการผลิตแบบอินทรีย์ตามมาตรฐานที่ประกาศกำหนด และต้องเป็นผู้ได้รับอนุญาตในการประกอบกิจการอย่างถูกต้องตามกฎหมาย ส่วนคุณสมบัติของนิติบุคคลต้องเป็นเจ้าของหรือผู้ถือสิทธิครอบครอง หรือผู้ที่ได้รับมอบหมายให้ดำเนินการผลิตพืชต้องจดทะเบียน นิติบุคคลถูกต้องตามกฎหมายไทย และสมัครงใจขอรับการรับรอง และยินดีปฏิบัติตามหลักเกณฑ์ และเงื่อนไขในการรับรองที่กรมวิชาการเกษตร กำหนด รวมทั้งไม่เป็นนิติบุคคลที่ถูกเพิกถอนการรับรอง เว้นแต่พ้นการเพิกถอนแล้ว 1 ปี

สำหรับกลุ่ม / วิสาหกิจชุมชน / โครงการ สมาชิกกลุ่มต้องเป็นเจ้าของ หรือ ผู้ถือสิทธิครอบครอง หรือได้รับมอบหมายให้ดำเนินการผลิตพืชกลุ่มเกษตรกรต้องได้รับการขึ้นทะเบียนตามกฎหมายที่เกี่ยวข้อง หรือกรณีไม่ได้ขึ้นทะเบียนตามกฎหมาย สามารถขอรับการรับรองได้แต่ต้องมีสมาชิกไม่น้อยกว่า 5 คน และกลุ่มดังกล่าวอาจดำเนินการ โดยนิติบุคคลหรือองค์กรอิสระได้ นอกจากนี้สมาชิกในกลุ่มต้องปลูกพืชชนิดเดียวกันที่ขอ การรับรองอย่างน้อย 2 ราย รวมทั้งสมัครใจขอรับการรับรองและยินดีปฏิบัติตามหลักเกณฑ์ และเงื่อนไขในการ รับรองที่กรมวิชาการเกษตรกำหนด อีกทั้งไม่เป็นกลุ่มที่ถูกเพิกถอนการรับรอง เว้นแต่พ้นการเพิกถอนมาแล้ว 1 ปี

ทั้งนี้ การขอรับรองในลักษณะของกลุ่มหรือนิติบุคคลจะต้องมีระบบการควบคุมภายใน ซึ่งเป็น ระบบควบคุมคุณภาพที่กลุ่มจัดทำขึ้น เพื่อประกันว่ากิจกรรมการผลิตของเกษตรกรสมาชิกและกิจกรรมอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องในกลุ่มเป็นไปตามมาตรฐานการผลิตอินทรีย์และเป็นกลไกควบคุมดูแลให้สมาชิกปฏิบัติตาม ในการรับรอง โดยระบบการควบคุมภายในต้องประกอบด้วย การทำสัญญา ใบสมัคร คำรับรอง และหลักเกณฑ์ เงื่อนไขของกลุ่ม การฝึกอบรมสมาชิกกลุ่ม โดยสมาชิกต้องได้รับการอบรมความรู้เกี่ยวกับมาตรฐานการผลิตพืช อินทรีย์และได้รับคู่มือเกี่ยวกับมาตรฐานการผลิตพืชอินทรีย์ หลักเกณฑ์และเงื่อนไขในการรับรองของกรมวิชาการ เกษตรและหลักเกณฑ์และเงื่อนไขของกลุ่ม

สำหรับการควบคุมเอกสารและการบันทึกต้องมีการตรวจสอบและอนุมัติก่อนการใช้ ถ้าล่าช้าต้อง นำออกหรือระบุไว้ชัดเจน ซึ่งต้องเก็บเอกสารไว้อย่างน้อย 1 รอบการผลิต และควรมีข้อมูลครอบคลุมรายชื่อ สมาชิกเลขที่บัตรประชาชนที่อยู่ที่ตั้งแปลงขนาดพื้นที่การผลิต ชนิดพืชที่ขอรับการรับรอง แผนการผลิตประมาณ การผลผลิต และรายการปัจจัยการผลิตที่กลุ่มใช้ในขณะที่มีการจัดการกับข้อร้องเรียนต้องกำหนดแนวทางการรับ เรื่องร้องเรียนที่เกี่ยวกับระบบการผลิตของสมาชิก การสืบสวนหาสาเหตุ การกำหนดแนวทางแก้ไข การติดตามผล การแก้ไขและการตอบกลับไปยังผู้ร้องเรียน ทั้งนี้เอกสารระบบควบคุมภายในของกลุ่มต้องกำหนดและระบุไว้ให้ ชัดเจน เช่น คู่มือการผลิต คู่มือระบบควบคุมภายใน แบบฟอร์มต่างๆ เป็นต้น และต้องมีการตรวจติดตามคุณภาพ ภายในของกลุ่มในรอบการผลิตเสมอ

รูปแบบการจัดองค์กรของกลุ่ม/นิติบุคคลที่ขอรับการรับรองต้องกำหนดบทบาท และหน้าที่ ที่ชัดเจน ส่วนใหญ่จะประกอบด้วย ประธานกลุ่ม รองประธาน เภรณูญิกเลขานุการ ประชาสัมพันธ์ และสมาชิก โดยต้องมีผู้ประสานงานระบบควบคุมภายใน คณะกรรมการรับรอง ผู้ตรวจสอบแปลงภายใน เจ้าหน้าที่ของกรม ส่งเสริมการเกษตรทำหน้าที่เป็นที่ปรึกษา และ กรมวิชาการเกษตรทำหน้าที่เป็นหน่วยรับรอง

กระบวนการรับรองจะเกิดขึ้น เมื่อผู้ประสงค์ขอรับการรับรองยื่นคำขอ และเอกสาร ที่เกี่ยวข้องต่อ กรมวิชาการเกษตรจากนั้นจะเป็นขั้นตอนของการตรวจสอบเอกสารการคัดเลือก ผู้ตรวจประเมินและวางแผนการ ตรวจประเมิน การเตรียมการตรวจ ประเมิน และดำเนินการตรวจประเมิน หากไม่มีข้อบกพร่อง โฉงจะจัดทำ รายงาน และแจ้งผลการตรวจประเมิน เข้าสู่ การพิจารณาของคณะกรรมการรับรอง และจัดทำ ใบรับรองและขึ้น ทะเบียนรายชื่อผู้ได้รับการรับรอง จึงมอบใบรับรองให้กับผู้ผ่านการประเมินและเผยแพร่ผู้ได้รับการรับรองให้

สาธารณสุขทราบต่อไป อย่างไรก็ตาม หากมีการตรวจพบข้อบกพร่องจะต้องแจ้งให้ผู้ขอรับการรับรองทราบและแก้ไขก่อนที่จะดำเนินการตรวจ ประเมินใหม่

2.2.10 ตรารับรองมาตรฐานสินค้าอินทรีย์ที่สำคัญ

(1) ตรามาตรฐานระบบเกษตรอินทรีย์ IFOAM หรือ IFOAM Accredited สมาพันธ์เกษตรอินทรีย์นานาชาติ(International Federation of Organic Agriculture Movements – IFOAM) ได้จัดทำโครงการรับรองระบบงานเกษตรอินทรีย์ IFOAM (IFOAM Accreditation Program) ภายใต้กรอบมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ IFOAM ซึ่งปัจจุบันหลายประเทศทั่วโลกยอมรับเป็น เกณฑ์มาตรฐานระบบเกษตรอินทรีย์ขั้นต่ำ สินค้าอินทรีย์เพื่อการนำเข้า เช่น ออสเตรเลีย นิวซีแลนด์ ฮังการี สิงคโปร์มาเลเซีย เป็นต้น นอกจากนี้สหพันธ์ฯ ยังได้จัดตั้งหน่วยงานชื่อ International Organic Accreditation Service–IOAS เพื่อทำหน้าที่ให้บริการรับรอง หน่วยงานผู้ตรวจรับรองเกษตรอินทรีย์ทั่วโลกภายใต้กรอบมาตรฐาน เกษตรอินทรีย์ IFOAM ซึ่งหน่วยงานผู้ตรวจรับรองเกษตรอินทรีย์ ที่ได้รับการรับรองจาก IOAS จะมีคำว่า “IFOAM Accredited” เป็นตราสัญลักษณ์มาตรฐานที่แสดงไว้คู่กับตราสัญลักษณ์ของหน่วยงานผู้ตรวจนั้นๆ ตัวอย่างเช่น ตรารับรองมาตรฐานเกษตรอินทรีย์IFOAM ของสำนักงานมาตรฐานเกษตรอินทรีย์หรือ มกท. (Organic Agriculture Certification Thailand – ACT) จะมีตรา IFOAM Accredited อยู่ใต้สัญลักษณ์ของ มกท.

(2) ตรามาตรฐานระบบเกษตรอินทรีย์สหภาพยุโรป (EU) การแสดงตรามาตรฐานเกษตรอินทรีย์สหภาพยุโรปที่ถูกต้อง จะต้องมียุทธศาสตร์หน่วยงาน ที่ทำการตรวจรับรองของสหภาพยุโรป ซึ่งระบุ ประเทศของหน่วยงานผู้ตรวจรับรองกำกับไว้พร้อมกับ ระบุประเทศแหล่งที่มาของสินค้าอินทรีย์นั้นๆ ไว้ใต้ตรามาตรฐานด้วย (ดูตัวอย่าง ตรามาตรฐาน EU ของ มกท. ด้านขวามือ)

(3) ตรามาตรฐานระบบเกษตรอินทรีย์สหรัฐอเมริกา (National Organic Program – NOP) แผนงานเกษตรอินทรีย์แห่งชาติ(National Organic Program– NOP) ดำเนินงานภายใต้การกำกับดูแลของกระทรวงเกษตรสหรัฐอเมริกา (United States Department of Agriculture – USDA) โดยระบบการตรวจรับรองเกษตรอินทรีย์ เริ่มใช้ตั้งแต่ปีพ.ศ. 2545 ระบบมาตรฐานเกษตรอินทรีย์อื่น ที่ประเทศสหรัฐอเมริกายอมรับได้แก่ ระบบมาตรฐานเกษตรอินทรีย์แคนาดา (จากผู้ผลิตทั่วโลก) และ ระบบมาตรฐานเกษตรอินทรีย์สหภาพยุโรป (เฉพาะที่ผลิตในสหภาพยุโรป) โดยการแสดงตรามาตรฐานฯ ที่ยอมรับต้องแสดงคู่กับตรามาตรฐานฯ ของสหรัฐอเมริกาเสมอ

(4) ตรามาตรฐานระบบเกษตรอินทรีย์แคนาดา (Canada Organic Regime – COR) รัฐบาลแคนาดาเริ่มนำระบบ Canada Organic Regime (COR) ออกบังคับใช้เมื่อปีพ.ศ. 2552 ตามระเบียบ Organic Products Regulations, 2009 โดยมี Canadian Food Inspection Agency (CFIA) เป็นหน่วยงานรับผิดชอบการใช้ตรามาตรฐานเกษตรอินทรีย์แคนาดาที่ถูกต้อง ต้องมีชื่อสินค้า รหัสหน่วยงานที่ทำการ ตรวจการรับรองที่ออกโดย IOAS พร้อมกับระบุประเทศผู้ผลิตทั้งภาษาอังกฤษและฝรั่งเศสกำกับไว้ใกล้ๆ ตรามาตรฐานฯ ให้เห็นได้

ชัดเจน ระบบมาตรฐานเกษตรอินทรีย์อื่นที่ประเทศแคนาดายอมรับ ได้แก่ ระบบมาตรฐานเกษตรอินทรีย์สหรัฐอเมริกา (จากผู้ผลิตทั่วโลก) ระบบมาตรฐานเกษตรอินทรีย์สหภาพยุโรป (เฉพาะที่ผลิตในสหภาพยุโรป) และระบบมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ญี่ปุ่น (เฉพาะที่ผลิตในญี่ปุ่น) เริ่ม 1 ม.ค. พ.ศ. 2558 โดยการแสดงตรามาตรฐานฯ ที่ยอมรับต้องแสดงคู่กับตรามาตรฐานฯ ของแคนาดาเสมอ

(5) ตรามาตรฐานระบบเกษตรอินทรีย์ญี่ปุ่น (Japanese Agricultural Standard – Organic JAS mark) กำกับดูแลของกระทรวงเกษตร ป่าไม้และประมง ของญี่ปุ่น (Ministry of Agriculture, Forestry and Fisheries – MAFF) โดยการแสดงตรามาตรฐานฯ ที่ยอมรับต้องแสดงคู่กับตรามาตรฐานฯ ของญี่ปุ่นเสมอ

2.2.11 ประโยชน์ที่ได้จากเกษตรอินทรีย์

(1) สภาพแวดล้อมที่เสื่อมโทรมกลับมาสมบูรณ์ เนื่องจากไม่ใช้สารเคมีมาเป็นเวลานานและทำให้ห่วงโซ่อาหารที่ถูกทำลายกลับคืนมา เช่น กุ้ง หอย ปูปลา กบ เขียด นก

(2) ลดต้นทุนการผลิต ทำให้เกษตรกรได้กำไรมากขึ้น เกษตรกรที่ยากจนสามารถปลดเปลื้องหนี้สินให้ลดลง และเกษตรกรสามารถพึ่งพาตนเองได้มากขึ้น

(3) ผลผลิตขายได้ราคาสูงกว่าผลผลิตจากการผลิต โดยใช้สารเคมีทั้งในตลาดต่างประเทศและในประเทศ และยังเป็นที่ต้องการของตลาด ประสิทธิภาพการผลิตต่อพื้นที่เพิ่มมากขึ้นในระยะยาว เพราะดินได้รับการปรับปรุงให้ดีขึ้นอย่างต่อเนื่อง

(4) ผลผลิตปลอดภัยต่อผู้บริโภค ทำให้ได้รับคุณค่าอาหารอย่างเต็มที่และมีสุขภาพพลานามัยที่ดี

(5) สามารถลดการนำเข้าปุ๋ยเคมีและสารเคมีกำจัดศัตรูพืชลงได้ และสามารถสร้างรายได้จากการผลิตปุ๋ยอินทรีย์สารสังเคราะห์จากธรรมชาติ

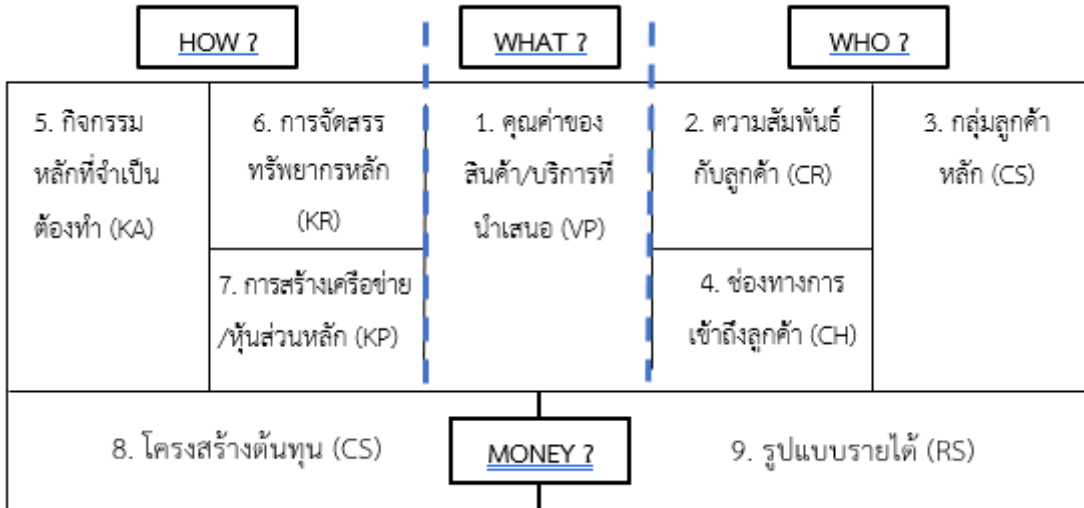
(6) แก้ไขปัญหาการส่งออกสินค้าการเกษตรที่มีสารเคมีที่เป็นพิษเจือปน หากปรับเปลี่ยนมาใช้ในการผลิตโดยวิธีเกษตรอินทรีย์จะทำให้ประเทศส่งออกสินค้าการเกษตรได้มากขึ้น ทั้งปริมาณมูลค่าและได้รับความไว้วางใจจากประเทศผู้ค้า

(7) ลดภาระงบประมาณของรัฐบาลในการดำเนินการควบคุมสารพิษตกค้างในผลผลิตการเกษตรลงได้ คิดเป็นมูลค่าปีละหลายพันล้านบาทต่อปี

สรุป ประโยชน์ที่ได้จากเกษตรอินทรีย์สภาพแวดล้อมที่เสื่อมโทรมกลับมาสมบูรณ์และผลผลิตที่ได้ปลอดภัยต่อผู้บริโภครวมถึงปัญหาโรคร้ายต่างๆ ก็ลดลงและต้นทุนในการผลิตก็ลดลงได้

2.2.12 แนวคิดเกี่ยวกับแบบจำลองธุรกิจ (Business Model Canvas : BMC)

Moeller M, Stolla C, Doujak A, 2008 (อ้างถึงใน เขมิกา ธนธำรงกุล และคณะ, 2563) ได้สรุปความหมายของ แบบจำลองธุรกิจ คือ กรอบความคิดที่ระบุการกระทำขององค์กรในการสร้างและส่งมอบคุณค่าที่มีประโยชน์ในเชิงพาณิชย์ โดยการนำเสนอองค์ประกอบของแบบจำลองมักอยู่ในรูปของการตอบคำถามเกี่ยวกับผู้บริโภคและองค์กร ประกอบไปด้วย Who What How และ Money ดังนี้

1) What เป็นการตั้งคำถามที่ต้องการคำตอบว่าอะไรคือสิ่งที่องค์กรต้องการนำเสนอแก่ลูกค้า กลุ่มเป้าหมาย อะไรคือคุณค่าที่องค์กรสร้าง อะไรคือสิ่งที่องค์กรแก้ปัญหาให้กับลูกค้า รวมทั้งอะไรคือ Resource หลักที่องค์กรจะต้องมี

2) Who เป็นการตั้งคำถามที่ต้องการคำตอบว่าใครคือกลุ่มเป้าหมาย หรือกลุ่มลูกค้าองค์กร

3) How เป็นการตั้งคำถามที่ต้องการคำตอบว่าองค์กรจะเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายได้อย่างไร ส่งมอบคุณค่าอย่างไร และทำอะไรเพื่อให้ผู้บริโภคพึงพอใจ โดยพิจารณาการติดต่อสื่อสารจากจุดประสงค์ที่องค์กรต้องการติดต่อผู้บริโภค 4 ประการ คือ การสร้างการรับรู้ (Awareness) การซื้อ (Purchase) การส่งมอบ (Delivery) และการสื่อสารหลังการขาย (After Sales) นอกจากนี้ยังรวมถึง การสร้างรายได้ และต้นทุนขององค์กรว่ามีโครงสร้างอย่างไร กิจกรรมหลักที่ใช้ในการดำเนินงานขององค์กรเป็นอย่างไร

4) Money เป็นการตั้งคำถามที่ต้องการคำตอบว่าองค์กรมีความคุ้มค่าทางการเงินหรือไม่อย่างไร รายได้หลัก (Revenue Streams : RS) หมายถึง รูปแบบของรายได้ที่ธุรกิจจะได้รับกลับมา รายได้เข้ามาด้วยวิธีการใด เช่น ค่าสมาชิก ค่าเช่าสัญญา ค่าสินค้า ค่าบริการ รวมไปถึงค่าโฆษณาด้วย โครงสร้างต้นทุน (Cost Structure : CS) ธุรกิจมีค่าใช้จ่ายในการประกอบธุรกิจทั้งรายจ่ายที่ คงที่ และไม่คงที่ เช่น ค่าน้ำ ค่าไฟ ค่าวัตถุดิบ ค่าเช่าสถานที่ รวมถึงค่าใช้จ่ายทางการตลาด เมื่อนำรายจ่ายเหล่านี้ลบกับ RS ผลลัพธ์ที่ได้คือผลประโยชน์ที่องค์กรจะได้รับกลับมา

Osterwalder, 2005 (อ้างถึงใน รัชนิกร ตรีสมุทรกุล, 2558) ได้กล่าวถึงองค์ประกอบของ BMC มีองค์ประกอบที่สำคัญเหมาะสำหรับนำไปสร้างนวัตกรรมแบบจำลองธุรกิจ (Business Model Innovation) นอกจากนี้แต่ละองค์ประกอบของ BMC ยังมีความเป็นกลางและมีความครอบคลุม สามารถนำไปใช้ได้กับทุกอุตสาหกรรมอีกด้วย ต่อมาในปี 2009 Osterwalder and Pigneur ได้ให้คำจำกัดความของ BMC เพิ่มขึ้นอีกว่าเป็นเสมือนเครื่องมือที่ช่วยในการวางแผนธุรกิจซึ่งจะช่วยให้เห็นภาพ (Visualizing) ได้อย่างครบถ้วนทุกมุมช่วยในการกำหนดยุทธศาสตร์ กลยุทธ์ ประเมินความสำเร็จของแผนงานและเลือกรูปแบบธุรกิจ (Business Model) ที่มี

ประสิทธิภาพและเหมาะสมกับธุรกิจ โดย BMC แบ่งโครงสร้างในการวางแผนและกำหนดกลยุทธ์ออกเป็น 9 กล่อง (Building Block) ซึ่งทั้ง 9 กล่องนี้มีความเกี่ยวข้องต่อเนื่องกัน และช่วยให้ธุรกิจเห็นภาพได้อย่างครบถ้วนชัดเจน BMC ประกอบด้วยส่วนหลัก ๆ คือ ลูกค้า สินค้าหรือบริการของธุรกิจ โครงสร้างของธุรกิจ และความอ่อนไหวทางการเงิน BMC เปรียบเสมือนพิมพ์เขียวของยุทธวิธีดำเนินการผ่านโครงสร้างองค์กรกระบวนการและระบบ ซึ่งจะช่วยในการวางแผนธุรกิจอย่างรอบด้าน ส่วนประกอบทั้ง 9 ของแบบจำลอง

1) คุณค่าของสินค้า/บริการที่นำเสนอ (Value Proposition : VP) คือ การระบุว่าสินค้า/บริการของธุรกิจสร้างคุณค่าอย่างไรสำหรับลูกค้า ซึ่งเป็นปัจจัยที่ลูกค้าเลือกสินค้าหรือผลิตภัณฑ์ของเราแทนที่จะเลือกของคู่แข่ง คุณค่าของสินค้า/บริการ อาจเป็นนวัตกรรมหรือการนำเสนอสิ่งใหม่หรือมีการเพิ่มคุณสมบัติพิเศษที่ทำให้คุณค่าเพิ่มขึ้น ตัวอย่างสิ่งที่เป็นคุณค่ากับลูกค้า อาทิ ความแปลกใหม่ คุณภาพของสินค้า/บริการ การออกแบบสินค้า/บริการได้ตามความต้องการเฉพาะลูกค้าแต่ละราย ภาพลักษณ์ของแบรนด์ กลยุทธ์ด้านราคา การลดต้นทุน การลดความเสี่ยงความสะดวกในการเข้าถึงสินค้า/บริการ ง่ายต่อการใช้งาน เป็นต้น

2) กลุ่มลูกค้าหลัก (Customer Segment : CS) คือ การกำหนดกลุ่มเป้าหมายที่ต้องการเข้าถึงการระบุกลุ่มเป้าหมายได้ถูกต้องเป็นหัวใจสำคัญของการทำ Business Model กลุ่มเป้าหมายต้องเป็นกลุ่มที่ทำให้เงินให้ธุรกิจ การระบุกลุ่มเป้าหมายสามารถระบุได้จากความต้องการของกลุ่มเป้าหมาย พฤติกรรมและคุณลักษณะอื่น ๆ กลุ่มเป้าหมายที่ชัดเจนทำให้ธุรกิจสามารถนำเสนอสินค้าและบริการได้ตรงกับความต้องการของลูกค้า

3) ความสัมพันธ์กับลูกค้า (Customer Relationships : CR) คือ การที่ธุรกิจระบุรูปแบบของสัมพันธ์ภาพที่ต้องการมีกับลูกค้าซึ่งมีระดับที่แตกต่างกัน ตั้งแต่การใช้เครื่องตอบรับหรือเครื่องทำงานอัตโนมัติไปจนถึงการใช้บุคลากรที่มีความละเอียดอ่อนและให้ความสำคัญกับลูกค้า นอกจากนี้ต้องมีการสร้างกลยุทธ์ด้านการสื่อสาร การตลาดไปยังกลุ่มเป้าหมาย (ลูกค้า) เพื่อให้เกิดการรับรู้และจดจำตราสินค้าหรือบริการนั้น ๆ เช่น การทำโฆษณาผ่านสื่อหลัก ได้แก่ โทรทัศน์ วิทยุ สื่อสิ่งพิมพ์เพื่อการรับรู้ในตราสินค้าแก่ผู้บริโภคในวงกว้างภายในระยะเวลาสั้น ๆ หรือการจัดกิจกรรมตลาดเพื่อเข้าถึงผู้บริโภคเฉพาะกลุ่ม อาทิ การจัดกิจกรรมพิเศษทางการตลาด การส่งเสริมการขาย การจัดแสดงสร้างความสัมพันธ์กับลูกค้า (Customer Relationships Management: CRM)

4) ช่องทางการเข้าถึงลูกค้า (Channels : CH) คือ ช่องทางในการสื่อสารช่องทางการจัดจำหน่าย ช่องทางการตลาด ที่บริษัทใช้ในการสื่อสารและติดต่อกับลูกค้า ช่องทางเหล่านี้เป็นประโยชน์ต่อธุรกิจในการ

- (1) สร้างความตระหนักรู้ในสินค้า/บริการของบริษัท
- (2) ลูกค้าสามารถประเมินคุณค่าของสินค้า/บริการของบริษัท
- (3) เปิดโอกาสให้ลูกค้าสามารถระบุความต้องการที่เฉพาะเจาะจง
- (4) บริษัทสามารถถ่ายทอดคุณค่าของสินค้า/บริการผ่านช่องทางเหล่านี้
- (5) ช่วยให้บริษัทสามารถให้บริการหลังการขายกับลูกค้า

ดังนั้น การเลือกส่วนผสมของช่องทางที่ลงตัวและเข้าถึงลูกค้าเป้าหมายจึงมีความสำคัญและเป็นประโยชน์อย่างมากต่อธุรกิจ นอกจากนี้ช่องทางในการทำตลาดควรมีทั้งแบบออฟไลน์และออนไลน์เพื่อจะสามารถเข้าถึงลูกค้าได้มากที่สุด

5) กิจกรรมหลักที่จำเป็นต้องทำ (Key Activities : KA) คือ การระบุกิจกรรมสำคัญ ที่ธุรกิจต้องการดำเนินการเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ กิจกรรมหลัก ได้แก่ การผลิต การให้บริการสินค้า/บริการที่แก้ปัญหาให้ลูกค้า การสร้างเวทีของธุรกิจ การสร้างเครือข่าย เป็นต้น

6) การจัดสรรทรัพยากรหลัก (Key Resources : KR) คือ ทรัพยากรที่สำคัญขององค์กรมีความสำคัญต่อการทำให้แผนธุรกิจสัมฤทธิ์ผล ทรัพยากรต่าง ๆ ได้แก่ ทรัพยากรทางกายภาพ ประกอบด้วย อุปกรณ์ต่าง ๆ ที่เป็นรูปธรรม อาทิ เครื่องจักร ทรัพยากรการเงิน ทรัพยากรเชิงปัญญา และทรัพยากรบุคคล เป็นต้น

7) การสร้างเครือข่าย/หุ้นส่วนหลัก (Key Partner : KP) ในการทำธุรกิจทุกวันนี้การสร้างหุ้นส่วนหลักทางธุรกิจเป็นสิ่งสำคัญและจำเป็น ข้อดีของการมีหุ้นส่วนทางธุรกิจ คือ เพื่อประโยชน์สูงสุดของธุรกิจ เพื่อลดความเสี่ยงและเพื่อให้ได้มาซึ่งทรัพยากรในทางธุรกิจ โดยหุ้นส่วนทางธุรกิจมีหลายประเภท ดังต่อไปนี้

- (1) พันธมิตรทางธุรกิจ
- (2) การร่วมหุ้นเพื่อพัฒนาธุรกิจใหม่
- (3) พันธมิตรคู่ค้า ได้แก่ ผู้ซื้อ (Buyers) ผู้จัดจำหน่าย (Supplier)

8) โครงสร้างต้นทุน (Cost Structure : CS) คือ โครงสร้างด้านต้นทุน รวมถึงต้นทุนทั้งหมดที่จะเกิดขึ้นในการดำเนินการตามรูปแบบธุรกิจที่บริษัทกำหนด อาทิ ต้นทุนในการสร้างคุณค่าสินค้า/บริการ ต้นทุนในการรักษาลูกค้า ต้นทุนด้านทรัพยากร ต้นทุนในการให้บริการ เป็นต้น ซึ่งการคำนวณต้นทุนสามารถคำนวณได้จากกิจกรรมต่าง ๆ ที่ระบุในทรัพยากรที่มีกิจกรรมหลักที่ทำและหุ้นส่วนหลัก

9) รูปแบบรายได้ (Revenue Streams : RS) คือ เงินสดที่ธุรกิจจะได้รับหลังหักค่าใช้จ่ายแล้ว โดยการทำธุรกิจต้องรู้ว่าอะไรคือคุณค่าที่ลูกค้ายินดีจ่ายเงิน รายได้จะสามารถช่วยให้ธุรกิจประสบความสำเร็จ ซึ่งกระแสรายรับอาจเป็นการที่ลูกค้าซื้อสินค้า/บริการเพียงครั้งเดียว หรือเกิดจากการซื้อซ้ำ การบริการต่อเนื่องหรือการซื้อบริการหลังการขาย

2.2.13 แนวคิดการถอดบทเรียน

ทำไมต้องถอดบทเรียน (ดร.จตุพร วิศิษฏ์โชติอังกูร, 2555) เพื่อการทำงานที่มีประสิทธิภาพ และเพื่อการบรรลุเป้าหมาย (Achieving Goal) จำเป็นต้องมีการทบทวนกระบวนการทำงาน โดยมีข้อมูลเพื่อการตัดสินใจ ข้อมูลดังกล่าว เรียกว่า “บทเรียน : Lesson Learned” บทเรียนจึงเป็นต้นทุนทางปัญญา (Knowledge Asset) ข้อมูลสำหรับการตัดสินใจในการขับเคลื่อนการทำงานต่อเพื่อให้เกิดความผิดพลาดน้อยที่สุด และลดต้นทุนของการทำงานครั้งใหม่ด้วย ดังนั้น การทำงานที่ชาญฉลาดจึงจำเป็นต้องใช้ “บทเรียน” มาเป็นข้อมูลสำคัญ ประเด็นของความท้าทายในการได้มาซึ่งบทเรียนเป็นประเด็นสำคัญ เพราะการที่ได้ข้อมูลชุดหนึ่งออกมาจาก

คนทำงาน เราจะแน่ใจได้อย่างไรว่าชุดข้อมูลที่ได้นั้นเป็น “บทเรียน” ที่ใช่จริงๆ มีพลังต่อการเปลี่ยนแปลงการทำงานได้ “บทเรียนที่มีคุณภาพ” จึงมาจาก “กระบวนการถอดบทเรียนที่มีคุณภาพ” การมุ่งผลสำเร็จที่ยอดเยี่ยม เริ่มต้นมองจาก 2 มุมมอง ดังนี้ มุมมองบทเรียนจากความล้มเหลว “ทำอย่างไรที่จะไม่ทำให้ทำผิดพลาดซ้ำแบบเดิม” โดยสาเหตุของความผิดพลาดในเรื่องเดิม ๆ น่าจะเกิดจากสาเหตุดังต่อไปนี้ 1) เพราะเราไม่ใส่ใจในสิ่งที่เราทำ ผิดพลาดลงไป 2) เพราะว่าเราไม่รู้ 3) “รู้” แต่ยอมให้เกิดความผิดพลาด มุมมองบทเรียนจากความสำเร็จ เมื่อการทำงานนั้นๆ เกิดความสำเร็จ ไม่ว่าจะด้วยปัจจัยใดๆ ก็ตาม ย่อมมี “บทเรียน” ซ่อนอยู่เบื้องหลังความสำเร็จนั้น นักถอดบทเรียนจะต้องค้นหาให้ได้ว่า ความสำเร็จนี้มาจากปัจจัยเงื่อนไขอะไร? ความสำเร็จนั้นตั้งอยู่บนพื้นฐานอะไร? และตั้งคำถามต่อว่า “จะทำให้ดีขึ้นกว่าเดิม ทำได้อย่างไร” การถอดบทเรียนจึงเป็นการเรียนรู้จากผลลัพธ์ของงาน ไม่ว่าจะสำเร็จ หรือ ล้มเหลว ล้วนแล้วแต่เป็น “บทเรียนที่มีคุณภาพสูง” (high-quality lesson learned) ที่นำไปสู่การตัดสินใจขับเคลื่อนการพัฒนาต่อเพื่อการบรรลุเป้าหมาย (Achieving Goals) ที่มีประสิทธิภาพสูง

ประโยชน์ของการถอดบทเรียน (รศ.ดร.วรางคณา จันทร์คง, 2557) ระยะสั้น สามารถนำไปปรับปรุงเทคนิคการทำงาน การขับเคลื่อนเป็นไปในทิศทางเดียวกัน สามารถปรับเปลี่ยนได้ ตามสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงของสังคม และทำให้ผลการดำเนินงานโครงการดีขึ้นระยะกลาง และระยะยาว ทำให้เกิดความเชื่อมั่นในการทำงาน และการเผชิญปัญหามากขึ้น เกิดความภาคภูมิใจเมื่อได้เห็นพัฒนาการของโครงการที่ดีขึ้นหลังจากการนำบทเรียนไปปรับใช้

บทที่ 3

ข้อมูลทั่วไป

3.1 ข้อมูลทั่วไป

3.1.1 สภาพทั่วไปของตำบลทับหมัน อำเภอตะพานหิน จังหวัดพิจิตร

มีลักษณะเป็นที่ราบลุ่มเหมาะแก่การเพาะปลูกและทำการเกษตร ซึ่งมีแม่น้ำยมไหลผ่าน ทำให้ประชาชน สามารถใช้น้ำทำการเกษตรเพาะปลูกพืชต่างๆ แต่ในฤดูฝนจะมีน้ำเหนือไหลลงมา ทำให้ระดับน้ำในแม่น้ำยมเพิ่มขึ้น ประชาชนที่มีบ้านเรือนและพื้นที่ทำการเกษตรอยู่ในที่ต่ำมักจะประสบกับปัญหาน้ำท่วมอยู่เสมอ

3.1.2 ประวัติความเป็นมาของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนคนพิจิตรอินทรีย์ จังหวัดพิจิตร

นายสิทธิ สุกกัน เริ่มทำนามาตั้งแต่ปี 2552 และเริ่มรวมกลุ่มทำนาอินทรีย์ในปี 2558 ระหว่างทางต้องล้มลุกคลุกคลาน และใช้เวลาถึง 4 ปี กว่าจะผ่านมาตรฐาน และให้ผลลัพธ์ต่างๆ กลับมายังเขา และกลุ่มชาวนา “ข้าวอินทรีย์” เป็นจุดเริ่มต้นของการมารวมกลุ่มกันของชาวนาที่อยากจะพัฒนาข้าวอินทรีย์อย่างครบวงจร ตั้งแต่การปลูก แปรรูป ส่งออก การตลาด รวมไปถึงการสร้างมาตรฐานการผลิตข้าวให้เป็นไปในทิศทางเดียวกัน มาตรฐานของการผลิตข้าวเป็นสิ่งที่กลุ่มของเราให้ความสำคัญก่อนที่จะส่งผลผลิตออกไปได้ จะต้องศึกษาว่าตลาดของประเทศนั้นๆ มีมาตรฐานในการวัดแบบไหน เช่น การส่งออกข้าวไปที่อเมริกาจะต้องยึดตามมาตรฐาน NOP หรือ Nation Organic Program (USDA) ซึ่งเป็นตลาดหลักๆ ของกลุ่มเรา แต่ถ้าส่งผลผลิตไปขายภายในประเทศไทยต้องยึดตามมาตรฐาน Organic Thailand แน่แน่นอนว่าก่อนที่จะผลิตกันก็จะได้รับการตรวจว่าตรงตามมาตรฐานของตลาดหรือไม่ นั่น สมาชิกภายในกลุ่มของเราก็จะมีการตรวจแบบภายในกันเองก่อน ผ่านการบันทึกข้อมูลของฟาร์มให้ตรงตามหลักมาตรฐานอินทรีย์สากล ตั้งแต่วัตถุดิบที่ใช้ในการปลูก การป้องกันการปนเปื้อน หลังจากนั้นจึงจะเชิญผู้ตรวจภายนอกเข้ามาช่วยตรวจให้อีกครั้งหนึ่ง อย่างที่ผ่านมาก็จะมีผู้ตรวจประเมินจากประเทศเยอรมันเข้ามาตรวจเช็ค และรับรองตั้งแต่เอกสารระบบควบคุมภายในกลุ่ม (ICS) แปลงนา ไปจนถึงผลผลิตข้าว

นอกจากนี้ การบันทึกข้อมูลฟาร์มเป็นเหมือนข้อมูลส่วนกลางช่วยให้ทราบว่าในแต่ละพื้นที่จะปลูกข้าวประเภทไหน ผลิตข้าวได้ปริมาณเท่าไร และคาดการณ์ว่าจะเก็บเกี่ยวได้ช่วงเวลาไหน เมื่อเวลาที่มีผู้ซื้อ มาติดต่อขอซื้อผลผลิต จะสามารถแนะนำพื้นที่ตรงไหนมีผลผลิตตรงตามความต้องการของผู้ซื้อ

การมารวมกลุ่มกันจนกลายเป็นคลัสเตอร์ นอกจากจะถือเป็นการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ที่ทำให้สมาชิกได้รับองค์ความรู้ในเรื่องของการผลิต จนได้ข้าวอินทรีย์กลับมาแบบ 100% ปลอดภัยต่อผู้บริโภค ไม่ต้องใช้สารเคมีและช่วยลดต้นทุนการผลิตด้วยการใช้ปุ๋ยน้ำหมักจุลินทรีย์สรรพสิ่ง นอกจากนี้ภายในกลุ่มมีแผนงานในการลงไปเยี่ยมสมาชิกในทุกๆ จังหวัดปีละครั้ง เพื่อหาแนวทางพัฒนาและเพิ่มผลผลิตให้สอดคล้องไปกับความต้องการของตลาด ทั้งนี้ เป้าหมายหลักที่ทางกลุ่มอยากผลักดัน คือ การทำแปลงข้าวแข็งอินทรีย์ที่ใหญ่ที่สุดในประเทศไทย เพราะข้าวแข็งเป็นเหมือนจุดเด่นของกลุ่ม และยังมีความต้องการทางตลาดค่อนข้าง

สูง เหมาะที่จะนำไปแปรรูปเป็นเส้นพาสตาหรือเส้นราเม็ง เพื่อส่งออกให้อเมริกาและยุโรปต่อไป หากสามารถพัฒนาผลผลิตให้ดี ตอบโจทย์กับความต้องการของตลาดได้ สมาชิกในกลุ่มก็ไม่จำเป็นต้องมาแข่งขันขายอีกต่อไป เพราะผลผลิตของพวกเขาจะมีคนมาจับจองไปโดยปริยาย ซึ่งจุดนี้ก็จะทำให้ความตั้งใจที่อยากจะยกระดับตลาดข้าวอินทรีย์ไทยให้ไปไกลสู่สากล

3.1.3 ข้อมูลกลุ่มวิสาหกิจชุมชนคนพิจิตรอินทรีย์

ปัจจุบันกลุ่มมีสมาชิกจำนวน 16 ราย มีเนื้อที่เพาะปลูกประมาณ 295 ไร่ ผ่านการรับรองมาตรฐาน 3 มาตรฐานประมาณ 148 ไร่ แบ่ง 1) สมาชิกจังหวัดพิจิตรจำนวน 10 ราย มีเนื้อที่เพาะปลูก 198 ไร่ ผ่านการรับรองมาตรฐาน USDA และ COR 198 ไร่ ผ่านมาตรฐาน EU 148 ไร่ และอยู่ในช่วงปีที่ 2 ของมาตรฐาน EU 50 ไร่ 2) สมาชิกจังหวัดนครสวรรค์จำนวน 5 ราย มีเนื้อที่เพาะปลูก 71 ไร่ ผ่านการรับรองมาตรฐาน USDA และ COR 35 ไร่ และอยู่ในช่วงปีที่ 1 ของมาตรฐาน EU 71 ไร่ และ 3) สมาชิกจังหวัดพิษณุโลกจำนวน 1 ราย มีเนื้อที่เพาะปลูก 26 ไร่ ผ่านการรับรองมาตรฐาน USDA และ COR 26 ไร่ และอยู่ในช่วงปีที่ 2 ของมาตรฐาน EU 26 ไร่ (ภาพที่ 3.1)

ภาพที่ 3.1 แผนผังสมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชนคนพิจิตรอินทรีย์

3.1.4 สถานการณ์การผลิตและการตลาด

1) ด้านการผลิต

เกษตรกรสมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชนคนพิจิตรอินทรีย์ส่วนใหญ่จะทำการเพาะปลูกข้าวอินทรีย์ปีละ 2 รอบการผลิต โดยพันธุ์ที่นิยมปลูก คือ พันธุ์ชัยนาท 1 เนื่องจากมีปริมาณแป้งสูงเหมาะสำหรับผลิตภัณฑ์แปรรูปแบบเส้น โดยรอบแรกช่วงเดือนมิถุนายน เก็บเกี่ยวช่วงเดือนกันยายน และรอบที่สองเพาะปลูกช่วงเดือนพฤศจิกายน เก็บเกี่ยวช่วงเดือนกุมภาพันธ์

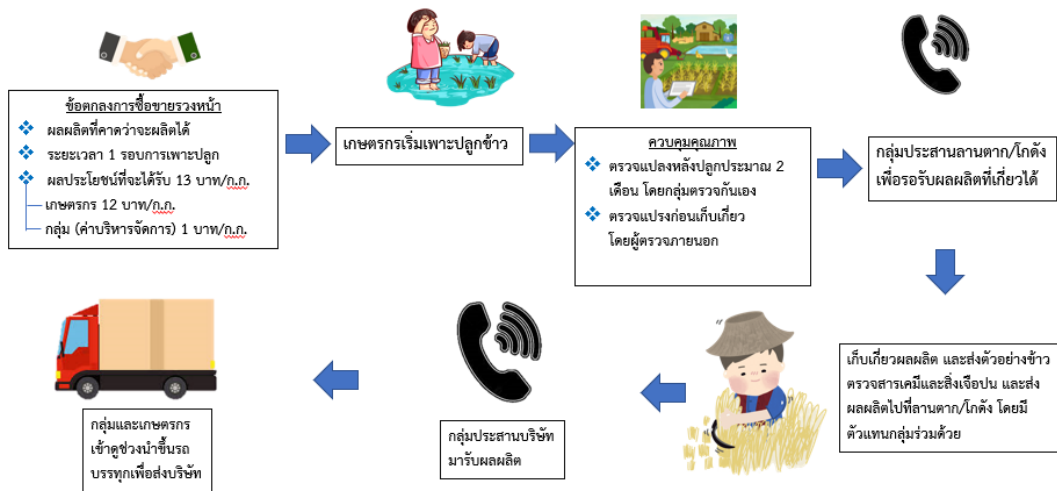
ทั้งนี้ เกษตรกรผู้ผลิตข้าวอินทรีย์จะเก็บผลผลิตไว้เป็นเมล็ดพันธุ์ เนื่องจากแหล่งที่มาของเมล็ดพันธุ์ การเตรียมและคัดเมล็ดพันธุ์ที่มีคุณภาพถือเป็นส่วนสำคัญของการผลิตข้าวอินทรีย์ ที่จะสามารถสร้างความเชื่อมั่นให้กับผู้บริโภคได้เป็นอย่างดี

ภาพที่ 3.2 ผลผลิตของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนคนพิจิตรอินทรีย์ (ข้าวเปลือกพันธุ์ชัยนาท 1)

ที่มา: กลุ่มวิสาหกิจชุมชนคนพิจิตรอินทรีย์

การดำเนินงาน กลุ่มฯ ทำสัญญาซื้อขายล่วงหน้ากับบริษัทฯ เพื่อคาดการณ์ผลผลิตที่จะได้ในรอบการเพาะปลูก และตกลงผลประโยชน์ที่สมาชิกในกลุ่มจะได้รับ ต่อมาเกษตรกรเริ่มการเพาะปลูก โดยกลุ่มฯ ควบคุมคุณภาพให้เป็นไปตามมาตรฐานด้วยวิธีการตรวจแปลงหลังปลูกประมาณ 2 เดือนด้วยสมาชิกกลุ่มตรวจกันเอง และมีการตรวจแปลงอีกครั้งก่อนการเก็บเกี่ยวจากผู้ตรวจแปลงภายนอก ซึ่งกลุ่มจะประสานกับลานตาก/โกดัง เพื่อรอรับผลผลิตของสมาชิก เมื่อสมาชิกเก็บเกี่ยวผลผลิตจะมีการนำตัวอย่างข้าวส่งตรวจสอบสารเคมี สิ่งเจือปน และนำผลผลิตไปยังลานตาก/โกดัง โดยมีตัวแทนกลุ่มร่วมด้วย และกลุ่มฯ จะประสานกับบริษัทฯ ให้มารับผลผลิตโดยกลุ่มและสมาชิกจะร่วมดำเนินการขนข้าวร่วมด้วย (ภาพที่ 3.3)

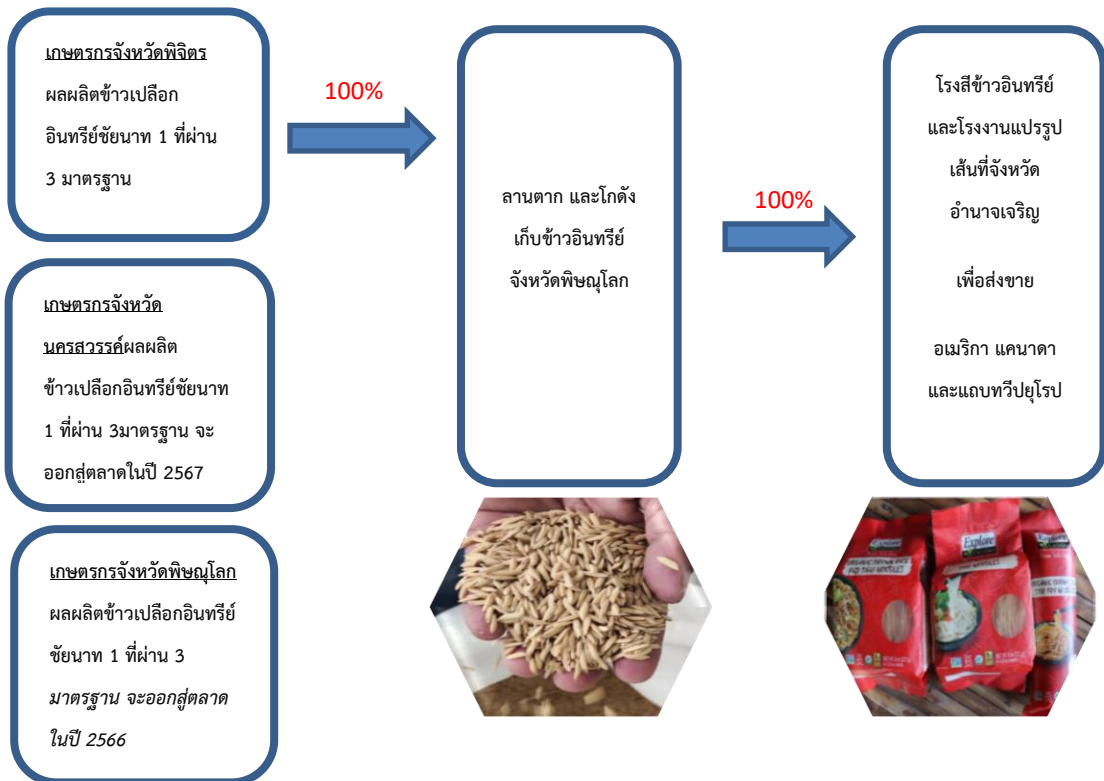
ภาพที่ 3.3 การดำเนินงานของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนคนพิจิตรอินทรีย์

ที่มา: จากการสำรวจ

2) ด้านการตลาด

กลุ่มวิสาหกิจชุมชนคนพิจิตรอินทรีย์ ได้ทำสัญญาซื้อขายล่วงหน้า (MOU) กับ บริษัท ลินมาร์ค จำกัด ที่มีสำนักงานในประเทศไทย และมีโรงงานตั้งอยู่ที่จังหวัดอำนาจเจริญ และจังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งจะรับซื้อข้าวเปลือกพันธุ์ชัยนาท 1 ของสมาชิกในกลุ่มที่ผ่าน 3 มาตรฐาน ที่ความชื้นร้อยละ 14 ในราคา กิโลกรัมละ 12 บาท และให้ค่าบริหารจัดการกับกลุ่ม กิโลกรัมละ 1 บาท จากผลผลิตที่ได้จากกลุ่มฯ พร้อมกับชำระเงินร้อยละ 50 ของรายได้ที่กลุ่มจะได้รับที่กำหนดในสัญญา ณ วันทำสัญญา โดยเป็นการจ่ายล่วงหน้าเพื่อให้กลุ่มนำไปเป็นทุนในการเพาะปลูก ซึ่งปัจจุบันบริษัทฯ มีความต้องการข้าวเปลือกพันธุ์ชัยนาท 1 สูงถึง 2,500 ตันต่อปี และยังมีอีกหลายบริษัทที่มีความต้องการรับซื้อข้าวพันธุ์ชัยนาท 1 เพื่อนำไปแปรรูปผลิตภัณฑ์แบบเส้น เนื่องจากข้าวพันธุ์ชัยนาท 1 เหมาะสำหรับแปรรูปเป็นเส้น

วิถีตลาดข้าวอินทรีย์ ปี 2565 ของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนคนพิจิตรอินทรีย์ จังหวัดพิจิตร เริ่มตั้งแต่เกษตรกรจังหวัดพิจิตร, เกษตรกรจังหวัดนครสวรรค์, เกษตรกรจังหวัดพิษณุโลก ผู้ผลิตข้าวอินทรีย์จะนำผลผลิตส่วนใหญ่ร้อยละ 100 จะนำไปตากเพื่อลดความชื้นและบรรจุกระสอบจัดเก็บไว้ในโกดัง (จังหวัดพิษณุโลก) และผลผลิตร้อยละ 100 บริษัทฯ จะนำธัญมาจับไปโรงสีและโรงงานแปรรูปเป็นเส้นราเมงและเส้นก๋วยเตี๋ยว เพื่อส่งออกไปสหรัฐอเมริกา แคนาดา และประเทศแถบทวีปยุโรป (ภาพที่ 3.4)

ภาพที่ 3.4 วิถีตลาดกลุ่มข้าวอินทรีย์ จังหวัดพิจิตร

ที่มา: จากการสำรวจ

3.2 องค์ความรู้ ภูมิปัญญา และการใช้เทคโนโลยีนวัตกรรม

3.2.1 ด้านการผลิต

กลุ่มวิสาหกิจชุมชนคนพิจิตรอินทรีย์ ได้มีการนำภูมิปัญญาเข้ามาใช้ในเรื่องของการคุมหญ้า การไถ้แมลง การลดต้นทุน เพิ่มผลผลิต ได้แก่

(1) การคุมหญ้าด้วยน้ำ เป็นภูมิปัญญาที่สมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชนคนพิจิตรอินทรีย์ใช้ในการคุมหญ้าโดยไม่ใช้สารเคมี มีวิธีการดังนี้ หลังหว่านข้าวประมาณ 5 วัน แล้วปล่อยน้ำให้ท่วมต้นข้าว 14 วัน แล้วปล่อยน้ำออก จะทำให้หญ้าไม่สามารถเจริญเติบโตได้ แต่ข้าวสามารถเจริญเติบโตได้อย่างต่อเนื่อง (ภาพที่ 3.5)

ภาพที่ 3.5 ภูมิปัญญาการคุมหญ้าด้วยน้ำ
ที่มา: จากการสำรวจ

(2) การทำน้ำหมักสรรพสิ่งเพื่อไล่แมลง สมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชนคนพิจิตรอินทรีย์นำภูมิปัญญาการทำน้ำหมักสรรพสิ่งมาใช้ป้องกันเพลี้ย เพิ่มแร่ธาตุในดิน และบำรุงต้นให้สมบูรณ์ มีวิธีการดังนี้ นำหัวเชื้อจุลินทรีย์สรรพสิ่ง 5 ลิตร นมสด 10 ลิตร น้ำตาลทรายแดง 5 กิโลกรัม รำอ่อน 5 กิโลกรัม มาหมักรวมกับผลไม้ หรือเศษอาหาร มาหมักรวมกัน หมักให้เชื้อเดินแล้วนำไปใส่ในแปลงเพาะปลูก (ภาพที่ 3.6)

ภาพที่ 3.6 น้ำหมักสรรพสิ่งเพื่อไล่แมลง
ที่มา: จากการสำรวจ

(3) การทำปุ๋ยสรรพสิ่งในการลดต้นทุน สมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชนคนพิจิตรอินทรีย์นำภูมิปัญญาการทำปุ๋ยสรรพสิ่งเพื่อลดต้นทุนการซื้อปุ๋ยอินทรีย์ และเพิ่มผลผลิตในแปลงเพาะปลูกมากขึ้น มีวิธีการดังนี้ นำน้ำหมักสรรพสิ่ง 30 ลิตร ชี้หมู 100 กิโลกรัม รำอ่อน 20 กิโลกรัม แกลบ 20 กิโลกรัม มาผสมกันแล้วนำไปตากในที่อากาศถ่ายเทสะดวกเพื่อให้เชื้อเดิน เสร็จแล้วนำไปใส่ในแปลงเพาะปลูก (ภาพที่ 3.7)

ภาพที่ 3.7 ปุ๋ยสรรพสิ่งในการลดต้นทุน

ที่มา: จากการสำรวจ

3.2.2 ด้านอื่นๆ

การใช้ทรัพยากรและวัสดุเหลือใช้ทางการเกษตรไปใช้ประโยชน์อย่างคุ้มค่า (Zero waste) อาทิ การนำแกลบไปทำปุ๋ยหมัก รำข้าวที่ได้จากการสีข้าวเป็นอาหารเลี้ยงสุกร และการนำชี้หมูไปทำแก๊สสำหรับใช้ในครัวเรือน

3.3 หลักการบริหารจัดการกลุ่ม

กลุ่มวิสาหกิจชุมชนคนพิจิตรอินทรีย์ เริ่มดำเนินการมาตั้งแต่ปี 2560 ปัจจุบันมีสมาชิก 16 ราย โดยมีนายสิทธิ สุขกันท์ เป็นประธานกลุ่ม และยังเป็น young smart farmer จังหวัดพิจิตร และประธานคัสเตอร์ข้าวคนอินทรีย์ของศูนย์ส่งเสริมอุตสาหกรรมภาค 3 มีการวางระบบโครงสร้าง (ภาพที่ 3.8) และบทบาทหน้าที่ของสมาชิกกลุ่มอย่างชัดเจน แต่ละคนจะรับผิดชอบหรือมีบทบาทในแต่ละด้านอย่างชัดเจน และมีการประชุมอย่างน้อยปีละ 1 ครั้ง เพื่อกำหนดแนวทางการบริหารจัดการกลุ่มเพื่อความยั่งยืน เช่น การติดตามกฎเกณฑ์มาตรฐานที่ออกมาหรือมีการปรับปรุงแก้ไข เพื่อนำมาสื่อสารกันภายในกลุ่ม การจัดอบรมชี้แจงข้อกำหนดให้กับสมาชิก การส่งเสริมแนะนำในพื้นที่ การจัดทำคู่มือแนวปฏิบัติ การตลาด เป็นต้น

โดยกลุ่มฯ มีการทำมาตรฐานเพื่อการส่งออก และได้รับรองมาตรฐานสากล 3 มาตรฐาน ได้แก่

(1) มาตรฐานระบบเกษตรอินทรีย์สหภาพยุโรป (EU): การขอมาตรฐาน EU ผู้ขอรับรองมาตรฐานจะต้องเข้าสู่ระบบควบคุมมาตรฐานอย่างน้อย 24 เดือน และการปลูกในเดือนที่ 25 เป็นต้นไป ผลผลิตที่ได้จะได้รับการรับรองมาตรฐาน EU

(2) มาตรฐานระบบเกษตรอินทรีย์สหรัฐอเมริกา (USDA Organic): การขอมาตรฐาน USDA โดยผู้ขอรับรองมาตรฐานจะต้องมีการจดบันทึกแปลง และนับจากการจดบันทึกการใช้สารเคมีครั้งสุดท้ายไป 36 เดือน ผลผลิตในเดือนที่ 37 จะได้รับการรับรองมาตรฐาน USDA

(3) มาตรฐานระบบเกษตรอินทรีย์แคนาดา (Canada Organic Regime – COR): กลุ่มได้มีการนำมาตรฐาน USDA เพื่อเทียบขอมาตรฐาน COR

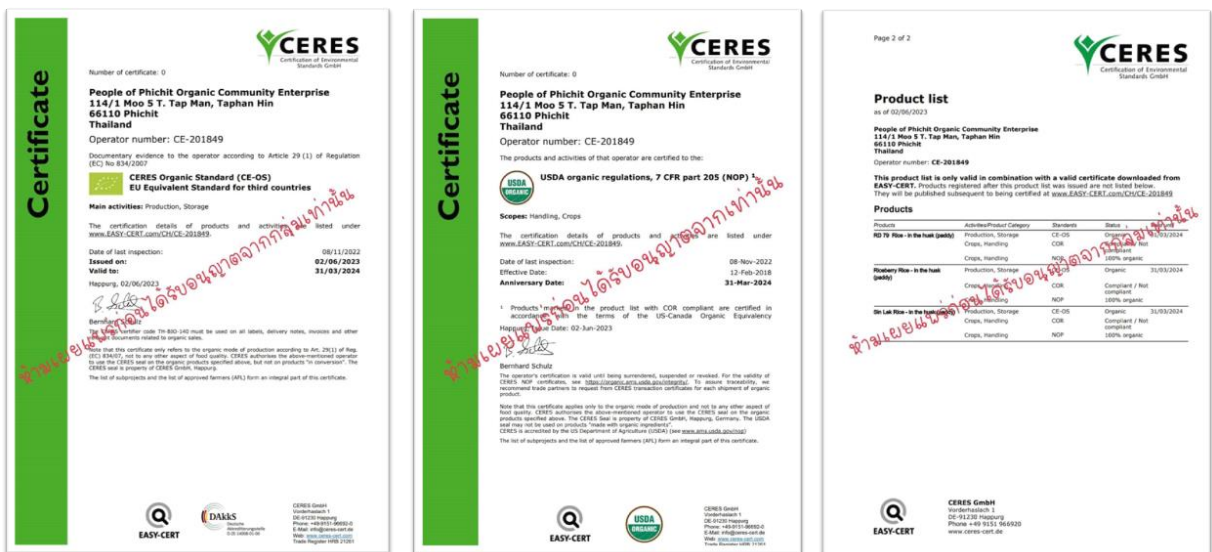
ภาพที่ 3.8 โครงสร้างกลุ่มวิสาหกิจชุมชนคนพิจิตรอินทรีย์
ที่มา: จากการสำรวจ

3.4 ปัจจัยที่ส่งผลให้กลุ่มมีความเข้มแข็ง และรางวัลที่ได้รับ

3.4.1 มีการทำสัญญาซื้อขายล่วงหน้า (MOU) กับบริษัทผู้รับซื้อ

3.4.2 มีการนำภูมิปัญญามาใช้ในการลดต้นทุนและเพิ่มผลผลิต

3.4.3 ได้รับรองมาตรฐานสากล 3 มาตรฐาน ได้แก่ ระบบเกษตรอินทรีย์สหรัฐอเมริกา (USDA Organic) มาตรฐานระบบเกษตรอินทรีย์สหภาพยุโรป (EU) และมาตรฐานระบบเกษตรอินทรีย์แคนาดา (Canada Organic Regime – COR) (ภาพที่ 3.9)

ภาพที่ 3.9 ใบรับรองมาตรฐานสากลของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนคนพิจิตรอินทรีย์

ที่มา: กลุ่มข้าวคนอินทรีย์ จังหวัดพิจิตร

บทที่ 4

ผลการศึกษา

การศึกษาแนวทางการบริหารจัดการกลุ่มวิสาหกิจชุมชนคนพิจิตรอินทรีย์ จังหวัดพิจิตร เพื่อศึกษารูปแบบและวิธีการบริหารจัดการการผลิตและจำหน่ายข้าวอินทรีย์พันธุ์ชัยนาท 1 โดยนำข้อมูลการสำรวจและสัมภาษณ์เชิงลึก จากประธาน และสมาชิกกลุ่ม ด้านการดำเนินกิจกรรม โดยใช้แบบจำลองแผนผังโมเดลธุรกิจ (Business Model Canvas : BMC) ในการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อให้กลุ่มวิสาหกิจชุมชนคนพิจิตรอินทรีย์ และภายนอกกลุ่ม รวมทั้งผู้ที่สนใจมีข้อมูลประกอบเป็นแนวทางการปลูกข้าวอินทรีย์ และเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตข้าวอินทรีย์ที่มีคุณภาพเพิ่มขึ้น พร้อมทั้ง ลดต้นทุนในการผลิตข้าวอินทรีย์ รวมทั้งหน่วยงานภาครัฐสามารถนำผลการศึกษาที่ได้ไปเป็นข้อมูลในการกำหนดนโยบาย และส่งเสริมการปลูกข้าวอินทรีย์เพื่อส่งออกให้เพียงพอับความต้องการของตลาด ตลอดจนสามารถแก้ไขปัญหาและอุปสรรคต่าง ๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ผลการศึกษามีรายละเอียด ดังนี้

4.1 ต้นทุนการผลิตและผลตอบแทน

จากการศึกษาต้นทุนการผลิตและผลตอบแทนในการปลูกข้าวอินทรีย์พันธุ์ชัยนาท 1 ของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนคนพิจิตรอินทรีย์ กับเกษตรกรที่ปลูกข้าวพันธุ์ชัยนาท 1 ด้วยวิธีปักดินนอกกลุ่มในพื้นที่ใกล้เคียงกัน ได้ผลดังนี้

4.1.1 ต้นทุนและผลตอบแทนการปลูกข้าวอินทรีย์พันธุ์ชัยนาท 1 ของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนคนพิจิตรอินทรีย์ พบว่า ต้นทุนรวมต่อไร่ 4,702.76 บาท ต้นทุนรวมต่อกิโลกรัม 7.51 บาท ผลผลิตต่อไร่ 626.11 กิโลกรัม ราคาที่ขายได้กิโลกรัมละ 12 บาท ผลตอบแทนต่อไร่ 7,513.32 บาท ผลตอบแทนสุทธิต่อไร่ 2,810.56 บาท และผลตอบแทนสุทธิต่อกิโลกรัม 4.49 บาท (ตารางที่ 4.1)

ตารางที่ 4.1 ต้นทุนการผลิตและผลตอบแทนข้าวอินทรีย์ ปี 2565/66 ของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนคนพิจิตรอินทรีย์

รายการ	หน่วย : บาท		
	ต้นทุนเงินสด	ต้นทุนไม่เป็นเงินสด	รวม
1. ต้นทุนผันแปร	1,921.08	1,753.04	3,674.12
1.1 ค่าแรงงาน	864.60	1,214.43	2,079.03
1.2 ค่าวัสดุ	1,001.45	480.80	1,482.25
1.3 ค่าเสียโอกาสเงินลงทุน	55.03	57.81	112.84
2. ต้นทุนคงที่	-	1,072.05	1,072.05
2.1 ค่าใช้ที่ดิน	-	1,000.00	1,000.00
2.2 ค่าเสื่อมอุปกรณ์ทางการเกษตร	-	63.27	63.27
2.3 ค่าเสียโอกาสเงินลงทุนอุปกรณ์	-	8.78	8.78

หน่วย : บาท

รายการ	ต้นทุนเงินสด	ต้นทุนไม่เป็นเงินสด	รวม
3. ต้นทุนรวมต่อไร่	1,921.08	2,781.68	4,702.76
4. ต้นทุนรวมต่อกิโลกรัม			7.51
5. ผลผลิตต่อไร่ (กิโลกรัม)			626.11
6. ราคาที่เกษตรกรขายได้ (บาท/กิโลกรัม)			12.00
7. ผลตอบแทนต่อไร่			7,513.32
8. ผลตอบแทนสุทธิต่อไร่			2,810.56
9. ผลตอบแทนสุทธิต่อกิโลกรัม			4.49

ที่มา: จากการสำรวจ

4.1.2 ต้นทุนและผลตอบแทนการปลูกข้าวอินทรีย์พันธุ์ชัยนาท 1 ของเกษตรกรที่ปลูกตามปกตินอกกลุ่มวิสาหกิจชุมชนคนพิจิตรอินทรีย์ พบว่า ต้นทุนรวมต่อไร่ 5,025.05 บาท ต้นทุนรวมต่อกิโลกรัม 7.03 บาท ผลผลิตต่อไร่ 715.18 กิโลกรัม ราคาที่ขายต่อกิโลกรัมละ 8.15 บาท ผลตอบแทนต่อไร่ 5,828.72 บาท ผลตอบแทนสุทธิต่อไร่ 803.67 บาท และผลตอบแทนสุทธิต่อกิโลกรัม 1.12 บาท (ตารางที่ 4.2)

ตารางที่ 4.2 ต้นทุนการผลิตและผลตอบแทนข้าวอินทรีย์ ปี 2565/66 ของเกษตรกรที่ปลูกตามปกตินอกกลุ่มวิสาหกิจชุมชนคนพิจิตรอินทรีย์

หน่วย : บาท

รายการ	ต้นทุนเงินสด	ต้นทุนไม่เป็นเงินสด	รวม
1. ต้นทุนผันแปร	3,162.57	839.63	4,002.20
1.1 ค่าแรงงาน	843.70	811.24	1,654.94
1.2 ค่าวัสดุ	2,211.92	0.00	2,211.92
1.3 ค่าเสียโอกาสเงินลงทุน	106.95	28.39	135.34
2. ต้นทุนคงที่	-	1,022.85	1,022.85
2.1 ค่าใช้ที่ดิน	-	1,000.00	1,000.00
2.2 ค่าเสื่อมอุปกรณ์ทางการเกษตร	-	19.43	19.43
2.3 ค่าเสียโอกาสเงินลงทุนอุปกรณ์	-	3.42	3.42
3. ต้นทุนรวมต่อไร่	3,162.57	1,862.48	5,025.05
4. ต้นทุนรวมต่อกิโลกรัม			7.03
5. ผลผลิตต่อไร่ (กิโลกรัม)			715.18
6. ราคาที่เกษตรกรขายได้ (บาท/กิโลกรัม)			8.15
7. ผลตอบแทนต่อไร่			5,828.72
8. ผลตอบแทนสุทธิต่อไร่			803.67

หน่วย : บาท

รายการ	ต้นทุนเงินสด	ต้นทุนไม่เป็นเงินสด	รวม
9. ผลตอบแทนสุทธิต่อกิโลกรัม			1.12

ที่มา: จากการสำรวจ

จากการเปรียบเทียบต้นทุนการผลิตและผลตอบแทนในการปลูกข้าวอินทรีย์พันธุ์ชัยนาท 1 ของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนคนพิจิตรอินทรีย์ กับเกษตรกรที่ปลูกข้าวพันธุ์ชัยนาท 1 ด้วยวิธีปกตินอกกลุ่ม จะเห็นได้ว่าต้นทุนรวมต่อไร่ของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนคนพิจิตรอินทรีย์น้อยกว่าเกษตรกรนอกกลุ่ม 322.29 บาท แต่ต้นทุนรวมต่อกิโลกรัม พบว่า กลุ่มวิสาหกิจชุมชนคนพิจิตรอินทรีย์มากกว่าเกษตรกรนอกกลุ่ม 0.48 บาท เนื่องจากผลผลิตต่อไร่ของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนคนพิจิตรอินทรีย์น้อยกว่าเกษตรกรนอกกลุ่ม 89.07 กิโลกรัม ในส่วนของผลตอบแทน พบว่า ผลตอบแทนต่อไร่ของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนคนพิจิตรอินทรีย์มากกว่าเกษตรกรนอกกลุ่ม 1,684.60 บาท ผลตอบแทนสุทธิต่อไร่ของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนคนพิจิตรอินทรีย์มากกว่าเกษตรกรนอกกลุ่ม 2,006.89 บาท และผลตอบแทนสุทธิต่อกิโลกรัมของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนคนพิจิตรอินทรีย์มากกว่าเกษตรกรนอกกลุ่ม 3.37 บาท เนื่องจากราคาที่เกษตรกรขายได้ที่ไร่นาของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนคนพิจิตรอินทรีย์มากกว่าเกษตรกรนอกกลุ่ม 3.85 บาทต่อกิโลกรัม

ตารางที่ 4.3 เปรียบเทียบต้นทุนการผลิตและผลตอบแทนของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนคนพิจิตรอินทรีย์ และนอกกลุ่มวิสาหกิจชุมชนคนพิจิตรอินทรีย์

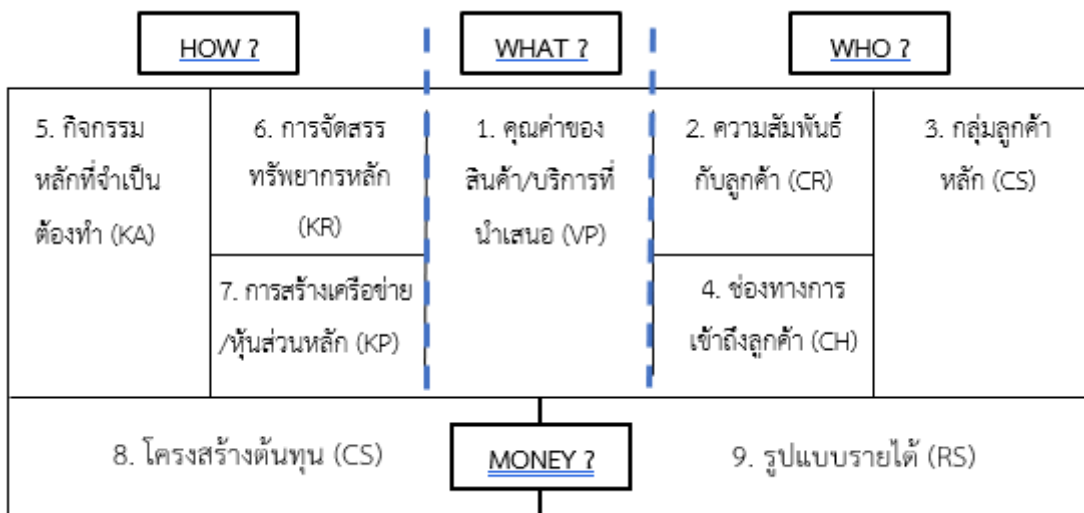
หน่วย : บาท

รายการ	กลุ่มวิสาหกิจ ชุมชนคนพิจิตร อินทรีย์	นอกกลุ่มวิสาหกิจ ชุมชนคนพิจิตร อินทรีย์	
1. ต้นทุนรวมต่อไร่	4,702.76	5,025.05	- 322.29
2. ต้นทุนรวมต่อกิโลกรัม	7.51	7.03	+ 0.48
3. ผลผลิตต่อไร่ (กิโลกรัม)	626.11	715.18	- 89.07
4. ราคาที่เกษตรกรขายได้ (บาท/กิโลกรัม)	12.00	8.15	+ 3.85
5. ผลตอบแทนต่อไร่	7,513.32	5,828.72	+ 1,684.60
6. ผลตอบแทนสุทธิต่อไร่	2,810.56	803.67	+ 2,006.89
7. ผลตอบแทนสุทธิต่อกิโลกรัม	4.49	1.12	+ 3.37

ที่มา: จากการสำรวจ

4.2 การสร้างแบบจำลองธุรกิจ BMC (Business Model Canvas) การบริหารจัดการกลุ่มวิสาหกิจชุมชนคนพิจิตรอินทรีย์ จังหวัดพิจิตร

การสร้างแบบจำลองธุรกิจ BMC การบริหารจัดการกลุ่มวิสาหกิจชุมชนคนพิจิตรอินทรีย์ จังหวัดพิจิตร เป็นกรอบความคิดที่ระบุการกระทำขององค์กรในการสร้างและส่งมอบคุณค่าที่มีประโยชน์ในเชิงพาณิชย์ โดยการนำเสนอองค์ประกอบของแบบจำลองมักอยู่ในรูปของการตอบคำถามเกี่ยวกับผู้บริโภคและองค์กรประกอบไปด้วย Who What How และ Money ซึ่งสรุปได้ดังนี้

4.2.1 ทำอะไร (What) เป็นการตั้งคำถามที่ต้องการคำตอบว่าอะไรคือสิ่งที่องค์กรต้องการนำเสนอแก่ลูกค้ากลุ่มเป้าหมาย อะไรคือคุณค่าที่องค์กรสร้าง อะไรคือสิ่งที่องค์กรแก้ปัญหาให้กับลูกค้า รวมทั้งอะไรคือ Resource หลักที่องค์กรจะต้องมี พบว่า กลุ่มฯ สร้างคุณค่าและคุณภาพเกี่ยวกับข้าวอินทรีย์พันธุ์ชัยนาท 1 ซึ่งกลุ่มวิสาหกิจชุมชนคนพิจิตรอินทรีย์ได้รับการรับรองมาตรฐานอินทรีย์สากล เพื่อการส่งออก 3 มาตรฐาน และเป็นพันธุ์ข้าวที่สอดคล้องกับความต้องการของบริษัทแปรรูปเส้นพลาสติก ราเม็ง และเส้นก๋วยเตี๋ยวเพื่อส่งขายประเทศอเมริกา แคนาดา และแถบทวีปยุโรป

4.2.2 ทำให้ใคร (Who) เป็นการตั้งคำถามที่ต้องการคำตอบว่าใครคือกลุ่มเป้าหมาย หรือกลุ่มลูกค้าองค์กร พบว่า กลุ่มลูกค้าเป้าหมายส่วนใหญ่ของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนคนพิจิตรอินทรีย์เป็นบริษัทแปรรูปข้าวอินทรีย์เพื่อการส่งออก ซึ่งกลุ่มฯ ต้องดำเนินการสร้างความสัมพันธ์กับกลุ่มลูกค้าเหล่านี้เพื่อให้เกิดความประทับใจและเป็นลูกค้าต่อเนื่อง ด้วยการควบคุมคุณภาพของสินค้าให้เป็นไปตามมาตรฐานที่กำหนด

4.2.3 ทำอย่างไร (How) เป็นการตั้งคำถามที่ต้องการคำตอบว่าองค์กรจะเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายได้อย่างไร ส่งมอบคุณค่าอย่างไร และทำอย่างไรเพื่อให้ผู้บริโภคพึงพอใจ พบว่า การดำเนินกิจกรรมหลักที่จำเป็นต้องการผลิตข้าวอินทรีย์เพื่อแปรรูปส่งออกของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนคนพิจิตรอินทรีย์ประกอบด้วย การประสานระหว่างสมาชิกกลุ่มกับบริษัทแปรรูปด้วยการทำสัญญาซื้อขายล่วงหน้า และควบคุมการปลูกข้าวอินทรีย์ให้เป็นไปตามมาตรฐานอินทรีย์ที่กำหนด ซึ่งในการดำเนินกิจกรรมหลักเหล่านี้ต้องใช้ทรัพยากรต่าง ๆ ของกลุ่มฯ ให้เกิดประโยชน์มากที่สุด เพื่อสร้างคุณค่าให้แก่ผลผลิตข้าวอินทรีย์และพร้อมส่งมอบให้กับกลุ่มลูกค้าเป้าหมาย

ต่อไป โดยทรัพยากรหลัก ได้แก่ องค์ความรู้ในการทำสารชีวภัณฑ์ (น้ำหมัก ปุ๋ยหมัก) องค์ความรู้ในการขอมาตรฐานอินทรีย์สากลเพื่อการส่งออก และเครือข่ายในกระบวนการผลิต เช่น รถดำนารถเกี่ยว และลานตาก ที่ผ่านการรับรองมาตรฐานอินทรีย์

4.2.4 คู่มีหรือไม่มี (Money) เป็นการตั้งคำถามที่ต้องการคำตอบว่าองค์กรมีความคุ้มค่าทางการเงินหรือไม่อย่างไร พบว่า กลุ่มวิสาหกิจชุมชนคนพิจิตรอินทรีย์มีต้นทุนในการบริหารจัดการประกอบด้วย ค่าขอใบรับรองมาตรฐานรายปี (3 มาตรฐาน) และค่าบริหารจัดการการดำเนินงานของกลุ่มในการควบคุมคุณภาพผลผลิต ในส่วนของรายได้ที่กลุ่มประกอบด้วย ค่าสมาชิกกลุ่ม ค่าใช้ลิขสิทธิ์ใบรับรองมาตรฐานอินทรีย์ และค่าบริหารจัดการที่บริษัทผู้รับซื้อให้กับกลุ่ม

4.3 แบบจำลองการบริหารจัดการกลุ่มวิสาหกิจชุมชนคนพิจิตรอินทรีย์

โมเดลธุรกิจ Business Model Canvas (BMC)

<p>9. ผู้ร่วมงานหลัก Key Partners : KP</p> <ul style="list-style-type: none"> - ผู้ประกอบการให้บริการทางเกษตร (รถไถ รถดำนา รถเกี่ยว) - บริษัทผู้ส่งออกใบรับรองมาตรฐาน - บริษัทแปรรูปข้าวอินทรีย์ (เงินทุนหมุนเวียน ค่าเช่าโกดังเก็บสินค้า) - ภาครัฐ (เชื่อมโยงกลุ่มสมาชิกกับผู้ประกอบการ อาทิ ร่วมออกงานแสดงสินค้า) - หน่วยงานใน กษ. (ประกันรายได้, ประกันภัยพืช) - ผู้ประกอบการขนส่ง - โกดังเก็บสินค้าของบริษัทที่จังหวัดอำนาจเจริญ 	<p>8. ภารกิจหลัก Key Activities : KA</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) ประสานงานระหว่างสมาชิกกับบริษัทแปรรูป (จัดทำ MOU ซื้อขาย, การบรรจุขนส่ง) 2) ควบคุมการปลูกข้าวให้เป็นไปตามมาตรฐานอินทรีย์ <ul style="list-style-type: none"> - หามาชิกใหม่เพื่อเพิ่มผลผลิต - ลดต้นทุน เพิ่มผลผลิต - อบรมให้ความรู้กระบวนการผลิตและข้อตกลงต่างๆ ให้แก่สมาชิก - ควบคุมสภาพแวดล้อมให้เหมาะสมในการปลูกอินทรีย์ 	<p>2. คุณค่าของสินค้า/บริการ Value Propositions : VP</p> <ul style="list-style-type: none"> - ผลผลิตได้มาตรฐานอินทรีย์ระดับสากลตามความต้องการของบริษัท - พันธุ์ข้าวสอดคล้องกับความต้องการของบริษัทแปรรูปเป็นเส้น (พลาสด้า ราเมง) - บริษัทรับซื้อความต้องการจำนวนมาก (ผลผลิตยังไม่เพียงพอ) - ความซื่อสัตย์ของสมาชิกผู้ผลิตข้าวอินทรีย์ 	<p>4. ความสัมพันธ์กับลูกค้า Customer Relationships : CR</p> <ul style="list-style-type: none"> - ส่งผลการตรวจติดตามให้บริษัทอย่างต่อเนื่อง - แหล่งเงินทุนหมุนเวียน (บริษัทแปรรูปข้าวอินทรีย์ให้เงินลงทุน) - ร่วมกันติดตามตรวจสอบระหว่างสมาชิกกับบริษัท - บริษัทสร้างความเข้าใจและความเชื่อมั่นในการรับซื้อ - บริษัทช่วยเหลือเรื่องค่าขนส่งผลผลิต - บริษัทลงมาตรวจแปลง (โดยการสุ่ม) - ประสานงานผ่านสื่อ (โทรศัพท์/ไลน์) 	<p>1. กลุ่มลูกค้า Customer Segments : CS</p> <ul style="list-style-type: none"> - บริษัทแปรรูปข้าวอินทรีย์ (1 ราย)
<p>6. รายจ่าย / ต้นทุน Cost Structure : CS</p> <ul style="list-style-type: none"> - ค่าขอใบรับรองมาตรฐาน (ปีที่แล้ว 108,276 บาท ขึ้นอยู่กับจำนวนแปลงปลูก) - ค่าบริหารจัดการดำเนินงานของกลุ่ม ประมาณ 80,800 บาท/ปี 	<p>7. ทรัพยากรหลัก Key Resources : KR</p> <ul style="list-style-type: none"> - สมาชิกกลุ่มผู้ปลูกข้าวอินทรีย์ พันธุ์ชยันนาท1 - พันธุ์ปลูกข้าวอินทรีย์ - องค์ความรู้ในการทำสารชีวภัณฑ์ (น้ำหมัก ปุ๋ยหมัก) - องค์ความรู้ในการขอมาตรฐานอินทรีย์ - ผู้นำที่มีวิสัยทัศน์ (มองตลาดใหม่ ศึกษามาตรฐาน ขยายการผลิต) - เครือข่ายในกระบวนการผลิต เช่น ลานตาก รถดำนา รถเกี่ยว 		<p>3. ช่องทางเข้าถึงลูกค้า Channels : CH</p> <ul style="list-style-type: none"> - ประสานงานเข้าพบโดยตรง 	<p>5. รายรับ Revenue Streams : RS</p> <ul style="list-style-type: none"> - ค่าบริหารจัดการของกลุ่ม จากบริษัท (1.-/กก.) - ค่าให้สมาชิกใช้ลิขสิทธิ์ใบรับรองมาตรฐาน 300.-/ไร่/ปี - ค่าสมาชิก 1,000.- /ราย/ปี

4.3.1 กลุ่มลูกค้า (Customer Segments: CS) จากการศึกษา พบว่า กลุ่มลูกค้าของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนคนพิจิตรอินทรีย์ส่วนใหญ่จะเป็นบริษัทแปรรูปข้าวอินทรีย์เป็นเส้นพลาสด้า ราเมง และเส้นก๋วยเตี๋ยวเพื่อการส่งออกไปขายต่างประเทศ ปัจจุบันมีความต้องการผลผลิตข้าวอินทรีย์พันธุ์ชยันนาท 1 ไม่น้อยกว่า 5,000 ตันต่อปี

4.3.2 คุณค่าของสินค้า/บริการ (Value Propositions: VP) จากการศึกษา พบว่า คุณค่าของสินค้าของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนคนพิจิตรอินทรีย์ มีดังนี้

- ผลผลิตของกลุ่มได้มาตรฐานอินทรีย์ระดับสากลเพื่อส่งของ 3 มาตรฐาน ซึ่งตรงตามความต้องการของบริษัทแปรรูปเพื่อส่งออก
- พันธุ์ข้าวชยันนาท 1 เป็นพันธุ์ที่สอดคล้องกับความต้องการของบริษัทแปรรูปเป็นเส้น (พลาสด้า ราเมง และเส้นก๋วยเตี๋ยว) เนื่องจาก เมื่อนำไปแปรรูปเป็นเส้นแล้วเส้นจะเหนียวสวยไม่แตกง่าย
- บริษัทแปรรูปมีความต้องการผลผลิตจำนวนมากไม่น้อยกว่า 5,000 ตันต่อปี

- สมาชิกกลุ่มฯ ที่ปลูกของอินทร์ความซื่อสัตย์ในทุกกระบวนการผลิต ไม่มีการนำสารเคมีมาใช้ในพื้นที่เพาะปลูกของตนเอง ทำให้บริษัทผู้รับซื้อมีความเชื่อมั่นในคุณภาพของสินค้า

4.3.3 ช่องทางเข้าถึงลูกค้า (Channels: CH) จากการศึกษา พบว่า ช่องทางการเข้าถึงลูกค้าของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนคนพิจิตรอินทรีย์มีเพียงช่องทางเดียว โดยการประสานงานระหว่างกลุ่มฯ กับผู้รับซื้อผลผลิตโดยตรง

4.3.4 ความสัมพันธ์กับลูกค้า (Customer Relationships: CR) จากการศึกษา พบว่า ความสัมพันธ์กับลูกค้าของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนคนพิจิตรอินทรีย์ มีดังนี้

- กลุ่มฯ มีการส่งผลการตรวจและติดตามการเพาะปลูกของสมาชิกกลุ่มฯ ให้บริษัทผู้รับซื้ออย่างต่อเนื่อง

- บริษัทผู้รับซื้อผลผลิตให้แหล่งเงินทุนหมุนเวียนกับทางกลุ่มฯ ตามสัญญาซื้อขายล่วงหน้า เพื่อให้กลุ่มฯ นำไปให้สมาชิกให้เป็นทุนในการเพาะปลูก

- กลุ่มฯ กับบริษัทผู้รับซื้อร่วมกันติดตามตรวจแปลงเพาะปลูกเพื่อเป็นการควบคุมคุณภาพให้เป็นไปตามมาตรฐานอินทรีย์เพื่อการส่งออกพร้อมกันทั้ง 2 ฝ่าย

- บริษัทผู้รับซื้อมีการลงพื้นที่สร้างความเข้าใจและความเชื่อมั่นในการรับซื้อผลผลิตให้กับสมาชิกกลุ่มฯ หรือเกษตรกรที่สนใจในการปลูกข้าวอินทรีย์

- บริษัทผู้รับซื้อช่วยเหลือค่าขนส่งผลผลิตจากจุดรวบรวมผลผลิตที่ผ่านการรับรองมาตรฐานอินทรีย์ไปยังโรงสีและโรงงานแปรรูปที่จังหวัดอำนาจเจริญ

- บริษัทผู้รับซื้อลงมาตรวจแปลงเพาะปลูกของสมาชิก โดยติดต่อผ่านมาทางกลุ่มฯ เพื่อควบคุมคุณภาพผลผลิต

- กลุ่มฯ ประสานงานกับบริษัทรับซื้อผลผลิตผ่านโทรศัพท์เพื่อให้มารับผลผลิตที่ได้เพื่อส่งต่อไปยังโรงงานแปรรูป

4.3.5 รายรับ (Revenue Streams: R\$) จากการศึกษา พบว่า รายรับของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนคนพิจิตรอินทรีย์ มีดังนี้

- ค่าบริหารจัดการกลุ่มฯ ซึ่งบริษัทผู้รับซื้อจะให้ค่าบริหารจัดการแก่กลุ่มฯ จากผลผลิตที่ได้ในอัตรา กิโลกรัมละ 1 บาท

- ค่าให้สมาชิกใช้สิทธิไร่รับรองมาตรฐาน 300.-/ไร่/ปี

- ค่าสมาชิก 1,000.- /ราย/ปี

4.3.6 รายจ่าย / ต้นทุน (Cost Structure: C\$) จากการศึกษา พบว่า รายจ่าย/ต้นทุนของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนคนพิจิตรอินทรีย์ มีดังนี้

- ค่าขอใบรับรองมาตรฐานสากล 3 มาตรฐาน มีค่าใช้จ่ายปีละประมาณ 80,000-100,000 บาท ต่อปี ขึ้นอยู่กับจำนวนพื้นที่ปลูกในแต่ละปี

- ค่าบริหารจัดการดำเนินงานของกลุ่ม ประมาณ 80,800 บาทต่อปี

4.3.7 ทรัพยากรหลัก (Key Resources: KR) จากการศึกษา พบว่า ทรัพยากรหลักของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนคนพิจิตรอินทรีย์ มีดังนี้

- จำนวนสมาชิกของกลุ่มฯ ที่ปลูกข้าวอินทรีย์ พันธุ์ชัยนาท1
- จำนวนพื้นที่เพาะปลูกข้าวอินทรีย์
- องค์ความรู้ในการทำสารชีวภัณฑ์
- องค์ความรู้ในการขอมาตรฐานอินทรีย์
- ผู้นำที่มีวิสัยทัศน์ (มองตลาดใหม่ ศึกษามาตรฐาน ขยายการผลิต)
- เครือข่ายในกระบวนการผลิต เช่น รถดำนารถเกี่ยว ลานตาก เป็นต้น

4.3.8 ภารกิจหลัก (Key Activities: KA) จากการศึกษา พบว่า ภารกิจหลักของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนคนพิจิตรอินทรีย์ มีดังนี้

- กลุ่มเป็นผู้ประสานงานระหว่างสมาชิกกับบริษัทแปรรูปในการทำสัญญาซื้อขายล่วงหน้า
- กลุ่มควบคุมการเพาะปลูกข้าวอินทรีย์ให้เป็นไปตามมาตรฐานอินทรีย์สากลเพื่อการส่งออก
- กลุ่มหาสมาชิกใหม่เพื่อเพิ่มผลผลิตให้ได้ตามความต้องการของบริษัทรับซื้อ
- กลุ่มนำภูมิปัญญามาช่วยในการลดต้นทุน และเพิ่มผลผลิตให้แก่สมาชิก
- กลุ่มอบรมให้ความรู้กระบวนการผลิตและข้อตกลงต่างๆ ให้แก่สมาชิกทุกปี อย่างน้อยปีละ1 ครั้ง
- สมาชิกมีการควบคุมสภาพแวดล้อมให้เหมาะสมในการปลูกอินทรีย์

4.3.9 ผู้ร่วมงานหลัก (Key Partners: KP) จากการศึกษา พบว่า ผู้ร่วมงานหลักของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนคนพิจิตรอินทรีย์ มีดังนี้

- ผู้ประกอบการให้บริการทางการเกษตร
- บริษัทผู้ออกใบรับรองมาตรฐานอินทรีย์สากลเพื่อการส่งออก
- ภาครัฐ
- หน่วยงานใน กษ.
- ผู้ประกอบการขนส่ง
- โกดังและโรงสีของบริษัทที่จังหวัดอำนาจเจริญ

4.4 ศักยภาพของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนคนพิจิตรอินทรีย์

4.4.1 ผลผลิตมีคุณภาพสูงผ่านการรับรองมาตรฐานระดับสากล 3 มาตรฐาน คือ (1) มาตรฐานระบบเกษตรอินทรีย์สหภาพยุโรป (EU) (2) มาตรฐานระบบเกษตรอินทรีย์สหรัฐอเมริกา (USDA Organic) และ (3) มาตรฐานระบบเกษตรอินทรีย์แคนาดา (Canada Organic Regime – COR)

4.4.2 มีการวางแผนการบริหารจัดการกลุ่มอย่างชัดเจน สมาชิกมีความสามัคคี มีกฎระเบียบของตนเองและปฏิบัติอย่างเคร่งครัด

4.4.3 มีการทำสัญญาซื้อขายล่วงหน้ากับบริษัทเอกชน ซึ่งเป็นลูกค้าหลักที่มีความต้องการสูง

4.4.4 สภาพดินมีความเหมาะสมในการเพาะปลูกข้าวพันธุ์ชัยนาท 1

4.4.5 มีการนำภูมิปัญญามาใช้ เช่น การคุมหญ้าด้วยน้ำ การทำน้ำหมักสรรพสิ่งเพื่อไล่แมลง และการทำปุ๋ยสรรพสิ่งในการลดต้นทุน เพิ่มผลผลิต

4.4.6 มีการอบรมสมาชิกต่อเนื่อง ทั้งด้านมาตรฐาน ด้านการผลิต การตรวจแปลง และการจำหน่าย

4.5 ปัญหาอุปสรรคและข้อจำกัดของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนคนพิจิตรอินทรีย์

4.5.1 ปริมาณการผลิตไม่เพียงพอต่อความต้องการของบริษัท และขยายพื้นที่ปลูกข้าวอินทรีย์พันธุ์ชัยนาท 1 ได้น้อย เนื่องจากเกษตรกรกังวลเรื่องเพลี้ย และระยะเวลาในการเพาะปลูกที่ให้นานกว่าบางพันธุ์

4.5.2 เกษตรกรบางส่วนประสบปัญหาน้ำท่วม น้ำแล้ง และลมพายุ ส่งผลกระทบต่อการเจริญเติบโต และเก็บเกี่ยวต้นข้าว

4.5.3 ข้อจำกัดในการทำโครงการของภาครัฐที่จะส่งเสริมหรือสนับสนุน เช่น การกำหนดตัวชี้วัดที่ไม่สอดคล้องกับสถานการณ์ในพื้นที่

4.5.4 เกษตรกรขาดวัตถุดิบทำปุ๋ยอินทรีย์ เช่น ขี้หมู รำ แกลบ และเครื่องมือในการทำปุ๋ยอินทรีย์

4.5.5 เกษตรกรมีค่าใช้จ่ายในค่าขนส่งสูง สำหรับนำผลผลิตไปยังลานตาก/โกดังเก็บรวบรวมผลผลิต ซึ่งปัจจุบันลานตาก/โกดังอยู่ที่จังหวัดพิษณุโลก เนื่องจากต้องผ่านมาตรฐานระดับสากล

4.5.6 การใช้น้ำในการปลูกข้าวมีต้นทุนสูง โดยเฉพาะช่วงขาดแคลนน้ำ

บทที่ 5

สรุปและข้อเสนอแนะ

การศึกษาแนวทางการเพิ่มมูลค่าสินค้าเกษตรอินทรีย์ (ข้าว) ในระดับพื้นที่ กรณีศึกษา กลุ่มวิสาหกิจชุมชนคนพิจิตรอินทรีย์ ตำบลทับหมัน อำเภอตะพานหิน จังหวัดพิจิตร มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาแนวทางการเพิ่มมูลค่าสินค้าเกษตรอินทรีย์ (ข้าว) จากสร้างแบบจำลองธุรกิจ BMC (Business Model Canvas) ในการวิเคราะห์การบริหารจัดการกลุ่มวิสาหกิจชุมชนคนพิจิตรอินทรีย์ โดยสัมภาษณ์ข้อมูลจากเกษตรกรสมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชนคนพิจิตรอินทรีย์ และใช้ข้อมูลทุติยภูมิจากงานวิจัยของสถาบันการศึกษา หน่วยงานภาครัฐ และการสืบค้นข้อมูลทางอินเทอร์เน็ต รวมทั้งข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะจากการประชุมหารือ (Focus Group) ภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง และนำมาวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณด้วยสถิติเชิงพรรณนา

5.1 สรุปผลการศึกษา

5.1.1 ข้อมูลทั่วไปของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนคนพิจิตรอินทรีย์

(1) ข้อมูลทั่วไป กลุ่มมีสมาชิกจำนวน 16 ราย มีเนื้อที่เพาะปลูกประมาณ 295 ไร่ ผ่านการรับรองมาตรฐาน 3 มาตรฐานประมาณ 148 ไร่ แบ่ง 3 กลุ่ม ดังนี้ (1) สมาชิกจังหวัดพิจิตร จำนวน 10 ราย มีเนื้อที่เพาะปลูก 198 ไร่ (2) สมาชิกจังหวัดนครสวรรค์ จำนวน 5 ราย มีเนื้อที่เพาะปลูก 71 ไร่ และ (3) สมาชิกจังหวัดพิษณุโลก จำนวน 1 ราย มีเนื้อที่เพาะปลูก 26 ไร่

(2) การดำเนินงาน กลุ่มวิสาหกิจชุมชนคนพิจิตรอินทรีย์ทำสัญญาซื้อขายล่วงหน้ากับบริษัทฯ เพื่อคาดการณ์ผลผลิตที่จะได้ในรอบการเพาะปลูก และตกลงผลประโยชน์ที่สมาชิกกับกลุ่มจะได้รับ ต่อมาเกษตรกรเริ่มการเพาะปลูก โดยกลุ่มฯ ควบคุมคุณภาพให้เป็นไปตามมาตรฐานด้วยวิธีการตรวจแปลงหลังปลูก ประมาณ 2 เดือนด้วยสมาชิกกลุ่มตรวจกันเอง และมีการตรวจแปลงอีกครั้งก่อนการเก็บเกี่ยวจากผู้ตรวจแปลงภายนอก ซึ่งกลุ่มจะประสานกับลานตาก/โกดัง เพื่อรอรับผลผลิตของสมาชิก เมื่อสมาชิกเก็บเกี่ยวผลผลิตจะนำตัวอย่างข้าวส่งตรวจสอบเคมี สิ่งเจือปน และนำผลผลิตไปยังลานตาก/โกดัง โดยมีตัวแทนกลุ่มร่วมด้วย และกลุ่มฯ ประสานกับบริษัทฯ ให้มารับผลผลิตโดยกลุ่มฯ และสมาชิกจะร่วมดำเนินการขนข้าวร่วมด้วย

(3) วิถีตลาด ปัจจุบันผลผลิตที่ได้การรับรอง 3 มาตรฐานมาจากสมาชิกจังหวัดพิจิตรร้อยละ 100 ผลผลิตทั้งหมดถูกส่งไปยังลานตาก และโกดังเก็บข้าวอินทรีย์จังหวัดพิษณุโลกเพื่อรวบรวมผลผลิตทั้งหมด และผลผลิตทั้งหมดจะถูกส่งต่อไปยังโรงสีข้าวอินทรีย์ และโรงงานแปรรูปเส้นที่จังหวัดอำนาจเจริญ เพื่อส่งขายประเทศอเมริกา แคนาดา และแถบทวีปยุโรป

(4) ต้นทุนและผลตอบแทน กลุ่มวิสาหกิจชุมชนคนพิจิตรอินทรีย์มีต้นทุนรวมต่อไร่ 4,702.76 บาท ต้นทุนรวมต่อกิโลกรัม 7.51 บาท ผลผลิตต่อไร่ 626.11 กิโลกรัม ราคาที่ขายต่อกิโลกรัมละ 12 บาท ผลตอบแทนต่อไร่ 7,513.32 บาท ผลตอบแทนสุทธิต่อไร่ 2,810.56 บาท และผลตอบแทนสุทธิต่อกิโลกรัม 4.49 บาท และเมื่อเปรียบเทียบต้นทุนการผลิตและผลตอบแทนในการปลูกข้าวอินทรีย์พันธุ์ชัยนาท 1 ของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนคนพิจิตรอินทรีย์ กับเกษตรกรที่ปลูกข้าวพันธุ์ชัยนาท 1 ด้วยวิธีปกตินอกกลุ่ม จะเห็นได้ว่า

ต้นทุนรวมต่อไร่ของเกษตรกรในกลุ่มฯ น้อยกว่าเกษตรกรนอกกลุ่ม 322.29 บาท ในขณะที่ผลตอบแทนสุทธิต่อไร่ของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนคนพิจิตรอินทรีย์มากกว่าเกษตรกรนอกกลุ่ม 2,006.89 บาท และผลตอบแทนสุทธิต่อกิโลกรัมของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนคนพิจิตรอินทรีย์มากกว่าเกษตรกรนอกกลุ่ม 3.37 บาท เนื่องจากราคาที่เกษตรกรขายได้ที่ไร่นาของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนคนพิจิตรอินทรีย์มากกว่าเกษตรกรนอกกลุ่ม 3.85บาทต่อกิโลกรัม

5.1.2 ศักยภาพของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนคนพิจิตรอินทรีย์

- (1) ผลผลิตมีคุณภาพสูงผ่านการรับรองมาตรฐานระดับสากล 3 มาตรฐาน
- (2) มีการวางแผนการบริหารจัดการ สมาชิกสามัคคีและปฏิบัติตามกฎระเบียบอย่างเคร่งครัด
- (3) มีการทำสัญญาซื้อขายล่วงหน้ากับบริษัทเอกชน
- (4) สภาพดินมีความเหมาะสมในการเพาะปลูกข้าวพันธุ์ชัยนาท 1
- (5) มีการนำภูมิปัญญามาใช้
- (6) มีการอบรมด้านมาตรฐาน ด้านการผลิต การตรวจแปลง และการจำหน่าย อย่างต่อเนื่อง

5.2 ข้อเสนอแนะ

5.2.1 ข้อเสนอแนะกลุ่มวิสาหกิจชุมชนคนพิจิตรอินทรีย์

- (1) ควรร่วมมือกับหน่วยงานภาครัฐในการอบรมหาสมาชิกใหม่เพื่อขยายพื้นที่เพาะปลูกข้าวอินทรีย์พันธุ์ชัยนาท 1 เนื่องจากเกษตรกรกังวลเรื่องเพลี้ย และระยะเวลาในการเพาะปลูก เพื่อให้ผลผลิตเพียงพอต่อความต้องการของตลาด
- (2) ควรติดตามสภาพภูมิอากาศอย่างต่อเนื่อง และภาครัฐควรแจ้งข้อมูลสภาพภูมิอากาศให้เกษตรกรทราบอย่างรวดเร็วและต่อเนื่อง
- (3) ควรประสานกับหน่วยงานภาครัฐแจ้งความต้องการให้ภาครัฐช่วยเหลือ เพื่อร่วมบูรณาการเสนอโครงการที่ตรงกับความต้องการของพื้นที่
- (4) ควรหาแหล่งวัตถุดิบเพิ่ม และทำโรงปุ๋ยเพื่อรองรับความต้องการของสมาชิกที่ไม่มีเวลาในการทำปุ๋ย และภาครัฐควรช่วยจัดหาแหล่งวัตถุดิบสำคัญให้เพียงพอ และสนับสนุนเครื่องจักรในการผสมปุ๋ย
- (5) ควรร่วมบูรณาการกับภาครัฐหาจุดรวบรวมข้าวที่รองรับมาตรฐานอินทรีย์ในบริเวณใกล้เคียงกับพื้นที่ผลิตหลัก (จ.พิจิตร และ จ.นครสวรรค์)
- (6) ภาครัฐควรอบรมให้ความรู้แก่สมาชิกกลุ่มในการบริหารจัดการน้ำ และการสูบน้ำด้วยพลังงานแสงอาทิตย์ รวมทั้งส่งเสริมให้สมาชิกหาแหล่งน้ำสำรองให้เพียงพอต่อรอบการเพาะปลูก เช่น การขุดบ่อบาดาล การขุดสระเก็บน้ำ

5.2.2 ข้อเสนอแนะแนวทางการเพิ่มมูลค่าข้าวอินทรีย์

- (1) ควรมีการร่วมบูรณาการกับหน่วยงานภาครัฐทั้งด้านปัญหา อุปสรรค และความต้องการ เพื่อเป็นการสร้างเครือข่ายซึ่งเป็นสิ่งสำคัญและสามารถช่วยลดข้อจำกัดต่างๆ ได้

(2) หน่วยงานภาครัฐควรมีการจัดอบรมเรื่องการทำมาตรฐานอินทรีย์ในมิติเพื่อการส่งออกให้กับเกษตรกร เพื่อสร้างองค์ความรู้ ความเข้าใจ และความตระหนักในการทำเกษตรอินทรีย์ รวมทั้งเป็นทางเลือกให้เกษตรกรหันมาทำเกษตรอินทรีย์

(3) หน่วยงานภาครัฐควรให้ความสำคัญกลุ่มเกษตรกรที่เริ่มปรับเปลี่ยนมาปลูกข้าวแบบอินทรีย์มากกว่ากลุ่มที่ประสบความสำเร็จ เนื่องจากจุดปรับเปลี่ยนต้องมีผู้ช่วยและเป็นกำลังใจที่สำคัญในการดำเนินงาน เช่น การจัดฝึกอบรม การให้ความรู้ และดูงานกลุ่มที่ประสบความสำเร็จ

(4) ควรน้อมนำแนวเกษตรทฤษฎีใหม่มาปรับใช้ในการผลิตข้าวอินทรีย์ เช่น ปลูกพืชผักอินทรีย์เพื่อไว้บริโภคและเป็นรายได้ระหว่างรอผลผลิตข้าวอินทรีย์

บรรณานุกรม

- เขมิกา ธนธำรงกุล ปรีดา ศรีนฤวรรณ ภูษณิศา เตชเถกิง และภัทริกา มณีพันธ์. (2563). โมเดลธุรกิจเพื่อสร้างรายได้เปรียบเทียบในการแข่งขันของธุรกิจจำหน่ายเครื่องจักรกลการเกษตร ในจังหวัดเชียงใหม่. หลักสูตรบริหารธุรกิจมหาบัณฑิต สาขาการบริหารธุรกิจ คณะบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยแม่โจ้.
- จตุรพร วิชาญโชติอังกูร. (2555). ถอดบทเรียน (นอกกรอบ) เรื่องเล่าวิทยากรถอดบทเรียนผ่านประสบการณ์การทำงาน. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ชุดโครงการ ระบบออนไลน์เพื่อการจัดการความรู้สู่สุขภาพ.
- ธิดารัตน์ ไชยมงคล และ บุศรา ลีมนิรันดร์กุล (2556). แนวทางการขยายผลการทำเกษตรอินทรีย์ของเกษตรกรหมู่บ้านโพธิ์ทองเจริญ ตำบลเชิงดอย อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่. เชียงใหม่: วารสารวิทยาศาสตร์เกษตร.
- พระพัฒนพิสุทธิ์อินทวิโร (2557). การทำนาข้าวอินทรีย์ตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของโรงเรียนชานา จังหวัดสุพรรณบุรี. สุพรรณบุรี: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- รัชนีกร ตรีสมุทรกุล. (2558). นวัตกรรมโมเดลธุรกิจอุตสาหกรรมผลิตภัณฑ์สมุนไพรบรรเทาปวด. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารเทคโนโลยี วิทยาลัยนวัตกรรม: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- รุ่งฤดี รัตนวิไล (2556). การวิเคราะห์เปรียบเทียบปัจจัยส่งเสริมความสำเร็จด้านการผลิตและการตลาดในการผลิตพืชเกษตรอินทรีย์ระหว่างกลุ่มเกษตรกรกับเกษตรกรรายย่อยในจังหวัดฉะเชิงเทรา. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.
- วรางคณา จันทรังค. (2557). การถอดบทเรียน. มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช [ออนไลน์]. สืบค้นข้อมูลวันที่ 8 สิงหาคม 2566 เข้าถึงได้จากเว็บไซต์ <http://www.stou.ac.th/schools/shs/booklet/book571/rsearch571.pdf>
- สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร. (2564b). การศึกษาการบริหารจัดการกลุ่มเกษตรกรที่ผลิตปุ๋ยอินทรีย์. กรุงเทพฯ: สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร.

สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตรที่ 12
สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์
ภายในสนามบินเกษตรนครสวรรค์ ตำบลนครสวรรค์ออก อำเภอเมือง จังหวัดนครสวรรค์ 60000
<http://www.zone12@oae.go.th> E-mail : zone12@oae.go.th
TEL : 0 5680 3525